SZKIC FLORY i SPIS ROŚLIN

ZEBRANYCH WE WSCHODNIEJ GALICYI, NA BUKOWINIE I W KOMITACIE MARMAROSKIM NA WĘGRZECH

PRZEZ

JÓZEFA PACZOSKIEGO.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
W DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego.
1898.

SZKIC FLORY i SPIS ROŚLIN

ZEBRANYCH WE WSCHODNIEJ GALICYI,

NA BUKOWINIE I W KOMITACIE MARMAROSKIM NA WĘGRZECH

PRZEZ

JÓZEFA PACZOSKIEGO.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
W DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego.
1898.

Osobne odbicie z Tomu XXXIII. Sprawozdań Komisyi fizyograficznej
Akademii Umiejętności w Krakowie.

Szkic flory i spis roślin

zebranych we wschodniej Galicyi, na Bukowinie i w Komitacie marmaroskim na Węgrzech.

Przez

Józefa Paczoskiego.

Z początkiem wiosny r. 1895 zająłem się badaniem flory okolic Dublan, która dotąd nie była badana szczegółowiej. W maju tegoż roku odbyłem krótką wycieczkę w Karpaty stryjskie w okolice Skolego i Ławocznego, a w końcu lipca na Czarną Horę, gdzie zwiedziłem Howerlę, Worochtę i Woronienkę, a na węgierskiej stronie Pietros, Klauzurę kośmieską i Körösmezö. Mając zamiar uzupełnić badania moje nad florą wschodniej Galicyi, prosiłem Komisyę Fizyograficzną krakowskiej Akademii Umiejętności o materyalne poparcie mego zamiaru. Jakoż w r. 1896 otrzymałem zapomogę w kwocie 150 złr. w. a., której użyłem na nowe badania flory Galicyi wschodniej (przeważnie Podola) i Bukowiny. Nim jednak wyjechałem na ową wycieczkę, od początku wiosny powtórnie badałem florę okolic Dublan (i wsi poblizkich: Grzybowic, Malechowa i t. d.), które to badania prowadziłem aż do chwili wyjazdu, t. j. aż do połowy lipca. Pomimo że florą dublańska zajmowałem się przez dwa lata, nie zbadałem jej jednak wyczerpująco, co pochodziło z niewielkiego zainteresowania się florą składającą się przeważnie z form pospolitych i zbyt dobrze mi znanych. Największe też braki w badaniu flory dublańskiej dotyczą często roślin pospolitych, które nieraz zaniedbywałem zbierać. Ze względu na owe niedostateczne zbadanie flory tej, nie

poświęcam temu przedmiotowi specyalnej rozprawy, lecz wyliczam rośliny dublańskie razem z innemi roślinami wschodniej Galicyi.

Po otrzymaniu subwencyi od Komisyi Fizyograficznej w połowie lipca wyruszyłem zaraz na Podole i zacząłem me badania od okolic Tarnopola, po którym nastąpiło badanie okolic Zbaraża i pasma Miodoborów aż po Skałat i Ostapie. Z Miodoborów pojechałem do Trembowli, a stamtąd znowu do Tarnopola. Oznajomiwszy się w części z florą podolską, badania swe przeniosłem na Bukowinę: zbadałem Suczawę na granicy rumuńskiej, Hlibokę i Petreczankę nad Seretem, Berhomet i Wyżnicę, z której już po galicyjskiej stronie przez Kuty i Kossów dostałem się do Kołomyi. Z Kołomyi pojechałem do Stanisławowa, Halicza, Czortkowa i Zaleszczyk. Później badałem dłuższy czas florę okolic Rozwadowa nad Dniestrem (pow. żydaczowski) i parę razy byłem w Karpatach stryjskich mianowicie koło Ławocznego (w roku 1895 byłem tam w maju, w 1896 zaś w sierpniu) i Synowódzka Wyżnego. W połowie września zakończyłem moje badania flory Galicyi wschodniej i Bukowiny.

Zbadany obszar pod względem florystycznym rozpada się na trzy części: florę karpacką, florę podolską i florę mieszaną. Flora karpacka charakteryzuje się obszernymi lasami świerkowymi i jodłowymi. Drzewa te tworzą obszerne lasy w Karpatach, przyczem pierwsze są liczniejsze od ostatnich. Prócz formacyi lasów świerkowych i jodłowych flora karpacka charakteryzuje się całym szeregiem roślin górskich na równinie nie rosnących wcale, lub przytrafiających się bardzo rzadko w miejscowościach wyjątkowych (n. p. *Gentiana asclepiadea*, *Luzula albida*, *Centaurea mollis* i inne). Roślin pierwszej kategoryi nie wymieniam, gdyż zajęłoby to zbyt dużo miejsca, a powtóre są to rzeczy dostatecznie znane. Flora podolska, zajmująca wschodni kraniec zbadanego obszaru, odznacza się brakiem drzew szpilkowych, czarnoziemem i roślinnością charakterystyczną dla tej gleby, niewielkimi rozrzuconymi tu i ówdzie lasami dębowymi, grabowymi, lub mieszanymi i pewnym procentem roślin flory pannońskiej. Prócz tego zawiera kilka gatunków, nie znajdujących się w żadnej z flor ościennych. Flora mieszana rozpościera się na zachód od Podola i na północ od Karpat. Przedstawia ona mieszaninę gatunków flory karpackiej, podolskiej i bałtyckiej. We wschodniej części znajdujemy jeszcze znaczną ilość roślin flory sąsiedniego Podola, w północnej całe formacye poleskie. Na całym obszarze tu i ówdzie rozrzucone są lasy sosnowe, przytrafiające się często w części północnej, a ku południowi coraz rzadsze i nieraz tylko sadzone. W miejscach pokrytych wzgórzami znajdujemy w lasach rośliny górskie; *Aposeris foetida*, *Gentiana asclepiadea*, *Luzula albida* i t. d., które zapewne przetrwały epokę lodowcową, w czasie której w miejscach niższych

roślinność została zniszczona. Na wzgórzach takich najczęściej występują lasy bukowe, w których znajdujemy także bluszcz.

Formacye roślinne tych flor przedstawiają się w następujący sposób:

Flora karpacka na zbadanym przeze mnie obszarze w niższych swych częściach (pas leśny) jest zadziwiająco jednostajna. Też same formacye, też same formy składające je znajdujemy zarówno na Czarnej Horze jak i w Karpatach stryjskich (ma się rozumieć, że nie mówię tu o pasie alpejskim, który w Karpatach stryjskich nie występuje). Jakich kilkanaście gatunków rosnących na Czarnej Horze, których niema w Karpatach stryjskich („nowych“ gatunków jako też i *Hieracium* nie uwzględniam) i naodwrót, nie wywiera najmniejszego wpływu na ogólny wygląd flory, który w obu miejscowościach jest jednaki. Lasy świerkowe i miejsca niższe nad strumykami nietylko wyglądają jednakowo, lecz powtarzają się tam też same rośliny. *Spiraea Ulmaria*, *A r u n c u s s i l v e s t e r*[1], *Astrantia major*, *S t r e p t o p u s a m p l e x i f o l i u s*, *R o s a a l p i n a*, *D o r o n i c u m A u s t r i a c u m*, *Carex silvatica*, *H e r a c l e u m S p o n d y l i u m*, *D e n t a r i a g l a n d u l o s a*, *Lactuca muralis*, *S y m p h y t u m c o r d a t u m*, *Cirsium oleraceum*, *L o n i c e r a n i g r a*, *L. xylosteum*, *Epipactis rubiginosa*, *Paris quadrifolia*, *Aconitum variegatum*, *C h r y s a n t h e m u m r o t u n d i f o l i u m*, *S e n e c i o n e m o r e n s i s*, *C a r d u u s P e r s o n a t a* i wiele innych, rosnących obficie nad strumykami i po wilgotnych miejscach w lasach świerkowych koło Ławocznego, znajdujemy znowu w podobnem ugrupowaniu naprzykład w okolicy klauzury kośmieskiej na Czarnej Horze. Łąki górskie koło Ławocznego nie odznaczają się jakiemiś wyłącznemi roślinami. Najwięcej na nich traw: *Cynosurus cristatus*, *Triodia decumbens*, *Anthoxanthum odoratum*, *Nardus stricta*... także bardzo dużo *Rhinanthus Crista galli*, prócz tego: *Centaurea Jacea*, *Potentilla Tormentilla* (obf.), *Trifolium pratense*, *T. agrarium*, *Knautia arvensis*, *Campanula patula*, *Pimpinella Saxifraga*, *Euphrasia officinalis* (obf.), *Prunella vulgaris*, *G e n t i a n a G e r m a n i c a*, *C r e p i s g r a n d i f l o r a* (obf.), *C a r l i n a a c a u l i s* i *s i m p l e x* i wiele innych mniej charakterystycznych. Podczas wycieczki na Czarną Horę, na której więcej byłem po prostu turystą niż botanikiem, nie zwracałem uwagi na formacye roślinne a tylko zbierałem rośliny przeważnie na równinie nie rosnące. Wskutek tego o ścisłem porównaniu roślinnych formacyj Karpat stryjskich z formacyami czarnohorskiemi nie może być

[1]) Rozstrzelonem pismem wydrukowane są nazwiska roślin w y r ó ż n i a j ą c y c h daną formacyę od innych, nie zawsze jednak są one charakterystyczne dla danej formacyi, to jest, że one nie zawsze nadają jej pewną charakterystyczną fizyognomię.

mowy, lecz, o ile zostało mi w pamięci ogólne wrażenie z tej wycieczki, łąki górskie (naturalnie niżej położone) Czarnej Hory zupełnie są podobne do łąk Karpat stryjskich.

Lasy jodłowe widziałem w górach w okolicach Berhometu (na Bukowinie). Taki las składał się z wysokopiennych jodeł (*Abies alba*) i tylko gdzieniegdzie rozrzucone były pojedyncze świerki, buki i brzozy. Młode drzewka w lesie tym należały przeważnie do jodeł, rzadziej do świerków. Nie można wskutek tego twierdzić, żeby jodła w walce o byt ze świerkiem bardzo łatwo ustępowała miejsca temu ostatniemu, chociaż nie ulega kwestyi, że ostatecznie zwyciężają świerki. W cieniu tych drzew wysokich rosły paprocie: *Pteris aquilina*, *Phegopteris Dryopteris* i *P. polypodioides* (na skałach także *Polypodium vulgare*), mchy, *Pirola minor*, *P. secunda*. *Veronica officinalis* (rzadko *V. montana*), *Oxalis acetosella*, *Gnaphalium dioicum*, *G. silvaticum*, *Majanthemum bifolium*, *Lactuca muralis*, *Circaea alpina* (na kamieniach). Las taki ciągnie się aż do wierzchołka góry, u którego młode świerki przeważają. Na samym szczycie znajduje się grupa skał i kamieni. Tam rośnie jałowiec zwykły (trochę różniący się wprawdzie od typowego — patrz spis roślin), młode drzewka świerków, rzadziej jodeł. Po skałach i między skałami wiele roślin zielnych: *Salvia glutinosa*, *Luzula albida*, *Atropa Belladonna* i inne. W miejscach wilgotnych nad strumykami wśród takiego lasu rosną: *Alnus incana*, *Cornus sanguinea*, *Carex silvatica*, *C. remota*, *Sanicula Europaea*, *Telekia speciosa*, *Senecio nemorensis* i inne. Bagienka znajdujące się w tym lesie jodłowym były pokryte następną roślinnością: *Cyperus flavescens*, *Carex leporina*, *C. Oederi*, *Myosotis*, *Juncus lamprocarpus*, *J. effusus*, *Trifolium fragiferum*, *Ranunculus Flammula*, *Epilobium*, *Callitriche verna*, mchy i t d. Wogóle las ten razem ze skałami, strumykiem i bagienkami niczem (prócz składających go drzew) nie różni się od lasu świerkowego rosnącego w podobnych warunkach, co nie jest niczem osobliwem, gdyż zacienienie przez jodły nie o wiele jest mniejsze niż przez świerki.

Koło Synowódzka W. stoki gór pokryte są krzewami: *Alnus incana* i *A. glutinosa*, gdzieniegdzie *Prunus spinosa*, *Juniperus communis*, obficie zaś *Rhamnus cathartica*. Ziemia usłana mchami i roślinami zielnemi. Z tych ostatnich widzimy mieszaninę leśnych i łąkowych: paprocie (*Pteris aquilina*, *Aspidium Filix mas*, *A. Filix femina*), *Holcus mollis*, *Luzula albida*, *Solidago Virga aurea*, *Achillea Millefolium*, *Gentiana asclepiadea*, *Pimpinella Saxifraga*, *Hypericum quadrangulum*, *Thymus Serpyllum var.*, *Anthoxanthum odoratum*, *Festuca*, *Potentilla Tormentilla*, *Euphrasia officinalis*, *Triodia decumbens*, *Calluna vulgaris*, *Succisa pratensis*, *Hieracium umbellatum* i inne. W miejscach zaś, gdzie krzewy rosną bardzo

rzadko, lub nie rosną wcale, ziemia szczelnie pokryta jest przez *Nardus stricta*, rosnący niby szczotka

Nad rzekami i rzeczkami w Karpatach stryjskich rosną obficie i gęsto *Salix purpurea*, a wśród tych zarośli *Senecio fluviatilis*. Po piaszczysto-kamienistych zaś wybrzeżach zalewanych przez wody wiosenne *Myricaria Germanica*, *Saponaria officinalis* i wiele innych.

Nad Seretem koło Petreczanki (podgórze karpackie na Bukowinie) w miejscach piaszczysto-kamienistych znajdujemy także gęste zarośla *Salix purpurea* (a w części i innych *Salix*), w miejscach zaś odkrytych *Myricaria Germanica* i *Calamagrostis littorea*. Takież same formacye występują i koło Suczawy.

Nie daleko od Seretu koło Petreczanki znajduje się moczar: kępy *Carex filiformis*, pomiędzy niemi woda. Po kępach prócz *Carex* rosną: *Lysimachia vulgaris*, *Comarum palustre*, *Lythrum Salicaria*, *Juncus effusus*, *Scutellaria galericulata*, *Epilobium palustre* i inne rośliny.

Lasy czysto liściaste w zbadanej części Karpat występują rzadko. Koło Ławocznego w takim lesie rosły *Corydalis solida* i *C. cava*, oraz *Dentaria bulbifera* i *Galanthus nivalis*, których to roślin w lasach szpilkowych nie widziałem.

Las bukowy koło Hlibokiej (podgórze karpackie na Bukowinie). Stare buki rosnące gęsto, wskutek czego las bardzo cienisty. Prócz buków gdzieniegdzie przytrafiają się i stare graby. Z powodu wielkiego zacienienia poszwu leśnego, składającego się z krzewów i młodych drzewek, niema tu wcale (świerków, które nie bałyby się tego zacienienia, w danej miejscowości jeszcze niema). Dla tejże przyczyny niema tu prawie wcale i roślin zielnych. Na ziemi pokrytej suchem liściem buczyny wyrastają gdzieniegdzie pojedyncze okazy *Pirola secunda*, *Veronica officinalis*, *Lactuca muralis*, *Viola silvatica*, *Anemone nemorosa*, *Carex silvatica*, *Ajuga reptans*, *Carex remota* (miejsca wilgotne), *Impatiens Noli tangere*, (m. wilgotne). *Circaea Lutetiana*, *Carex pallescens*, *C. maxima*, *Platanthera bifolia*, *Monotropa Hypopitys*, *Geranium Robertianum*, mchy. rzadko paprocie. Większość tych roślin grupuje się w miejscach wilgotniejszych lasu, ponieważ prócz cienia wymagają one i znacznej zawartości wody w glebie. Wogóle las taki wskutek braku krzewów i bardzo szczupłej roślinności zielnej wydaje się pustym i ponurym Stare lasy bukowe i na równinie niczem prawie nie różnią się od tylko co opisanego (co do składu roślin), a co do ogólnego wyglądu są z nim zupełnie jednakowe.

Brzozowy las koło Hlibokiej. Stare brzozy, pod któremi rośnie gęsto młoda buczyna i grabina. W głębi lasu, a więc w cieniu, który pochodzi jednak nie od brzóz, lecz od

młodych buków i grabów, rosły następujące rośliny: *Sanicula Europaea*, *Astrantia major*, *Luzula pilosa*, *Aposeris foetida*, *Carex pilosa*, *Pulmonaria officinalis*, *Orobus vernus*, *Ajuga reptans*, *Neottia Nidus avis* i kilka innych. Wogóle tu, jak i w powyżej opisanym lesie bukowym, wskutek nieprędko gnijących liści bukowych i wskutek zacienienia, rośliny zielne są także bardzo skąpo reprezentowane i także rozrzucone są daleko jedna od drugiej. Z tego względu las ten wcale nie jest podobnym do zwykłych lasów brzozowych, w których przeważają formy łąkowe, tworzące zwarty kobierzec, gdyż sama brzoza mało zacienia glebę i pozwala na rozwój roślin lubiących światło, a więc łąkowych.

O takiej formacyi będę mówił poniżej, lecz i w tym samym lesie rośliny rosnące po brzegu należą przeważnie do łąkowych: *Potentilla Tormentilla*, *Trifolium agrarium*, *Cytisus Ratisbonensis*, *Potentilla alba*, *Briza media* i inne. Tylko co opisany las brzozowy przedstawia przykład wypierania brzozy przez buk i grab. Gdy stare drzewa zostaną wyrąbane, czy też przez wiek swój pousychają, pozostanie tylko buk i grab. Koło Hlibokiej znajduje się także las brzozowy, do którego jeszcze nie wtargnęły buki i graby. W lesie tym prócz starych brzóz (*Betula verrucosa*) i olch (*Alnus glutinosa*) w kształcie krzewów, rosły następujące rośliny przeważnie łąkowe: *Aira caespitosa*, *Centaurea Jacea*, *Cynosurus cristatus*, *Anthoxanthum odoratum*, *Chrysanthemum Leucanthemum*, *Achillea Millefolium*, *Scabiosa Succisa*, *Veronica Chamaedrys*, *Ranunculus acer*, *Prunella vulgaris*, *Potentilla Tormentilla*, *Lysimachia nummularia*, *Stellaria graminea*, *Genista tinctoria*, *Juncus atratus var. Bukowinensis*, *Lychnis Flos cuculi* (rzadko), *Campanula patula*, *Hypochaeris radicata*, *Euphrasia officinalis*, *Senecio Jacobaea* i wiele innych. Wogóle w lesie takim niema wcale roślin charakterystycznych dla flory karpackiej i bez wyjątku (jeżeli nie uwzględnić odmiany *J. atratus*), wszystkie wyliczone powyżej rośliny rosną nawet na Polesiu, tworząc razem z brzozą zupełnie identyczną formacyę. Właściwie las brzozowy przedstawia pierwsze stadyum w zadrzewieniu łąk w wielu miejscowościach. Ponieważ brzoza nie boi się i lubi światło, więc wyrasta w takich warunkach, które dla innych prawdziwych drzew leśnych są zupełnie nieodpowiednie. Na Litwie pola zarzucone bardzo prędko pokrywają się brzeziną [1]).

Właściwie okolice Hlibokiej nie przedstawiają typowej flory karpackiej, niema tam też jeszcze gór a tylko wzgórza a i wiele miejsc zupełnie równych. Na wschód podgórza te przechodzą w Podole (t. j. typ podolski). Chociaż flora okolic Hlibokiej (i Petre-

[1]) Koło Dublan pod Lwowem kawał zarzuconego pola obok lasu mieszanego (dąb, osina) zarósł gęsto także młodemi brzózkami.

czanki) dziwnie jest uboga w rośliny, któreby wskazywały przynależność jej do tego lub owego okręgu roślinnego, niewątpliwie należy ją jednak zaliczyć do flory karpackiej, gdyż z florą podolską nie ma ona nic wspólnego, a do poleskiej nie może być zaliczona ze względu na swe geograficzne położenie. Podobieństwo jednak z florą poleską jest wielkie. Wszystko co znalazłem w okolicach Hlibokiej i Petreczanki (obie miejscowości sąsiadują z sobą), z wyjątkiem buków, *Myricaria Germanica*, *Calamagrostis littorea* i *Carex maxima*, rośnie i na Polesiu (nie wyłączając nawet *Aposeris foetida*, rośliny górskiej, którą znalazłem niedawno na Polesiu koło Mozyra).

Teraz przystępuję do opisu formacyj roślinnych, typu flory mieszanej, który zajmuje środkową część Galicyi wschodniej, i zaczynam od okolic Dublan jako najlepiej przeze mnie zbadanych.

Torfy dublańskie. Najciekawszą formacyą okolic Dublan są torfy, które zajmują szeroką i długą dolinę leżącą na północ od wsi i ciągnącą się z zachodu od Grzybowic na wschód. Roślinność torfów tych nie przedstawia w obecnej chwili pierwotnego typu, gdyż wskutek starań ludzkich nad ulepszeniem tych łąk torfistych zaszły tam liczne i gruntowne zmiany. Ponieważ zmiany te nie wszędzie wystąpiły w jednakowej mierze, nie można mówić ogólnikowo o roślinności torfów, lecz trzeba je podzielić na kilka typów. Pierwszym czynnikiem zmiany roślinności torfowej było przekopywanie rowów i kanałów, mających na celu odprowadzenie nadmiaru wody. Samo jednak zmniejszenie zawartości wody nie wpłynęłoby tak bardzo na zmianę roślinności, o czem przekonałem się badając torfy i łąki błotniste na Polesiu, ale prócz tego torfy dublańskie uległy zmianie w wielu miejscach i co do składu gleby. Ta ostatnia zmiana osiągnięta była już to za pomocą nawożenia błota z ulic, nawozu i t. d., który to sposób jest praktykowany przez chłopów dublańskich, już to przez urządzenie śluz i podzielenie łąk na prawidłowe kwatery zalewane wodą, osadzającą cząstki iłu na powierzchni łąki. Ostatni sposób praktykowany jest na obszarze dworskim, lecz wskutek nie wielkiej ilości osadzonego iłu, zdaje mi się, chybia celu. Jakkolwiek rezultaty osiągnięte już to przez pierwszy sposób, już to przez drugi pod względem gospodarskim nie są zbyt świetne, jednak nie można powiedzieć, żeby sposoby te nie okazywały potężnego wpływu na roślinność. Łąki meliorowane chociaż nie odznaczają się obfitym rozwojem roślin pożytecznych (na niektórych kwaterach *Cirsium rivulare* wyrasta w tak niezmiernej ilości, że wydaje się niby umyślnie rozsianem), jednak na nich nie spotykamy już wcale roślin charakterystycznych dla torfów. Również i sposób praktykowany przez chłopów okazuje wielki wpływ na roślinność. Działy łąk chłopskich, podobnie jak

i zagony na polu, ciągną się wązkimi i długimi pasami. Jeżeli sąsiadują z sobą pas świeżo nawożony i nienawożony (lub nawożony dawno), to od razu rzuca się w oczy ogromna różnica nie tylko co do wzrostu traw, ale też i co do składających gatunków. Trzecim czynnikiem zmiany roślinności torfowej jest uprawianie w pewnych miejscach na torfie kapusty, a czasem i owsa. Pólka takie, zarzucone po paru latach użycia, bardzo długo nie pokrywają się prawie żadną roślinnością i tylko z czasem dają przytułek roślinom ruderalnym, lub wogóle nie lubiącym sąsiedztwa innych roślin, a więc w danym wypadku odgrywających rolę ruderalnych. Prócz pólek zarzuconych, roślinami ruderalnemi pokrywają się i wszystkie inne miejsca, na których normalny kobierzec roślinności torfowej został w ten lub owy sposób zniszczony (n. p. miejsca, gdzie bardzo długo stały kopy siana i t. d.), Wogóle w takich miejscach rosną następujące rośliny: *Stenactis annua* (miejscami obficie), *Erigeron acer*, *Arabis arenosa* (rosnąca zazwyczaj na piaskach lub skałach — tu jest rośliną ruderalną), *Turritis glabra* (rzadziej), *Pyrethrum inodorum* (obf.), *Malva Mauritiana* (rzadko), *Campanula Cervicaria* (roślina łąk leśnych), *Fragaria vesca*, *Linaria vulgaris*, *Camelina microcarpa*, *Carduus crispus* (rzadko), *Oenothera biennis*, *Echium vulgare*, *Scabiosa ochroleuca*, *Viola tricolor* (miejscami obficie), *Senecio vernalis*, *Rumex acetosa*, *Sedum acre* (roślina charakterystyczna dla piasków), *Calamintha Acinos* (charakterystyczna dla wzgórz gliniastych o skąpej roślinności i pól; na torfie rośnie miejscami obficie), *Asperula cynanchica*, *Cerastium triviale*, gdzieniegdzie bławatek [1]) (*Centaurea cyanus*) i *Delphinium Consolida*, a nawet kilka okazów maku zwykłego (*Papaver somniferum*). Tak się przedstawia roślinność torfów w miejscach najwięcej zmienionych przez człowieka. Wiele z powyżej wymienionych roślin nastręcza poważnych zarzutów względem zwolenników teoryi chemizmu gleby. Najczęściej rosną one na najrozmaitszych glebach (piaski, skały, wzgórza nagie gliniaste i kamieniste i t. d.) i wymagają nie tego lub owego składu chemicznego tych ostatnich, lecz tylko tego, żeby nie rosły tam gromadnie inne rośliny. *A r a b i s a r e n o s a* naprzykład rośnie na skałach wapiennych, piaskach jałowych i na torfie. Czy mogą być gleby więcej różne pod względem składu chemicznego i fizycznych własności jak prawie naga skała wapienna i torf ogoło-

---

[1]) Bardzo często przytrafia się, żeby rośliny takie jak bławatek wyrastały wśród normalnej formacyi roślinnej o zwartym kobiercu. W Dublanach na łące torfiastej widziałem raz bławatek w takich warunkach. Tuż obok niego rosły: *Mentha arvensis*, *Carex vulgaris*, *Linum catharticum*, *Trifolium repens*, *Juncus bufonius* i inne rośliny, które ściśle otaczały bławatek. W podobnych warunkach widywałem *Delphinium Consolida*, lecz okazy miały zaledwie parę cali wysokości i najczęściej tylko jeden kwiatek.

cony z kobierca roślinnego? Jedyną ich wspólną cechą jest ów brak gęstszego kobierca roślinnego i dla tego tylko *Arabis arenosa* rośnie tu i tam. Podobnież zachowuje się i *Asperula cynanchica* (skały wapienne, piaski), która rośnie także w rozmaitych formacyach łąk suchych i stepów, a także wiele innych roślin.

Na łące torfiastej w miejscach, gdzie roślinność uległa mniejszej zmianie (miejsca nawożone), rosną przeważnie prawdziwe rośliny łąkowe: *Briza media*, *Anthoxanthum odoratum* (obie trawy obficie), *Aira caespitosa* (bardzo obficie), *Poa*, *Galium Mollugo*, *Festuca elatior*, *Calamagrostis neglecta*, *Hieracium*, *Plantago lanceolata*, *Carex flava*, *Potentilla Tormentilla*, *Polygonum Bistorta*, *Thalictrum angustifolium*, *Rhinanthus major*, *Cirsium rivulare*, *C. palustre*, *Valeriana officinalis*, *V. dioica*, *Holcus lanatus*, *Geum rivale* (miejscami), *Rumex acetosa*, *Lychnis Flos cuculi* (obficie), *Centaurea Jacea*, *Galium verum*, *Senecio Jacobaea*, *Spiraea Ulmaria*, *Trifolium repens*, *T. pratense*, *T. hybridum*, *Galium uliginosum*, *Orchis incarnata*, *Prunella vulgaris*, *Cardamine pratensis* (miejscami obficie) i wiele innych [1]). Jak widać z tego spisu, prawdziwych torfowych roślin prawie wcale niema; chociaż niektóre z nich rosną także obficie i wśród normalnych formacyi torfowych, lecz nie są dla nich charakterystyczne.

Na torfach najmniej zmienionych, z najlepiej zachowaną roślinnością pierwotną (takiemi są miejsca na wschód od stawu wykopanego przy eksploatacyi torfu), rosną: *Carex Davalliana* (obf.), *Schoenus ferrugineus* (obf., dla torfów dublańskich jest to najwięcej charakterystyczna roślina), *Carex vulgaris* (obf.), *C. paradoxa*, *C. distans var. Hornschuchiana* (dość obf.), *C. flava*, *C. panicea*, *Eriophorum latifolium* (miejscami obficie), *Aira caespitosa* (bardzo obf.), *Pinguicula vulgaris*, *Salix rosmarinifolia*, *Potentilla Tormentilla*, *Comarum palustre*, *Swertia perennis*, *Menyanthes trifoliata* (miejsca więcej błotniste), *Valeriana dioica* (obf., bardzo charakterystyczna dla torfów dublańskich), *Polygonum Bistorta* (obf.). *Holcus lanatus*, *Gnaphalium dioicum* (koło kanału w miejscach suchszych, gdzie rosną sosny), *Geum rivale*, *Polygala amara*, *Juncus bufonius* (wilgotne miejca deptane przez ludzi, obficie), *J. alpinus*, *J. atratus*, *Luzula campestris*, *L. pallescens*, *Molinia coerulea*, *Epipactis palustris*, *Catha palustris*, a w niektórych miejscach obficie *Phragmites communis*. W miejscach więcej błotnistych, porosłych krzewami (*Salix*, *Betula pubescens*) rośnie obficie *Aspidium Thelypteris*. Wogóle torfy dublańskie są pozbawione drzew.

---

[1]) Przykład ten wziąłem nie z łąk meliorowanych, lecz ze środka torfu.

Tylko koło głównego kanału znajduje się maleńki lasek brzozowy, prócz tego gdzieniegdzie rosną sosny. Krzewów bardzo mało, gdyż zapewne były zniszczone jako niepożądane na łąkach przeznaczonych do koszenia. Rosnące gdzieniegdzie krzewy należą do wierzb, *Betula pubescens*, olchy czarnej i sosny. Prócz tego zalazłem na torfie jeden niewielki krzaczek jałowca (*Juniperus communis*), który nigdzie w sąsiedztwie nie rośnie. Zbyteczną jest prawie rzeczą dodawać, że wszystkie wymienione powyżej typy roślinności torfowej są rozrzucone nieprawidłowo, z sobą pomieszane i występują już to wyraźniej, już to zlewają się za pomocą roślinności o charakterze przejściowym.

Że na torfach dublańskich niektóre rośliny zupełnie wyginęły, można sądzić z tego, że dla Dublan Tomaszek przytacza *Drosera Anglica* Huds. (Knapp str. 321), która teraz tam nie rośnie. Chociaż ma się rozumieć, że dowiedzenie tego twierdzenia jest niemożliwe, jednak, sądzę, mąm pewne prawo uważać je za słuszne. W przeciągu dwu lat nachodziłem się tyle po torfach dublańskich (niemal codziennie), jeżeli nie dla herboryzacyi, to w celu polowania, że przeoczenie tej rośliny z mojej strony uważam za niemożebne.

Na terytoryum dublańskiem znajduje się kilka lasków bardzo maleńkich, przedstawiających szczątki przed czasem lasów obszerniejszych. Laski te nie są dla charakterystyki formacyj odpowiednimi ze względu na zasadzone tam drzewa. do flory miejscowej nie należące (naprz. świerki), dla tego nie będę tu o nich mówił, tylko wspomnę, że w laskach tych rosną dwie rzadsze rośliny: *Rosa pumila* i *Galium Cruciata* (obficie). Niedaleko od Dublan znajduje się las żydatycki, rosnący na równinie i zasługujący na uwagę. Las ten składa się (w miejscu, które opisuję) z dębów (*Quercus pedunculata*), osiny i brzozy; podszycie gęste z leszczyny, rzadziej z innych krzewów: *Rhamnus Frangula Evonymus Europaeus*, *E. verrucosus*, *Cornus sanguinea*, *Prunus Padus, Salix caprea*, a po brzegach lasu rośnie tarnina (*Prunus spinosa*), rzadziej róże (między niemi i *Rosa pumila*). W cieniu drzew leśnych znajdujemy następujące rośliny zielne, mniej lub więcej dla lasów liściastych i cienistych charakterystyczne; *Milium effusum*, *Ranunculus Cassubicus*, *Pulmonaria officinalis*, *Corydalis solida*, *Asarum Europaeum*, *Asperula odorata*, *Poa nemoralis*, *Carex digitata*, *Luzula vernalis*, *Phyteuma spicatum*, *Campanula persicifolia*, *Melampyrum nemorosum*, *Aegopodium Podagraria*, *Polygonatum officinale*, *P. multiflorum*, *Viola silvestris*, *Stellaria Holostea*, *Festuca heterophylla* (miejsca mniej zacienione), *Galium vernum*, *Sanicula Europaea*, *Aspidium Filix mas*, *Galeobdolon*

luteum, *Equisetum*, *Urtica dioica*, *Daphne Mezereum* i wiele innych. Daleko bogatsze pod względem roślinności, jak to zwykle bywa, są poręby leśne, na których rosną także i rośliny wymagające większego naprężenia światła. W lesie żydatyckim na porębach widzimy *Gladiolus imbricatus*, *Rubus saxatilis* i wiele innych. Na pochyłości ciągnącej się nad torfem w kształcie brzegu i pokrytej lasem, znalazłem dwie rośliny nigdzie więcej nie rosnące, a mianowicie: *Aconitum Moldavicum* (roślina wogóle na równinie rzadka) i czernicę (*Vaccinium Myrtillus*) charakterystyczną dla borów sosnowych i obficie rosnącą w Karpatach, lecz dla formacyi lasów liściastych rzadką. W błotnistej olszynce (koło torfu) widzieć się dają: *Chrysosplenium alternifolium*, *Stellaria uliginosa*, *Geum rivale*, *Scirpus silvaticus*, *Caltha palustris* i inne

W lasach rosnących na wzgórzach, ciągnących się od Grzybowic do Lwowa, znajdujemy buk, *Aposeris foetida* (obf.) i bluszcz, których to roślin w lasach na równinie (niżej położonej) nie widziałem wcale.

Formacye łąk suchych koło Dublan zostały tylko po zboczach i stromych przyległościach nie dających się przekształcić w pola orne. Takich strzępków tam wogóle nie wiele. Po takich stokach trawiastych, prócz zwykłej łąkowej roślinności, znajdujemy następujące rośliny: *Salvia pratensis*, *Anemone silvestris*, *Polygala comosa*, *Fragaria collina*, *Dianthus carthusianorum*, *Cytisus Ratisbonensis*, *Trifolium montanum*, *T. medium*, *T. alpestre*, *Onobrychis sativa*, *Potentilla canescens*, *P. opaca*, *Centaurea Scabiosa*, *Campanula sibirica*, *Asperula cynanchica*, *Helianthemum vulgare*, *Prunella grandiflora*, *Spiraea Filipendula*, *Teucrium Chamaedrys*, *Veronica spicata*, gdzieniegdzie róże i t. d.

O roślinności ruderalnej i wodnej, jako mniej więcej kosmopolitycznej i prawie wszędzie jednakowej, mówić tu nie będę. Chwasty, mające tendencyę rozpowszechnienia się z ogrodu botanicznego, będą uwzględnione w spisie roślin.

Las bukowy cienisty i stary (koło Rozwadowa nad Dniestrem). Prócz buków przytrafiają się stare graby. Gdzieniegdzie młode drzewka bukowe. Z roślin zielnych, rosnących także skąpo, jak i w powyżej przytoczonym przykładzie lasu bukowego w Hlibokiej, wspomnę o następujących: *Oxalis Acetosella*, *Carex pilosa*, *Polygonatum*, *Majanthemum bifolium*, *Asperula odorata*, *Aspidium Filix mas*, *A. F. femina*, *Hepatica triloba*, *Euphorbia amygdaloides*, *Aposeris foetida*, *Gentiana asclepiadea* (rzadko, po zrębach jednak i miejscach mniej zacienionych dość obficie), *Orobus vernus*, *Daphne Mezereum*, *Carex silvatica*, *Galeobdolon luteum*, *Ajuga reptans*, *Hedera Helix*, *Paris quadrifolia*. Najwdzięczniejszą częścią lasu rozwadowskiego dla

florysty są skały śródleśne. Tam rośnie *Tilia grandifolia* i *Luzula albida*, roślina górska rzadko rosnąca na równinie.

Las koło Halicza Gdzieniegdzie stare dęby, rzadziej osiny. Poszew leśny składa się przeważnie z grabiny, prócz tego leszczyna, lipa, rzadko buk. Znajdowanie się młodych grabów wskazuje, że z czasem las ten będzie grabowym i że dąb i osina zostaną wyparte z tego lasu. Rośliny zielne: *Melampyrum nemorosum*, *Stellaria Holostea*, *Melica nutans*, *Majanthemum bifolium*, *Aposeris foetida*, *Asarum Europaeum*, *Hepatica triloba*, *Pulmonaria officinalis*, *Carex pilosa*, *Aspidium Filix mas*. *Gnaphalium silvaticum*, *Euphorbia amygdaloides*, a nawet *Lycopodium clavatum* (rzadko), który tak rzadko występuje w lasach liściastych (widziałem go także w lesie koło Rozwadowa).

Zarośla na łąkach nad Dniestrem (koło Rozwadowa). Oddzielnie rozrzucone drzewa: *Quercus pedunculata*, *Ulmus campestris*, *Salix fragilis*, rzadziej grusze i jabłonie. Zarośla właściwie składają się z niektórych gatunków wierzb, młodych dębów, *Ulmus campestris var. suberosa*, *Cornus sanguinea*, *Crataegus Oxyacantha*, *Viburnum Opulus*, *Rhamnus Frangula*, *R. cathartica*, *Evonymus verrucosus* i róż. Krzewy te często splecione są chmielem, *Calystegia sepium*, *Polygonum dumetorum*, *Rubus caesius* i *Cucubalus baccifer*. Między krzewami rosną wysokie rośliny zielne: *Chaerophyllum bulbosum*, *Angelica silvestris*, *Heracleum Sibiricum*, *Thalictrum angustifolium* (roślina charakterystyczna dla łąk nadrzecznych), *Geranium pratense*, *Centaurea Jacea*, *Senecio paludosus*, *Serratula tinctoria*, *Agrimonia Eupatoria*, *Spiraea Ulmaria*, *Veronica longifolia*, *Lathyrus pratensis*, *Melampyrum nemorosum* (nie wszędzie lecz obficie), *Scabiosa inflexa*, *Inula salicina*, *Vicia cracca*, *Carex muricata*, *Tanacetum vulgare*. W miejscach, gdzie rosną same *Salix*, brak wielu z wymienionych roślin, lecz jeszcze obficiej występuje tam *Senecio paludosus*. Wogóle cała ta formacya zadziwiająco jest podobna do zarośli na łąkach nad Prypecią, gdzieś naprzykład z okolic Turowa na Polesiu. Tylko tam zamiast *Senecio paludosus* L. [1]) znajdujemy bardzo pokrewny gatunek *S. auratus DC.* (przez niektórych botaników uważany tylko za odmianę pierwszego), charakterystyczny nie tylko dla Prypeci lecz i innych dopływów Dniepru. Wogóle i łąki naddniestrzańskie w okolicach Rozwadowa, o ile sądzić mogłem ze szczątków ocalonych od kosy, bardzo podobne są do łąk nad Prypecią. Tenże *Allium acutangulum* (charakterystyczny dla łąk nadrzecznych: Prypeć, Soż, Berezyna,

---

[1]) Koło Halicza w zaroślach łoziny nad Dniestrem zamiast S. *paludosus* rośnie *S. Sarracenicus* L. (*S. fluviatilis* Wallr.), który jest także charakterystyczną rośliną nadrzeczną.

Dniepr i t. d.), *Euphorbia lucida* i inne. Wogóle nie przypominam sobie, żebym widział koło Rozwadowa na całym obszarze nadrzecznym (t. j. w dolinie Dniestru) jakąkolwiek roślinę, któraby nie rosła nad Prypecią koło Turowa (odwrotnie jednak powiedzieć nie można). Zauważyć muszę, że Prypeć nawet koło Turowa jest rzeką większą i posiada formacyę roślinności piasków nadrzecznych, której koło Rozwadowa nad Dniestrem niema (brzegi gliniaste i woda prawie zawsze bardzo mętna), niema też wskutek tego koło Rozwadowa wielu roślin, rosnących właśnie w tym pasie nad Prypecią. Same brzegi Dniestru, o ile są zarośnięte, zajmują *Salix purpurea* (charakterystyczna dla rzek), *S. viminalis*, *S. amygdalina*.... Koła Halicza takież zarośla z *Salix purpurea*, a koło Zaleszczyk Dniestr nie tworzy już obszernej doliny z powodu, że oba brzegi są wysokie i skaliste.

Z facyi leśnej Podola jedną z najcharakterystyczniejszych formacyi są laski dębowe. Dęby, jak wiadomo, nie dają zbyt wiele cienia, gdyż rosną nie zbyt gęsto i zostawiają wskutek tego obszerne pole dla rozwoju roślin zielnych nie znoszących zacienienia, a więc łąkowych. Na Podolu jednak lasy dębowe rosną w miejscach zupełnie suchych, wskutek czego i rośliny zielne wyrastające między drzewami nie należą do roślin łąk zwykłych, jakie można widzieć w lasach dębowych, występujących na łąkach nadrzecznych (np. Dniepru), lecz są to rośliny łąk suchych a nawet i stepowe. Tak koło Hrycowiec (między Zbarażem i Skałatem) w rzadkiej dębinie, prócz innych roślin, widziałem następujące: *Salvia pratensis*, *Geranium pratense*, *Pyrethrum corymbosum*, *Nepeta nuda*, *Eryngium planum*, *Verbascum nigrum*, *Triticum intermedium*, *Anthericum ramosum*, *Thalictrum simplex*, *Cytisus Ratisbonensis*, *Spiraea Filipendula*, *Laserpitium latifolium*. Widziałem tam jednak i rośliny przypominające dębiny nadrzeczne, jak n. p. *Viburnum Opulus* i wyżej wzmiankowane *Thalictrum*. Tak wygląda las dębowy (z równą słusznością można powiedzieć: łąka, na której rosną dęby), gdy nie jest on podszyty krzewami (leszczyną). Z wtargnięciem leszczyny las dębowy utraca kobierzec łąkowy i co do rosnącej w nim roślinności zielnej nie różni się wcale od cienistych lasów mieszanych. Jako przykład takiego lasu może służyć las dębowy koło Ostapia (w Miodoborach), podszyty leszczyną i osiczyną (krzaczastą). W lesie tym prócz dębów gdzieniegdzie rosła brzoza, *Salix caprea*, *Cornus sanguinea*.... Rośliny zielne przedstawiały się w następujący sposób: *Cimicifuga foetida*, *Festuca gigantea*, *Clinopodium vulgare*, *Aegopodium Podagraria*, *Vicia pisiformis*, *Agrimonia Eupatoria*, *Astragalus glycephyllos*, *Orobus niger*, *Inula Helenium* (brzeg lasu), *Melampyrum nemorosum*, *Carex muricata*, *Fragaria vesca*, *Brachypodium silvaticum*, *Pyrethrum corymbosum* (miejsca słoneczne), *Galium vernum*, *Festuca*

heterophylla, *Sanicula Europaea*, *Campanula patula*, *C. persicifolia*, *Asperula odorata*, *Hypericum perforatum*, *Primula officinalis*, *Lactuca muralis*, *Geranium Robertianum*, *Epilobium montanum*, *Convallaria majalis*, *Majanthemum bifolium*, *Astrantia major*, *Pulmonaria officinalis*, *Lysimachia nummularia*, *Actaea spicata*, *Torilis Anthriscus*, *Geum urbanum*, *Gnaphalium silvaticum*, *Veronica chamaedrys*, *Vicia sepium*, *Chaerophyllum aromaticum*, *Epilobium angustifolium*, *Stachys silvatica*, *Lappa minor*. Po zrębach jeszcze obficiej rosły różne rośliny, prócz wymienionych powyżej: *Lappa tomentosa*, *Carex leporina*, *Rubus caesius*, *Pimpinella Saxifraga*, *Prunella vulgaris*, *Achillea Millefolium*, *Festuca rubra*, *Senecio Jacobaea*, *Aconitum Lycoctonum*, *Succisa pratensis*, *Serratula tinctoria*, *Centaurea stenolepis* i wiele innych.

Poręb leśny dębowy (koło Zbaraża). Stare dęby (*Quercus pedunculata*) nasienniki i młode gęste zarośla, składające się z następujących drzew i krzewów: grab, leszczyna, brzoza (nie tak obficie jak grab), osina, *Viburnum Lantana*, *Lonicera Xylosteum*, *Crataegus oxyacantha*, lipa zwykła, *Salix caprea*, *Prunus avium*, *Rhamnus*, róże.... Pomiędzy krzewami mnóstwo roślin zielnych: *Astrantia major*, *Sanicula Europaea*, *Salvia glutinosa*, *Rubus caesius*, *Fragaria vesca*, *Campanula Trachelium*, *Aegopodium Podagraria*, *Chaerophyllum aromaticum*, *Geum urbanum*, *Agrimonia Eupatoria*, *Poa nemoralis*, *Chrysanthemum Leucanthemum*, *Clinopodium vulgare*, *Ranunculus polyanthemos*, *Galium vernum*, *Epilobium angustifolium*, *E. montanum*, *Veronica chamaedrys*, *Asperula odorata*, *Campanula persicifolia*, *Milium effusum*, *uGnphalium silvaticum*, *Camponula rapunculoides*, *Actaea spicata*, *Cimicifuga foetida*, *Festuca gigantea*, *Majanthemum bifolium*, *Carex silvatica*, *C. muricata*, *Lactuca muralis*, *Vicia silvatica*, *V. dumetorum*.

Las koło Suczawy (na Bukowinie). Młode zarośla: *Carpinus Betulus*, *Tilia parvifolia*, *Acer campestre*, *A. Tataricum*, *Populus tremula* (nie wszędzie) i krzewy: leszczyna, *Lonicera Xylosteum*, *Cornus sanguinea*, *Viburnum Lantana*, *V. Opulus*, *Crataegus oxyacantha*, *Evonymus verrucosus*. Prócz tego widziałem zdziczałą *Sambucus nigra*, jedno drzewo czereśni, świerki (stare niewątpliwie sadzone) i stare dęby. Las ten niezawodnie przedtem był dębowym. Z roślin zielnych rosły tam następujące gatunki: *Pulmonaria officinalis*, *Veronica Chamaedrys*, *Melampyrum nemorosum*, *Lampsana communis*, *Brachypodium silvaticum*, *Galium vernum*, *Campanula Trachelium*, *C. persicifolia*, *Vicia dumetorum*, *Astragalus glycephylos*, *Ajuga reptans*, *Carex pilosa*, *Stellaria Holostea*, *Galeobdolon luteum*, *Aspidium Filix mas*, *Mercurialis perennis*, *Orobus vernus*, *Aethusa Cynapium* (rzadko), *Salvia glutinosa*, *Hieracium umbellatum* (na brzegu lasu), *Bromus*

a s p e r, *Chaerophyllum aromaticum*, *Cucubalus bacciferus*, *Stachys silvatica*, *Asperula odorata*, *Fragaria vesca*, *Aposeris foetida*, *Poa nemoralis*, *Galium silvaticum*, *Polygonatum*, *Neottia Nidus avis*, *Viola mirabilis*, *Milium effusum*, *Hypericum hirsutum*, *Hepatica triloba.*

M ł o d y l a s g r a b o w y (Czortków). Bardzo dużo leszczyny, zarośla gęste. Prócz tego *V i b u r n u m L a n t a n a*, *Cornus sanguinea*, *L o n i c e r a X y l o s t e u m*, *Acer campestre*, *Evonymus verrucosus*, *Tilia parvifolia*, rzadko dąb (częściej po brzegach). Las ten zajmuje stok wzgórza zwrócony na północ. Rośliny zielne skąpo reprezentowane były przez następujące gatunki: *Stellaria Holostea*, *Asarum Europaeum*, *Hepatica triloba*, *Euphorbia angulata*, *Galeobdolon luteum*, *Orobus vernus*, *O. niger*, *Galium silvaticum*, *Lampsana communis*, *Carex pilosa*, *H e d e r a H e l i x*, *Veronica officinalis.*

Wogóle lasy podolskie wtedy tylko różnią się wybitnie od lasów flory mieszanej, gdy składają się li tylko z dębów, gdyż wtedy tylko pozostają tam rośliny łąk suchych (stepowe). Jeżeli tylko do dębu przyłączy się leszczyna lub grab, to wskutek zacienienia rośliny te giną, a na ich miejsce zjawiają się inne charakterystyczne dla cienistych lasów liściastych. Dla tejże przyczyny nie znajdujemy w lasach grabowych na Podolu roślin wschodnich (jak to słusznie zauważył p. R e h m a n), które należą do roślin nie znoszących cienia.

Najbogatszą formacyą flory podolskiej są zarośla po urwistych i skalistych stokach wzgórz i brzegów rzek. Właściwie zarośla owe nie stanowią „f o r m a c y i“ w ścisłem znaczeniu tego wyrazu, nie jest to jedna formacya, ale zbiór kilku różnych formacyi, pomieszanych między sobą i dla tego całość jest bogatsza od jakiejkolwiek poszczególnej formacyi. W cieniu krzewów znajdujemy rośliny formacyi lasów cienistych, w miejscach mniej zacienionych występują rośliny łąkowe (już to łąk suchych już to wilgotnych, jeżeli na takim stoku występują źródła) i stepowe. Na skałach i nagiej glinie rosną rośliny nietowarzyskie (formacyj nie tworzące), które zazwyczaj są rzadkiemi, a także rośliny ruderalne, również należące do nietowarzyskich. Za typ takich zarośli na skalistych stokach mogą posłużyć wysokie brzegi koło Zaleszczyk (poniżej opisuję brzeg prawy, należący właściwie do Bukowiny). Brzeg Dniestru koło Zaleszczyk za mostem podnosi się nadzwyczaj stromo, często prawie w kształcie prostopadłych ścian. W dolnej części występują łupki gliniaste o luźnem złożeniu. Brzeg ten porastają liczne krzewy i drzewa: *C o r n u s M a s*, *C. sanguinea*, *S t a p h y l e a p i n n a t a*, róże, leszczyna, *Rhamnus catharctica*, *V i b u r n u m L a n t a n a*, *Pirus communis*, grab, *Evonymus verrucosus*, *Acer Pseudoplatanus*, *L o n i c e r a X y l o s t e u m*, lipa zwykła, jesion

(rzadko), *Rhamnus Frangula, Salix caprea* (rzadko), czereśnia, dęby, *Ulmus campestris var. suberosa*, *Acer Tataricum*, a po więcej odkrytych miejscach *Cotoneaster orientalis i Spiraea media*. Wśród tych krzewów znajdujemy mnóstwo roślin zielnych, grupujących się zależnie od swej przyrody już to w cieniu, już to w miejscach wystawionych na działanie promieni słonecznych: *Bupleurum falcatum*, *Inula salicina*, *Scutellaria altissima*, *Melampyrum nemorosum*, *Sedum maximum*, *Melica ciliata*, *M. altissima*, *Libanotis montana*, *Vincetoxicum officinale*, *Digitalis grandiflora*, *Asparagus tenuifolius*, *Sisymbrium Alliaria*, *Stellaria Holostea*, *Orobus vernus*, *Hepatica triloba*, *Primula officinalis*, *Silene inflata*, *Veronica Teucrium*, *Sisymbrium strictissimum*, *Echinops sphaerocephalus* i mnóstwo innych, których tu wyliczać nie będę. Po skałach rosną: *Aurinia saxatilis*, *Asplenum Trichomanes*, *Polypodium vulgare*, *Poa sterilis?*, *Sesleria Heufleriana*, *Sideritis montana* (miejsca słoneczne). Nagie skaliste miejsca u góry brzegu: *Andropogon Ichaemum*, *Stipa capillata*, *Festuca ovina*, *Koeleria cristata*, *Alsine setacea*, *Potentilla cinerea*, *Cotoneaster*, *Calamagrostis Epigeios*, *Scabiosa ochroleuca*, *Gypsophila altissima*, *Artemisia campestris*. Wogóle wszystkie rośliny z Zaleszczyk wymienione w spisie, zebrane zostały na brzegu Dniestru.

Podole w obecnej chwili nie przedstawia bardzo wdzięcznego pola dla badań formacyj roślinnych. Ogromne obszary żyznego czarnoziemu zostały od dawna zorane, a wskutek tego charakterystyczne rośliny, które pokrywały bezleśne przestrzenie, zostały zniszczone. W taki sposób zginęła bezpowrotnie najcharakterystyczniejsza formacya podolska. Dziś można sobie wyrobić pewne pojęcie o tej formacyi tylko ze szczątków pozostałych tu i owdzie w miejscach dla kultury nieodpowiednich (stoki wzgórz i mniej lub więcej równe miejsca, na których wystające gdzieniegdzie skały). Jeden z takich szczątków widziałem w Miodoborach o milę na północ od Skałata i on mi posłuży do odtworzenia roślinności obszarów bezleśnych Podola.

Step w Miodoborach. Tu i owdzie występują skały i kamienie, którym zawdzięczamy, że formacya ta nie została przez pług zniszczoną. Kamienie te były także przyczyną, że step ten pomimo późnej pory nie został skoszony (koniec lipca), ale co najdziwniejsze, że nawet bydła tam nikt dotąd nie pasł. Na tym stepie rosły następujące rośliny (ma się rozumieć, że rośliny rosnące po skałach, jako należące do innej formacyi, zostały wykluczone z tego spisu): *Eryngium planum*, *Melilotus officinalis*, *Anthyllis Vulneraria*, *Galium verum*, *Pimpinella Saxifraga*, *Salvia verticillata*, *Senecio Jacobaea*, *Scabiosa ochroleuca*, *Anthemis tincto-*

ria, *Centaurea Biebersteinii*, *Bunias orientalis* (rzadko), *Asperula cynanchica*, *Onobrychis sativa*, *Campanula sibirica*, *Festuca elatior*, *Veronica spicata*, *Koeleria cristata*, *Trifolium pratense*, *Thymus serpyllum*, *Plantago lanceolata*, *B u p l e u r u m f a l c a t u m*, *Anthericum ramosum* (obf.), *Teucrium Chamaedrys*, *Thalictrum minus*, *Cytisus Ratisbonensis*, *Primula officinalis*, *Hypericum perforatum*, *Hieracium umbellatum*, *Coronilla varia*, *Avena pubescens*, *Medicago falcata*, *Silene Otites*, *Linum catharticum* [1]). Jak widać z tego przykładu, roślinność tej formacyi składa się z gatunków rosnących na zwykłych łąkach suchych i niczem osobliwem się nie odznacza. C a ł y j e d n a k w y g l ą d, nie zważając, że tu rośnie wiele roślin prawdziwym stepom nie właściwych, r o b i w r a ż e n i e s t e p u i d l a t e g o z a c h o w u j ę t u t ę n a z w ę. Podobne szczątki widziałem niejednokrotnie na Podolu rosyjskiem, na Ukrainie, a nawet na Wołyniu (w połud. części). Takiemi niezawodnie były do kultury wszystkie bezleśne obszary tych miejscowości i nie miały nic do czynienia z prawdziwą roślinnością stepową, o czem będę mówił szczegółowiej nieco dalej.

S u c h e ł ą k i p o s t o k a c h w z g ó r z y k o ł o S u c z a w y (28 lipca). Mnóstwo najrozmaitszych roślin: *T r i t i c u m g l a u c u m* (obf.), *A n d r o p o g o n I s c h a e m u m* (obf.), *Briza media*, *Festuca ovina*, *Anthoxanthum odoratum*, *Cynosurus cristatus*, *Festuca elatior*, *O n o b r y c h i s s a t i v a*, *Lotus corniculatus* (*var. pilosus*), *Medicago falcata*, *Anthericum ramosum*, *D i a n t h u s g l o m e r a t u s* (roślina endemiczna na Podolu, Ukrainie, południowym Wołyniu, Bukowinie, a zapewne także w Rumunii i północnej Bessarabii), *L i n u m p e r e n n e*, *P o l y g a l a m a j o r*, *Centaurea Scabiosa*, *Pimpinella Saxifraga*, *A s t r a g a l u s O n o b r y c h i s*, *Achillea Millefolium*. *B u p l e u r u m f a l c a t u m*, *P r u n e l l a g r a n d i f l o r a*, *E q u i s e t u m r a m o s i s s i m u m* (wilgotne stoki), *Trifolium montanum*, *Spiraea Filipendula*, *Teucrium Chamaedrys*, *S a l v i a s i l v e s t r i s*, *Galium verum*, *Plantago media*, *Asperula cynanchica*, *Scabiosa ochroleuca*, *Centaurea Jacea*, *Agrimonia Eupatoria*, *E r y n g i u m c a m p e s t r e*, *Clinopodium vulgare*, *Betonica officinalis*, *Senecio Jacobaea*, *Cytisus*, *Daucus Carota*, *Cichorium Intybus*, *Salvia pratensis*, *Thymus Serpyllum*, *Silene inflata*, *O r o b a n c h e*, *Berteroa incana*, *Centaurea Biebersteinii*, *Campanula Bononiensis*, *Linum catharticum*, *Campanula glomerata*, *Euphrasia officinalis*, *Gentiana Cruciata* (rzadko), *C e n t a u r e a B e s s e r i a n a* i inne. Takież łąki są jeszcze w okolicach Suczawy i na zupełnie równych miejscach; jeżeli przy tem

---

[1]) Po skałach: *C o t o n e a s t e r o r i e n t a l i s*, *C l e m a t i s i n t e g r i f o l i a*, *Sempervivum*, *A u r i n i a s a x a t i l i s*, *Asplenum Ruta muraria*, *Vincetoxicum officinale*, *M e l i c a c i l i a t a*, *Asplenum Trichomanes*.

do powyżej wyliczonych roślin dodamy *Artemisia austriaca* (miejscami obficie) i *Euphorbia Gerardiana*, to całość robi zupełne wrażenie stepu. I rzeczywiście jest to step prawdziwy, chociaż odmienny od stepów Rosyi południowej; należy on do typu stepów mołdawskich. Prócz formacyj należących niewątpliwie do facyi stepowej, znajdujemy w południowo-wschodniej części Bukowiny także przejściowe, pośrednie między stepowemi i prawdziwemi łąkowemi. Łąki takie widziałem niestety tylko z okien pociągu, w miejscach bowiem, gdzie się zatrzymywałem, były one już skoszone. W południowo-wschodniej części Bukowiny znajdujemy także dużo łąk zarośniętych trzciną (*Phragmites communis*).

Podole jako odrębna jednostka florystyczna (o czem niżej) różni się od flory nadbaltyckiej (mam tu na myśli florę zajmującą obszary niegdyś przez lodowce pokryte) i karpackiej brakiem drzew szpilkowych, swym czarnoziemem i pokrywającą go roślinnością, która należy do facyi łąk suchych, w znacznej części dla flory nadbaltyckiej obcej. Różnice te zresztą są zbyt wyraźne i nikt flor tych z sobą nie łączył, wskutek czego rozwodzenie się nad tym przedmiotem uważam za zbyteczne. Inaczej się rzeczy mają z florą podolską i stepową. Podole uważane było przez p. Rehmana jako zachodnia kończyna stepów czarnomorskiego okręgu roślinnego, czyli zaliczane, używając utartej nazwy, do okręgu stepów Rosyi południowej. W kwestyi tej pisałem już (Pam. Fiz. t. XIII), lecz teraz zbadawszy Podole galicyjskie i Bukowinę, wyrobiłem sobie o tym przedmiocie dokładniejsze pojęcie i mogę sprostować niektóre z mych twierdzeń. Na podstawie opisów p. Rehmana („Podole pokuckie“) wyrobiłem sobie o tej części Podola pojęcie jako o krainie rzeczywiście stepowej (w znaczeniu stepów Rosyi południowej); sądziłem, że tam występują te same formacye, co i w południowo-wschodnim skrawku Podola rosyjskiego. W czasie wycieczki tegorocznej przekonałem się jednak, że tak rzeczywiście nie jest i że Podole pokuckie pod względem botanicznym i orograficznym jest to nierozerwana część Podola rosyjskiego (wszędzie mówiąc o Podolu wyłączam z niego południowo-wschodni skrawek, który całkowicie zaliczam do krainy stepów Rosyi południowej), łącząca się z południowo-zachodnią częścią Wołynia, zachodnią częścią gub. kijowskiej, północną częścią Bessarabii, wschodnią częścią Bukowiny i przynajmniej północną częścią Rumunii w jedne całość florystyczną, od stepów Rosyi południowej różną, której nadaję ogólne miano flory podolskiej z tego powodu, że tam jako w centrum typ tej flory występuje najwybitniej i najmniej jest zamaskowany naleciałościami flor ościennych. Różnice te zaczy-

nają się od całego wyglądu tych krain. Podole jest krainą o powierzchni falistej, wzgórzami, a nawet pasmami wzgórz pokrytą. Stepy przedstawiają zaś powierzchnię jak stół równą, poprzecinaną tylko jarami (t. zw. „b a ł k i“), najwidoczniej potworzonymi tylko wyłącznie przez wody wiosenne. Dalej lasy na Podolu przedstawiają formacyę m i e j s c o w ą, do flory jego organicznie należącą i tylko dzięki chciwości ludzkiej w wielu miejscowościach zniszczoną. W samem sercu Podola lasy należy uważać za formacyę r ó w n o p r a w n ą z formacyami stepowemi (niestety w obecnym czasie już nieistniejącemi). W stepach zaś Rosyi południowej l a s ó w na równych przestrzeniach n i e m a w c a l e. Występują one tylko na północnej granicy, gdzie przedstawiają sobą dowód zwycięstwa formacyj leśnych nad stepowemi, występują także i pośród typowych stepów, lecz zawsze tylko w dolinach rzecznych i po urwistych brzegach rzek i niektórych jarów, łączących się z rzekami. Lasy w stepach przedstawiają f o r m a c y ę o b c ą, która wdziera się tam przemocą, aczkolwiek nader pomału. Stepy bez lasów są zjawiskiem normalnem, typowem — naodwrót Podole bez tu lub owdzie porozrzucanych lasków byłoby zjawiskiem nienormalnem, zawdzięczającem swe pochodzenie tylko siekierze. Podole (w obszernem znaczeniu) do czasu kultury było zapewne kraina jeżeli nie leśną, to przynajmniej w lasy niezbyt uboga i przedstawiało dobrze posunięte stadyum w zadrzewianiu swych stepów. Sam typ stepu podolskiego jest od typu stepu np. chersońskiego (czarnomorskiego) zupełnie różny. O ile można sądzić ze szczątków, które obserwowałem na Podolu (galicyjskiem i rosyjskiem), Wołyniu, Ukrainie i Bukowinie, lub o których mogłem przeczytać wzmianki w pracach florystycznych (północna Bessarabia), typ ten różni się od typu czarnomorskiego tem, że stepy te były przeważnie s t e p a m i ł ą k o w y m i, o dość zwartym kobiercu roślinnym (stepy Rosyi południowej nie posiadają roślinności, tworzącej zwarty kobierzec roślinny). Jeżeli wyjedziemy z południowej Ukrainy np. poza okolice Hołowoniewska (w stronę Olwiopola), to zobaczymy step prawdziwy jak stół równy (pokryty tu i owdzie tylko „kurhanami“), na którym rosną przeważnie (co do masy) trawy: *tyrsa* i inne *Gramineae*, a także *C a r a g a n a f r u t e s c e n s DC.* Jeszcze trochę na południe i mamy już prawdziwe stepy chersońskie, na których rosną na wiosnę: *P o a b u l b o s a var. v i v i p a r a* (w ogromnej ilości), *T u l i p a B i e b e r s t e i n i a n a*, *H y a c i n t h u s l e u c o p h a e u s*, *A d o n i s W o l g e n s i s*, *T r i t i c u m p r o s t r a t u m*, *Gagea* (kilka gatunków), *A l y s s u m h i r s u t u m*, *M e n i o c u s l i n i f o l i u s*, *Muscari*. Prócz tego *C a r a g a n a f r u t e s c e n s*, *A m y g d a l u s n a n a*, *Centaurea* (kilkanaście gatunków, między którymi takie charakterystyczne, jak *C. d i f f u s a*), *Allium* (kilka bardzo charaktery-

2*

stycznych), *Artemisia maritima*, *Achillea Gerberi*, *A. leptophylla*, *Sisymbrium junceum*, *Statice*, *Ranunculus oxyspermus* i mnóstwo innych. Pod koniec lata na stepie takim panuje prawie wyłącznie tylko *Stipa capillata*. Rośliny na takim stepie nie tworzą przytem zwartego kobierca roślinnego. Gdzież na Podolu (z wyjątkiem powiatu bałckiego) znajdziemy taką formacyę? gdzież zresztą całkiem już odrębne formacye, jak stepy piołunowe (*Artemisia maritima* i inne rośliny), jak rośliny solnisk [1]) i t. d.? Niema tego wszystkiego na Podolu, gdyż nie jest ono zachodnim krańcem stepów czarnomorskich, ale odrębną krainą, z której stepy czerpały wiele, a w zamian dały także kilkadziesiąt gatunków wschodnich, znajdujących się tu i owdzie na Podolu. Nie zważając, że po brzegach obszaru flory podolskiej znajdujemy już to rośliny wschodnie, już to północne (nadbałtyckie), już to karpackie (Bukowina), już to bałkańskie (w Bessarabii) i pannońskie, flora podolska jako całość stanowi odrębną krainę botaniczną, stojącą w związku, jak mi się zdaje, z florą Karpat południowo-wschodnich i z florą pannońską. Ponieważ nie mam dokładnego wyobrażenia o florze tych ostatnich miejscowości, a na zasadzie tylko literatury nie może być mowy o ścisłem porównaniu, więc zostawiam tę kwestyę nierozstrzygniętą do przyjaźniejszej pory. Że flora Podola jest do pewnego stopnia samodzielną, świadczą takie rośliny, jak *Schiverechia Podolica* Andrz., która prócz Podola występuje na wyżynie środkowo-rosyjskiej (w gub. orłowskiej, pow. jelecki), na Uralu i w Azyi Mniejszej, oraz *Evonymus nana* MB., który prócz Podola rosyjskiego i Bessarabii rośnie na Kaukazie, w Turkiestanie, w Mongolii i w Chinach. Nie będę tu wyliczał roślin dla Podola endemicznych, którychby się zresztą niewiele znalazło, jakoteż roślin rosnących na Podolu, lecz nie rosnących w stepach Rosyi południowej (i naodwrót), gdyż do tej kwestyi mam zamiar powrócić jeszcze po szczegółowszem jej zbadaniu.

Na ziemiach dawnej Polski, na wschód od południowej odnogi Karpat, między florą stepową i florą bałtycką, rozpostarła się flora, sięgająca aż po Dniepr, która nie jest typem przejściowym między temi dwoma florami, jak mniemają jedni, nie jest identyczną z pierwszą, jak chcą inni, lecz jest typem samoistnym, od dwóch powyżej wymienionych niezależnym. Za Dnieprem flora stepowa bezpośrednio styka się z bałtycką (w czernihowskiej gubernii niema już roślinności po-

---

[1]) Formacye solnisk występują tylko w południowo-wschodniej części Podola, należącej do stepów Rosyi południowej (widziałem je np. w okolicach Krzywego Jeziora, pow. bałcki).

dolskiej) [1]). Jak wiadomo, granica północna stepów Rosyi południowej (granica morza trzeciorzędowego) zaczyna się w południowej Bessarabii od Dunaju i coraz podnosząc się ku wschodowi na północ, przechodzi przez południową część gubernii podolskiej i południowo-wschodnią kijowskiej i podchodzi prawie pod Kijów; z drugiej strony południowa granica Polesia (granica lodowców) zaczynając się w północno-wschodniej części Wołynia i ku wschodowi coraz więcej posuwając się na południe, sięga prawie do Kijowa. Flora więc podolska, zawarta między południową granicą Polesia i północną granicą stepów Rosyi południowej, posiada kształt trójkąta, zwróconego swym wierzchołkiem ku wschodowi. Wierzchołek ten znajduje się mniej więcej gdzieś koło Kijowa, a ściślej mówiąc, rozpływa się tam w niewyraźnych konturach.

Rośliny wschodnie na Podolu zazwyczaj nie tworzą charakterystycznych formacyj, lecz przytrafiają się najczęściej po skałach i wogóle w miejscach, gdzie walka o byt z innemi roślinami nie jest dla nich tak groźna. Podole, jak powiedziałem już powyżej, było niegdyś rzeczywiście stepem (o czem świadczy czarnoziem i formacye trawiaste stepom analogiczne), lecz pochodzenie stepów południowo-rosyjskich było od pochodzenia stepów podolskich geologicznie różne. Pierwsze stepy są od ostatnich młodsze i w wielu miejscowościach są jeszcze do obecnej chwili w stadyum „pustyni“ (stepy słone gliniaste, formacya *Artemisia maritima*). Naodwrót stepy podolskie są znacznie starsze i w bardzo wielu miejscowościach przekształcone zostały w formacye leśne. Sądzę, że te krótkie uwagi będą jednak wystarczające dla wykazania istotnych różnic flory podolskiej od flory stepów Rosyi południowej.

Typ flory podolskiej najlepiej wyrażony jest w skalistem pasmie Miodoborów („Toutr“), ciągnącem się z NNW na SSO z okolic Brodów przez Podole i Bessarabię i ginącem w Rumunii (długość pasma około 280 km.) i po skalistych brzegach średniego, a w części i dolnego biegu Dniestru. Im dalej na wschód i zachód od tych miejscowości, tem typ podolski występuje mniej wyraźnie. Skały nad Bohem nie są już pokryte tak typowo podolską florą, jak nad Dniestrem, chociaż i tu jeszcze typ ten występuje bardzo wyraźnie.

Na tem kończę charakterystykę flory zbadanych miejscowości. Teraz zostaje mi tylko dać niektóre wyjaśnienia do spisu roślin.

---

[1]) Na wyżynie środkowo-rosyjskiej i nad Wołgą występują znowu flory, co do swego znaczenia analogiczne podolskiej i z nią nawet w pewnym stopniu spokrewnione.

Przedewszystkiem muszę poświęcić słów kilka nomenklaturze. W pracy niniejszej zachowałem prawie zawsze nazwiska roślin najwięcej używane, gdyż według mego zdania bezwzględne przestrzeganie tylko pierwszeństwa może doprowadzić do takich absurdów, do jakich doszli Kuntze i inni. Nazwisko danej rośliny, wraz ze skróceniem nazwy autora, jest li tylko symbolem i niczem więcej. Zachowywanie skróconego nazwiska autora jest złem koniecznem i wcale nie jest używane dla uczczenia „wielkich“ zasług badacza, lecz poprostu dla ściślejszego wyróżnienia danej rośliny od innych. Sądzę, że każdy zgodzi się z tem twierdzeniem. Zasługa autora, opisującego jakąś nową roślinę, jest zbyt błahą w porównaniu z dobrą nazwą. Wskutek tego „bezwzględne prawo pierwszeństwa“ nietylko nie ma najmniejszego sensu, lecz powiedziałbym nawet, że z różnych nazw powinno się wybierać do użycia te, które są najtrafniejsze i streszczają niejako w jednem słowie całą dyagnozę. Odgrzebywanie starych nazw, które rzekomo czy w istocie mają za sobą pierwszeństwo, nietylko nie przynosi dla nauki najmniejszej korzyści, ale wyrządza nawet często wielką szkodę. Gdybyśmy w mowie naszej byli równie konsekwentni, to wkrótce bylibyśmy zmuszeni powrócić do dźwięków zwierzęcych. W mowie jednak, w której nic nie ważą jednostki, podobne nonsensa są niemożebne. Co wygrała nauka na zmianie nazwy *Veronica latifolia* Auct. na *V. Teucrium*, a *V. urticaefolia* Jacq. na *V. latifolia?* Nic, oprócz zgodności nowych nazw ze starymi i zapomnianymi szpargałami. Straciła za to dwie bardzo charakterystyczne nazwy (pierwsza *Veronica* posiada rzeczywiście najszersze liście ze wszystkich gatunków tego rodzaju, druga zaś posiada bardzo charakterystyczne liście, do liści *Urtica dioica* podobne, lecz wcale nie tak szerokie, żeby zasługiwała na nazwę „*latifolia*“) i zyskała dwa bardzo rozpowszechnione synonimy, z którymi trzeba liczyć się na każdym kroku. Prócz odgrzebywania starych nazw, w obecnym czasie każdy stara się *per fas et nefas* wynaleźć jakieś usterki w nazwie starej, aby tylko wystawić obok nowej, będącej często dziwolągiem, swoje nazwisko. Naprzykład Beck powszechnie znane, w tysiącach dzieł powtarzające się *Alyssum minimum Willd.* i rosnące od Europy środkowej aż do dalekiej Mongolii, uważał za potrzebne przekształcić w *A. Vindobonense* ku większej chwale botaników austryackich. Najgorzej jednak jest, iż znajdują się autorowie, którzy czy to z przekonania, czy też dla pokazania światu, że i oni są u szczytu wiedzy współczesnej, przyczyniają się do utrwalenia tego bezpodstawnego kierunku. Ponieważ w nauce nadzwyczaj ważną jest rzeczą ścisła i stała nomenklatura, sądzę więc, że oddając pierwszeństwo prawu powszechnego użycia (o ile na tem nie cierpi ścisłość), postąpię

najwłaściwiej. Gdyby wszyscy przestrzegali tego prostego i słusznego prawidła, nie byłoby i połowy tego balastu synonimowego, jaki dziś tak daje się we znaki. Tylko przy innych równych warunkach decyduje, według mego zdania, prawo pierwszeństwa autora.

Co do skróceń autorów, to używałem podwójnej metody: w nawiasie stawiałem nazwisko autora, który opisał pierwszy daną roślinę, lecz zaliczał ją do innego rodzaju, a po nawiasie nazwisko autora, który użył nazwy rodzajowej i gatunkowej w danej kombinacyi. Podobnie postąpił prof. Rostafiński w swojej „*Florae polonicae prodromus*“, jakoteż i niektórzy inni autorowie. Sądzę, że jako na czasy teraźniejsze, jest to system najlepszy.

Skończywszy z nomenklaturą, muszę jeszcze poświęcić słów parę i gatunkom. W obecnej chwili, jak wiadomo, panuje kierunek, polegający na rozdrabianiu gatunków. Codziennie opisuje się znaczną ilość „nowych“ *species* flory europejskiej. Najwięcej materyału dostarczają osławione *Hieracium*, *Rosa*, *Rubus*... lecz i inne rodzaje nie zostają przez botaników zapomniane. Nie wchodzę tu w krytyczną ocenę tego kierunku, gdyż nie ma to bezpośredniego związku z mojem zadaniem, zauważyć jednak muszę, że jakkolwiek ze względów t e o r e t y c z n y c h najsubtelniejsze rozróżnianie form roślinnych jest pożądane, to znowu z przyczyn czysto p r a k t y c z n y c h nie powinno ono być posunięte zbyt daleko. Przykładem takiego krańcowego kierunku jest fakt, że Gandoger z kilkunastu gatunków rodzaju *Mentha* flory europejskiej wytworzył w i ę c e j n i ż p ó ł t y s i ą c a. Prócz tego, czyż dzisiejsi fabrykanci nowych gatunków w rodzajach *Rosa*, *Rubus*, *Hieracium*, *Euphrasia* i t. d. są sami z sobą w zgodzie, gdy cechy dostateczne dla utworzenia nowego gatunku *Euphrasia* uważają za niedostateczne dla najlichszej postaci *(forma) Filago?* W kierunku obecnym nie to jest zastraszającem, że rozróżniamy subtelniej formy roślinne niż za czasów Linneusza, gdyż od tego jest specyalizacya, lecz to wydaje mi się groźnem, że przy tem opisywaniu zatraciliśmy poczucie t y p u. Czy daną formę uważać będziemy za gatunek, czy za podgatunek, lub odmianę, zawsze musi ona reprezentować pewien typ. Nie dość jest znaleźć jedną lub parę cech, wyróżniających rzekomo daną roślinę od innej, aby opisać nowy gatunek. Tu bardzo często zapominamy, że nie dlatego A jest różnym gatunkiem od B, że posiada inne cechy, ale naodwrót, dlatego A posiada odmienne cechy od B, że jest innym gatunkiem. Cechy dla nas są tylko wskazówkami dla poszukiwań, dotyczących pochodzenia i pokrewieństwa form roślinnych. Zapewne, można mi tu zarzucić, że są to rzeczy zbyt znane, lecz jakże często zapominane bywają one w praktyce przez opisujących nowe gatunki!

Gdyby pojedyńcze cechy, przy rozróżnianiu typów, miały takie bezwzględne znaczenie, gdyby były one niezmienne, to wtedy każdy mógłby być równie dobrym botanikiem jak i inni. W rzeczywistości tak jednak nie jest. Cechy odgrywają bardzo względną rolę i ten jest dobrym systematykiem, kto posiada owo poczucie typu, nie dające się zredukować li tylko do pojedyńczych cech, lecz polegające w całości. Wyróżnienie owych typów, jak i trafna ich charakterystyka, polega właśnie na uchwyceniu i odtworzeniu owych subtelnych cech, które składają się na pewną całość, lecz pojedyńczo wzięte zostają bez znaczenia. Dobry więc systematyk powinien mieć wyrobiony ów talent wyróżniania typów, co jest już pewnym artyzmem. Linneusz, pomimo swej nomenklatury podwójnej, nie dlatego był słynnym, że opisał tyle a tyle gatunków roślin, ale dlatego, że typy, które on odtworzył, były pochwycone artystycznie i odpowiadały rzeczywiście egzystującym w przyrodzie. Dzisiejszym systematykom można zarzucić ów brak poczucia typu, bez którego najsumienniej spełniona praca przyniesie zazwyczaj bardzo mało korzyści, a jeszcze częściej szkody. Brak owego poczucia typu jest dosyć rozpowszechnionym nietylko między dyletantami, opisującymi nowe gatunki i odmiany tylko dlatego, że inni postępują tak, lecz i między botanikami, którzy używają sławy światowej, o czem niestety mogłem przekonać się niejednokrotnie.

Zgodnie z wypowiedzianymi co tylko poglądami, postąpiłem i w pracy niniejszej. Uwzględniłem więc wszystko, co ściśle rozróżnić mogłem i co uważałem za godne wyróżnienia. Gdy nie mogłem rozróżnić drobnych form, uważanych obecnie za gatunki (np. w rodzaju *Euphrasia*), używałem nazwy, uchodzącej za zbiorową, jako nieszkodliwej. Ponieważ praca moja nie rości najmniejszej pretensyi do systematyki, a jest tylko przyczynkiem do geografii roślin, więc za jednostkę przyjąłem tu nie gatunek (jakbym to uczynił w pracy systematycznej), lecz wogóle rasę, mającą swe odrębne rozmieszczenie geograficzne. Wskutek tego formy, które w monografii musiałyby być podporządkowane jedna drugiej, tu stawię osobno i zaopatruję je oddzielnymi numerami, jeżeli „geograficznie“ są one jednostkami. Prócz tego jako „gatunki“ figurują u mnie odmiany (podgatunki), jeżeli w zakresie flory naszej nie posiadają form przejściowych. Postaci *(formae)*, wyróżniające się najczęściej li tylko jedną cechą (np. *Spiraea Ulmaria denudata* i *tomentosa*), nie mające odrębnych zasiągów geograficznych, uwzględnione są u mnie najczęściej tylko nawiasowo.

Ponieważ chodziło mi o możliwą ścisłość, więc wszędzie, gdzie tylko zauważyłem niezgodność moich okazów z utartą dyagnozą,

wspominałem o tem. Unikałem przy tem dawania nazw roślinom nie zgadzającym się z dyagnozami. Wyjątek zrobiłem tylko dla jednego *situ (Juncus)* z Bukowiny, który otrzymał ode mnie nazwę. Prócz tego przy każdej wątpliwości wyłuszczałem powody i otwarcie wspominałem o swem wątpieniu. Jakkolwiek krytycy nasi, mający na widoku najczęściej nie treść lecz formę, mają mi to za złe (sądzą, że o wątpliwych rzeczach, których rozstrzygnąć nie mogę, powinienem milczeć), pozwolę sobie jednak mieć pod tym względem swe własne zdanie i mówię o rzeczach wątpliwych, które, jako wskazówki dla przyszłych badaczy, często mogą posiadać większą wartość od rzeczy niewątpliwych.

Co do mieszańców, to wspominam o nich o tyle, o ile mogłem pochodzenie ich rozstrzygnąć na oko. Odrębnych nazw nigdzie jednak nie daję (wbrew utrwalającemu się zwyczajowi, który uważam za nonsens). O potrójnych hybrydach nigdzie nie wspominam i dziwię się przenikliwości tych badaczy, którzy na oko tak łatwo decydują nawet o pochodzeniu poczwórnych mieszańców, jakby byli świadkami ich narodzenia. Kwestya mieszańców poważnie i naukowo może być traktowaną tylko na drodze doświadczalnej, która jednak dziś jeszcze zupełnie nie jest rozwiniętą.

Do opracowania zbiorów moich posługiwałem się przeważnie następującemi dziełami, z których mogłem korzystać dzięki uprzejmości prof. I. Szyszyłowicza. Dzieł tych w bibliotece Wyższej Szkoły rolniczej w Dublanach wcale niema (stanowią one prywatną własność prof. Szyszyłowicza), a bez nich praca moja byłaby niemożliwą. Dlatego niech wolno mi będzie wyrazić tu prof. Szyszyłowiczowi moją wdzięczność.

Koch. Synopsis Florae Germanicae et Helveticae. Editio secunda. Pars I—III. Lipsiae 1843—1845.

Reichenbach Icones Florae Germanicae et Helveticae.

Schmalhausen. Flora sredniej i jużnoj Rossii, Kryma i siewiernawo Kawkaza. T. I. Kijów 1895.

Nyman. Conspectus Florae Europaeae 1878—1882.

Beck von Mannagetta. Flora von Nieder-Oesterreich. Wien. 1890—1893.

Berdau F. Flora Tatr, Pienin i Beskidu zachodniego. Warszawa. 1890.

Simonkai L. Enumeratio florae transsilvanicae. Budapest 1886.

Fuss M. Flora Transsilv. excursoria. Cibinii 1866.

Baumgarten J. Enumeratio stirpium magno Transsilvaniae principatui. T. I—III. Vindobonae 1816—1818.

Herbich F. Flora der Bukovina. Leipzig 1859.

Knapp J. Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens und der Bukowina. Wien 1872.
Rehman A. Materyały do flory wschodnich Karpat Kraków 1873. (Osobne odbicie ze Sprawozdań Komisyi fizyogr. z r. 1872).
— Przegląd roślin zebranych w obwodzie tarnopolskim i czortkowskim w roku 1873. Kraków 1874. (Osobne odbicie ze Sprawozdań Komisyi fizyogr. z roku 1873).
— Przegląd roślin zebranych w obwodzie tarnopolskim i złoczowskim w roku 1874. (Osobne odbicie ze Sprawozdań Komisyi fizyogr. za rok 1874).
Boissier E. Flora orientalis, vol. I—V.
Wołoszczak E. Przyczynek do flory Pokucia. Kraków 1887. (Osobne odbicie z XXI. tomu Sprawozd. Kom. fizyogr. Akad. Umiejętności).
— Drugi przyczynek do flory Pokucia. Kraków 1888.
— Trzeci przyczynek do flory Pokucia. Kraków 1890.
Neilreich A. Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefässpflanzen. Wien 1866. Nachträge und Verbesserungen. Wien 1872.

Inne mniej używane dzieła są cytowane szczegółowiej w spisie roślin.

Alfabetyczny spis zbadanych miejscowości.

Berhomet — miasto nad Seretem (Bukowina).
Czortków — miasto na Podolu.
Dublany — wieś pod Lwowem.
Grzybowice — wieś pod Lwowem.
Halicz — miasto nad Dniestrem.
Hliboka — wieś na Bukowinie i stacya kolei Lwów-Suczawa.
Howerla — szczyt w pasmie Czarnej Hory.
Klauzura Kośmieska — w komitacie marmaroskim na Węgrzech.
Körösmezö — miasto w komitacie marmaroskim.
Kosów — miasto na Pokuciu.
Laszki murowane — wieś pod Lwowem.
Ławoczne — stacya kolei żelaznej na granicy węgierskiej w Karpatach stryjskich.
Malechów — wieś pod Lwowem.
Ostapie — wieś koło Skałata.
Pietros — szczyt w pasmie Czarnej Hory w komitacie marmaroskim, sąsiadujący z Howerlą.

Petreczanka — wieś nad Seretem (Bukowina), koło Hlibokiej.
Rozwadów — wieś nad Dniestrem (pow. żydaczowski).
Skałat — miasto na Podolu u pasma Miodoborów.
Skole — miasto w Karpatach stryjskich.
Sorock — wieś na Podolu (między Skałatem i Trembowlą).
Sroki — wieś pod Lwowem.
Suczawa — miasto na Bukowinie.
Synowódzko Wyżne — wieś w Karpatach stryjskich.
Tarnopol — miasto na Podolu.
Trembowla — miasto na Podolu.
Worochta — na Pokuciu.
Woronienka — na Pokuciu.
Wyżnica — miasto na Bukowinie nad Czeremoszem.
Zaleszczyki — miasto nad Dniestrem.
Zbaraż — miasto na Podolu.

SPIS ROŚLIN

zebranych w 1895 i 1896 r.

we wschodniej Galicyi, na Bukowinie i w komitacie marmaroskim na Węgrzech.

Ranunculaceae.

1. *Atragene alpina* L. W lasach górskich koło Howerli, Klauzura Kośmieska, Körösmezö + Klauzura Kośmieska. Z owocami w końcu lipca, kwitnące tylko wyjątkowo.
2. *Clematis integrifolia* L. Na skałach w Miodoborach o milę na północ od Skałata — nie często (niedojrzałe owoce 23 lipca).
3. *C. recta* L. Zarośla, brzegi lasów — niezbyt rzadko: Rozwadów, koło Hrycowiec, Dublany, Zaleszczyki, Trembowla.
4. *Thalictrum aquilegifolium* L. W lasach cienistych: Ławoczne, Klauzura Kośmieska, Dublany.
5. *T. minus* L. Wzgórza, zarośla, brzegi lasów: Rozwadów, Hrycowce, Suczawa, Dublany, Zaleszczyki, step w Miodoborach koło Skałata. Tu zaliczam rośliny o różnym wyglą-

dzie, nie rozróżniając odmian, gdyż takowe nie są jeszcze dokładnie ustalone. Posiadam okazy o liściach drobnych i dużych, ostro ząbkowanych i tępo karbowanych i t. d. Kwitnie w czerwcu i w lipcu.

6. *T. simplex* L. *b. angustisectum* Neilr. W zaroślach dębowych koło Hrycowiec (kwitnące 23 lipca). Okazy moje różnią się pylnikami tępymi.

7. *T. angustifolium* Jacq. a *stenophyllum* Wimm. et Grab. Dublany (na torfie — nie często), Suczawa, Ostapie, Rozwadów (łąki nad Dniestrem). Kwitnie w początku lipca.

8. *Hepatica triloba* Chaix. Lasy cieniste: Suczawa, Rozwadów, Malechów, Grzybowice, Dublany, Halicz, Czortków, Zaleszczyki.

9. *Pulsatilla alba* Rchb. (*Anemone alpina* et *Pulsat. alpina* auct.). Kamieniste miejsca w pasie alpejskim na Pietrosie i Howerli (kwitnące i owocujące okazy w końcu lipca).

10. *Anemone silvestris* L. Zarośla, wzgórza trawiaste: Dublany, Zaleszczyki. Kwitnie w maju.

11. *A. nemorosa* L. Lasy cieniste: Dublany, Grzybowice, Skole, Ławoczne, Synowódzko Wyżne, Hliboka. Kwiecień, maj.

12. *A. ranunculoides* L. Dublany (w lasku żydatyckim — kwiecień, maj).

13. *Myosurus minimus* L. Dublany, na polach wilgotnych nie często. Maj.

14. *Ficaria ranunculoides* Roth. *(typica!)*. Lasy cieniste, zarośla; obficie: Dublany, Grzybowice, Skole. Kwiecień, maj.

15. *Ranunculus divaricatus* Schrank. W wodzie: Dublany, Sorock. Kwitnie w czerwcu.

16. *R. sceleratus* L. Brzegi stawów, miejsca błotniste: Dublany (obf.), Rozwadów, Suczawa, Tarnopol, Zbaraż.

17. *R. Flammula* L. Dublany (łąki błotniste — nie często), Kosów (bagienko w górach), Berhomet. Czerwiec, lipiec.

18. *R. Lingua* L. Błotniste rowy, brzegi stawów: Dublany, Rozwadów, Sorock. Kwitnie w lipcu.

19. *R. auricomus* L. W rzadkiej olszynce: Dublany (łąki leśne), Skole. Maj.

20. *R. cassubicus* L. W lasach cienistych obf.: Dublany, Grzybowice. Kwiecień, maj.

21. *R. Sardous* Crantz. *var. laevis* Čelak. Na polach, łąkach, przy drogach pospolity: Dublany, Grzybowice, Synowódzko Wyżne, Tarnopol, Czortków, Zbaraż, Trembowla, Suczawa. Kwitnie od maja do jesieni.

22. *R. repens* L. Łąki, miejsca wilgotne i cieniste — pospolity: Dublany, Suczawa.

23. *R. polyanthemos* L. Suche łąki, zarośla — pospolity: Dublany, Hrycowce, Suczawa, Ostapie.
24. *R. acer* L. Łąki — obficie: Dublany, Hliboka, Wyżnica. Kwitnie w maju.
25. *R. Steveni* Andrz. (*R. acer* L. *subsp. Steveni* Andrz. — Korzynskij, Flora Wostoka jewrop. Rossii, p. 97). Suczawa (wzgórza), Zbaraż (zarośla suche), Ostapie (zarośla). Jest to właściwie bardzo wielokształtna odmiana gatunku *R. acer*. Okazy ze Zbaraża odznaczają się bardzo drobnymi kwiatami. Kwitnące i owocujące okazy w lipcu.
26. *R. lanuginosus* L. Lasy cieniste: Malechów (obf.), Grzybowice, Pietros. Kwitnie w maju i w czerwcu, w górach zaś w lipcu.
27. *Caltha palustris* L. Łąki błotniste — obficie: Dublany[1]).
28. *Caltha palustris* L. *var. laeta* Schott. (*sp.*). Rośnie koło Berhometu (bagienko górskie, kwiat i owoce 30 lipca).
29. *Trollius Europaeus* L. Łąki górskie koło Woronienki i na Pietrosie.
30. *Helleborus purpurascens* W. K. U podnóża Pietrosa — rzadko (dojrzałe owoce 22 lipca).
31. *Nigella arvensis* L. Na polach koło Srok (nie rzadko). Kwiaty i owoce 1 listopada.
32. *Isopyrum thalictroides* L. Lasy cieniste: Dublany (las żydatycki — obf.), Ławoczne. Maj.
33. *Actaea spicata* L. *var. nigra* Lasy, zarośla cieniste: Rozwadów, Zbaraż, Skole, Dublany, Ostapie. Kwitnie w końcu maja i w czerwcu, dojrzałe owoce w końcu lipca.
34. *Cimicifuga foetida* L. Zarośla, lasy: Zbaraż, Ostapie, Zaleszczyki. Kwitnie w końcu lipca i w sierpniu.
35. *Delphinium Consolida* L. W zbożu bardzo pospolita roślina.
36. *Aconitum Lycoctonum* L. W zaroślach w Miodoborach koło Ostapia. Pierwszy kwitnący okaz 23 lipca.
37. *A. septentrionale* Kölle. *var. Moldavicum* Hacq. (*sp.*). W lasku żydatyckim koło Dublan (na pagórku), niezbyt obficie (kwitnące 13 lipca). W lasach górskich koło Worochty i Körösmezö (miejscami obficie)[2]).
38. *A. variegatum* L. Cieniste zarośla na brzegu lasu świerkowego nad strumykiem: Ławoczne (nie często — kwitnące 9 sierpnia).

---

[1]) Posiadam okazy z Karpat stryjskich (Skole, Ławoczne), lecz zebrane tylko z kwiatami (w początku maja), wskutek czego nie mogę rozstrzygnąć, czy należą one do formy typowej, czy też do *C. laeta* Schott, która była znaleziona przez innych florystów.

[2]) Młode owoce omszone (przynajmniej na okazach z Dublan), co zbliża je do *A. Lycoctonum*.

39. *A. Napellus* L. Pomiędzy kosodrzewiną na Howerli, nie często (kwitnące 25 lipca — kwiatostan krótki i cała roślina nie wysoka). W zielniku znalazłem okazy z lasu żydatyckiego (koło Dublan), niewiadomo przez kogo zebrane. Przypominam sobie, że w lesie żydatyckim, prócz *A. septentrionale*, widziałem niekwitnące okazy jakiegoś *Aconitum*. Prawdopodobnie było to więc *A. Napellus*, który na równinie jest wielką rzadkością.
40. *A. Anthora* L. Na skałach w Miodoborach o milę na północ od Skałata. Niekwitnące okazy 23 lipca.

Berberideae.

41. *Berberis vulgaris* L. Po skalistych i kamienistych miejscach w zaroślach na wysokim brzegu Dniestru koło Zaleszczyk — dość obficie.

Nymphaeaceae.

42. *Nuphar luteum* (L.) Sm. Dublany, Rozwadów, Trembowla.
43. *Nymphaea alba* L. *α. melocarpa* Casp. (Schmalhausen, Flora sred. i jużn. Rossii T. I, p. 34). W kanale na torfie koło Dublan — rzadko.

Papaveraceae.

44. *Papaver Argemone* L. Na polach między zbożem — nie często: Dublany. Kwitnie w czerwcu.
45. *P. Rhoeas* L. Na polach w zbożu, nie wszędzie jednakowo obficie: Dublany (rzadko), Grzybowice, Tarnopol, Czortków, Zbaraż, Hrycowce, Ostapie. Czerwiec, lipiec.
**P. somniferum* L. Wypadkowo wyrasta niby dziko, np.: Dublany.
46. *Chelidonium majus* L. W zaroślach, koło płotów, w górach, często w cienistych miejscach koło skał: Suczawa, Dublany, Tarnopol, Zbaraż, Synowódzko W., Berhomet. Maj, czerwiec.

Fumariaceae.

47. *Fumaria officinalis* L. W ogrodach, na polach: Dublany (rzadko), Zbaraż. Kwiaty i niedojrzałe owoce 7 czerwca.
48. *Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Koerte. W lesie cienistym liściastym koło Ławocznego (kwiaty białe i różowe 5 maja).
49. *C. solida* (L.) Sm. Lasy, zarośla: Grzybowice, Ławoczne, Dublany. Kwitnie w kwietniu.

Cruciferae.

50. *Cardamine impatiens* L. Cieniste miejsca nad Czeremoszem koło Wyżnicy (owoce 30 lipca).
51. *C. silvatica* Lk. (Rchb., Icon. Fl. germ. et helvet. II., fig. 4303). W lesie jodłowym koło Berhometu i na Pietrosie (niedojrzałe owoce w końcu lipca). U Knappa gatunek ten, pod nazwą *C. umbrosa* Andrz., złączony jest z *C. hirsuta* L. Sądzę jednak, że *C. silvatica* może być odróżnianą od *C. hirsuta*, jeżeli już nie jako odrębny gatunek, to przynajmniej choć jako odmiana.
52. *C. pratensis* L. Na łąkach bardzo obficie: Dublany, rzadziej na łąkach w pasie alpejskim na Pietrosie i Howerli. Na równinie roślina ta kwitnie w maju i posiada kwiaty prawie czysto białe (rzadziej ze słabo liliowym odcieniem), w górach odznacza się kwiatami liliowymi (koloru kwiatów bzu: *Syringa vulgaris*) i naturalnie kwitnie później (kwiaty 25 lipca). *C. pratensis*, rosnąca na północy, także jak i alpejska, odznacza się liliowymi kwiatami. W okolicach Petersburga widziałem mnóstwo okazów tej rośliny ze stale liliowymi kwiatami. Natomiast w środkowej i południowej Rosyi, tak jak i u nas na równinie, *C. pratensis* posiada kwiaty prawie zupełnie białe.
53. *C. amara* L. Miejsca błotniste koło źródeł: Skole, Dublany. Maj.
54. *Dentaria glandulosa* W. K. W lasach i zaroślach górskich: Woronienka, Klauzura Kośmieska, Skole, Ławoczne. Kwitnie w maju.
55. *D. bulbifera* L. W lesie cienistym koło Ławocznego.
56. *Nasturtium palustre* DC. Wilgotne brzegi: Dublany, Rozwadów, Ławoczne, Petreczanka.
57. *N. silvestre* (L.) R. Br. Łąki, brzegi wilgotne, pola — obficie: Dublany, Ławoczne, Tarnopol, Petreczanka, Suczawa.
58. *N. amphibium* (L.) R. Br. Dublany. Kwitnie w czerwcu.
59. *N. Austriacum* Crantz. Przy drogach, rowach, po brzegach rzek: Petreczanka, Suczawa (kwitnie w lipcu).
60. *N. Armoracia* (L.) Fr. (*Cochlearia Armoracia* L.). Zdziczały gdzieniegdzie przy drogach na Podolu i Bukowinie (Suczawa).
61. *Barbarea vulgaris* R. Br. (*B. arcuata* Rchb. *incl.*). Na łąkach, polach, przy drogach — miejscami obficie: Ławoczne, Suczawa, Kosów, Dublany (pospol.), Worochta, Wyżnica (okazy typowe). Kwitnie zaczynając od maja.
62. *Turritis glabra* L. Dublany (na torfie), Czortków (zarośla), Synowódzko Wyżne.

63. *Arabis hirsuta* (L.) Scop. Na torfie: Dublany (nie rzadko), piaszczysto-kamienisty brzeg Seretu — Berhomet.
64. *A. Gerardi* Bess. Na torfie: Dublany (nie rzadko — kwiaty i owoce niedojrzałe 1 czerwca).
65. *A. Halleri* L. Zarośla i łączki koło Skolego i Ławocznego (dość obficie — kwiaty 4 maja). Okazy moje z ogólnego wyglądu więcej zbliżają się do *A. Oviriensis* Wulf. (Rchb. Icon. fl. germ. II, fig. 4325), niż do rysunku *A. Halleri* Reichenbacha. Zresztą ten ostatni gatunek dość jest zmiennym (u Reichenbacha wyrysowano 4 postacie *A. Halleri*). *A. Oviriensis* Nyman (Consp. p. 34) zalicza jako podgatunek do *A. Halleri*.
66. *A. arenosa* (L.) Scop. Skały w Miodoborach o milę na północ od Skałata, kamienisty brzeg Dniestru (łupki gliniaste) koło Zaleszczyk, na torfie koło Dublan (dość obficie, kwitnie w maju). Na Howerli rośnie odmiana prawie naga, o liściach prawie nie lirowatych (tylko niektóre dolne lirowate), na pierwszy rzut oka wielce od typu różna (kwiaty i owoce 25 lipca). Cokolwiek jest zbliżona do *A. arenosa var. rodantha* Borb. (okazy z Pienin p. Ullepitscha, *Fl. exs. polon.* Nr. 120 *b*). Może być, że roślina moja z Howerli należy do *A. petrogena* Kern., do której Simonkaj (*Enum. Florae Transsilv.*, p. 77) zalicza *A. arenosa* autorów siedmiogrodzkiej flory. Rośliny tej nie znam, więc w kwestyi tej nie decyduję.
67. *Sisymbrium officinale* (L.) Scop. Przy drogach, po ogrodach, koło mieszkań; pospolita: Dublany, Rozwadów, Tarnopol, Zbaraż, Suczawa.
68. *S. strictissimum* L. Zarośla w miejscach skalistych na wysokim brzegu Dniestru koło Zaleszczyk (owoce 22 sierpnia).
69. *S. Loeselii* L. Brzeg rzeki: Suczawa (kwiaty i owoce 28 lipca).
70. *S. sophia* L. Dublany, Zbaraż, Suczawa.
71. *S. Thalianum* (L.) Gay et Monn. Dublany — na polach obficie.
72. *Alliaria officinalis* Andrz. (*Erysimum Alliaria* L.). Zarośla cieniste: Rozwadów, Zaleszczyki, Wyżnica (nad Czeremoszem).
73. *Erysimum hieracifolium* L. (*E. strictum* Fl. Wett.). Wzgórza gliniaste koło Halicza (kwiaty i owoce 20 sierpnia).
74. *E. Cheiranthoides* L. Pola, ogrody, przy drogach: Dublany (i na torfie), Zaleszczyki, Trembowla, Petreczanka.
75. *E. odoratum* Ehrh. *a. denticulatum* Koch. Kamienisty brzeg Dniestru koło Zaleszczyk (kwiaty i owoce 22 sierpnia).
76. *E. crepidifolium* Rchb. (Icon. fl. germ. II, fig. 4385). Kamieniste stoki wysokiego brzegu Dniestru koło Zaleszczyk

(okazy owocujące 22. sierpnia bez liści, które już pousychały i poopadały). Podobne jest na pierwsze wejrzenie do *E. canescens* Roth. O ile można sądzić z niekompletnych okazów, niczem nie różni się od rysunku Reichenbacha. Dla Zaleszczyk *E. crepidifolium* było już poprzednio wskazane (porówn. Knapp, p. 306).

77. *Brassica nigra* (L.) Koch. Koło Dublan (w zbożu — rzadko), Czortków (ogrody). Czerwiec, lipiec.

78. *B. campestris* L. Na polach miejscami obficie: Dublany, Zbaraż, Suczawa, Wyżnica.

79. *Sinapis arvensis* L. Pola — miejscami obficie: Rozwadów, Suczawa, Synowódzko Wyżne, Zbaraż, Tarnopol, Dublany.

* *S. alba* L. Gdzieniegdzie w ogrodach i zdziczała.

80. *Diplotaxis muralis* (L.) DC. Kamieniste miejsca na brzegu Dniestru koło Zaleszczyk i piaszczysty brzeg rzeki koło Suczawy (niedojrzałe owoce 28. lipca).

81. *Raphanus Raphanistrum* L. *α. arvensis* Wallr. Na polach: Dublany (obficie), Zbaraż (nie rzadko), Suczawa (przy drodze), Hliboka, Sorock, Synowódzko Wyżne (przy drodze).

82. *Berteroa incana* (L.) DC. Dublany, Rozwadów, Halicz, Tarnopol, Zaleszczyki, Zbaraż, Suczawa.

83. *Alyssum saxatile* L. (*Aurinia saxatilis* Desv.). Skały w Miodoborach o milę na północ od Skałata, skały (łupkowe) nad Dniestrem koło Zaleszczyk. Owoce 23. lipca.

84. *A. calycinum* L. Pola, wzgórza: Dublany (rzadko), Grzybowice, Suczawa, Kosów, Zaleszczyki, Czortków, Wyżnica. Kwitnie w maju.

85. *Draba verna* L. Dublany, Skole.

86. *Camelina microcarpa* Andrz. Dublany (na torfie — dość rzadko), Woronienka (przy drodze), Zaleszczyki (kamieniste miejsca nad Dniestrem), Tarnopol, Boryczówka (koło Trembowli).

87. *C. sativa* Fries. Na polach: Dublany (kwiaty i owoce 13. czerwca).

88. *Thlaspi arvense* L. Dublany, Suczawa, Wyżnica.

89. *Capsella Bursa-pastoris* (L.) Moench. Bardzo pospolita roślina.

90. *Lepidium Draba* L. Przy drodze koło Zboisk pod Lwowem (kwiat i owoce 25. czerwca).

91. *L. campestre* (L.) R. Br. Suczawa (wzgórza), Berhomet (przy drodze), Zaleszczyki, Woronienka (przy drodze). Kwitnie w lipcu.

92. *L. ruderale* L. Przy drogach — miejscami nie rzadko: Zbaraż, Tarnopol, Synowódzko W., Suczawa, Wyżnica, Dublany (chwast w ogrodzie botanicznym — rzadko).

93. *Coronopus squamatus* (Forsk.) Aschers. (*C. Ruellii* All.). Dublany (przy drogach, po dziedzińcach, koło domów miejscami

obficie; kwiaty 20. czerwca), Suczawa (ulice w mieście, nie często).

94. *Bunias orientalis* L. Dublany, Halicz, Synowódzko Wyżne, Suczawa, Berhomet, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata (rzadko).

95. *Neslea paniculata* (L.) Desv. W zbożu: Dublany, Suczawa.

Cistineae.

96. *Helianthemum Chamaecistus* Mill. (*H. vulgare* Gärtn.) *b. hirsutum* Koch. Wzgórza trawiaste i zarośla nizkie: Rozwadów, Dublany, Synowódzko W. (kwiaty 22. czerwca).

Violaceae.

97. *Viola hirta* L. Wzgórza, zarośla — nie często: Dublany, Czortków. Kwiaty 11. maja.

98. *V. odorata* L. Zarośla, ogrody, nie często: Dublany. Kwiaty 7. maja.

99. *Viola mirabilis* L. Lasy cieniste: Suczawa, Czortków, Trembowla, Dublany (kw. 30. kwietnia).

100. *V. biflora* L. (Rchb., Icon. fl. germ. III., fig. 4489). Kamieniste miejsca koło strumyka w pasie alpejskim na Howerli (kw. 22. lipca) i podobnych miejscach na Pietrosie.

101. *V. silvatica* Fr. (incl. *V. Riviniana* Rchb.). Lasy, zarośla — obficie: Dublany, Hliboka, Ostapie, Skole, Ławoczne, Grzybowice, Malechów. Kwitnie w maju.

102. *V. canina* L. (forma: *ericetorum* Schrad [sp.]). Na suchej łące: Dublany (kw. 18. maja).

103. *V. arenaria* DC. (*V. rupestris* Schmidt). Wzgórza trawiaste: Dublany (nie często; kwiaty 9. maja). Ze Skolego posiadam okazy bardzo duże, o dużych kwiatach, jak u *V. Riviniana*.

104. *V. stagnina* Kit. Łąka torfiasta: Dublany (rzadko; kwiaty 13. maja).

105. *V. tricolor* L. Bardzo pospolita roślina, wraz z odmianą *V. arvensis* Murr., która przytrafia się znacznie częściej od formy typowej. Koło Synowódzka W. na kamienisto-piaszczystym brzegu rzeki znalazłem szczególną odmianę tego fijołka. Kwiaty wielkości typowej *V. tricolor*, jednostajnie żółte; ostroga dość długa, zwykle haczykowato zagięta; przylistki palczasto dzielne; środkowa działka cokolwiek szersza, całobrzega. Sądziłem początkowo, że mam do czynienia z *V. lutea* Smith., lecz przekonałem się wkrótce, że jest to tylko odmiana zwykłej *V. tricolor* L.

106. *V. declinata* W. K. (Rchb., Icon. fl. germ III., fig. 4515; *V. heterophylla* Bertol. β. *gracilis* Koch, Synops. I. p. 95). Łąki alpejskie na Pietrosie i Howerli (kw. 22. lipca).

Polygalaceae.

107. *Polygala major* Jacq. Wzgórza trawiaste koło Suczawy, miejscami obficie (kw. 28. lipca).
108. *P. vulgaris* L. Łąki górskie: Berhomet, Ławoczne, Synowódzko Wyżne, Körösmezö + Klauzura Kośmieska.
109. *P. comosa* Schkur. Wzgórza trawiaste, zarośla: Dublany, Malechów, Rozwadów (kw. 18. maja).
110. *P. amara* L. β. *Austriaca* Crantz. (sp.). Dublany (na torfie bardzo obficie), Grzybowice (pastwiska), Malechów (wzgórza mszyste, miejscami wrzosem pokryte). Kwitnie w maju.

Sileneae.

111. *Dianthus Armeria* L. Zarośla, brzegi lasów, nie często: Grzybowice, Tłuste + Zaleszczyki, Suczawa, Halicz, Berhomet.
112. *D. Sinensis* L. β. *Seguieri* Vill. (sp.). Wzgórza gliniaste koło Halicza — nie często (kw. 20. sierpnia).
113. *D. glomeratus* Andrz. Wzgórza trawiaste koło Suczawy (obficie; kwiaty 28. lipca). Gatunek ten zbliżony jest do *D. collinus* W. K. (w nowej florze Schmalhausena są to synonimy), między innemi cechami różni się od tego ostatniego długiemi pochwami, zazwyczaj dwa razy dłuższemi od szerokości liści. Kwiaty zebrane w kształcie gęstych główek. Przykwiatki i liście wierzchołkowe blade, co przypomina nieco *D. capitatus* DC. Wogóle *D. glomeratus* jest, zdaje się, specyalną formą, rosnącą tylko na Podolu, Ukrainie i na Wołyniu, a, jak się teraz pokazuje, i na Bukowinie. W starej swej florze Schmalhausen zapisał *D. glomeratus* jako odmianę *D. Carthusianorum*.
114. *D. Carthusianorum* L. Wzgórza trawiaste: Synowódzko Wyżne, Rozwadów, Dublany (nie często; kw. 22. czerwca).
115. *D. Pontederae* Kerner. (*D. Carthusianorum* L. β. *Pontederae* Schmalh., Flora sred. i jużn. Rossii, str. 126). Jeden okaz posiadam ze stepu w Miodoborach o milę na północ od Skałata (owoce 23. lipca); jest on podobny do rysunku Reichenbacha (Icon. fl. germ. VI., fig. 5017), podanego jako *D. diutinus* Kit. Nazwa ta u Rchb. jest mylna, gdyż rysunek ów odpowiada *D. Pontederae* Kern. albo *D. sabuletorum* Heuff., lecz w każdym razie nie jest to *D. diutinus* Kit. = *D. poly-*

morphus MB. [1]). Okaz mój podobny jest nieco i do *D. polymorphus* MB., lecz wogóle jest drobniejszy i ząbki kielicha ma ostre. Przykwiatki blade jajowate z ostrymi końcami, sięgającymi do ząbków kielicha. Żyłki na przykwiatkach liczne, bardzo wyraźne. Pod tym względem przypomina nieco *D. capitatus* DC.

116. *D. deltoides* L. Łąki, wzgórza trawiaste, zarośla: Synowódzko W., Hrycowce, Trembowla, Dublany, Malechów, Halicz, Hliboka.

117. *D. superbus* L. Łąka torfiasta (nie często; kwiaty 10. czerwca). Dublany.

118. *Gypsophila muralis* L. Po polach pospolita: Dublany, Rozwadów, Hliboka.

119. *G. altissima* L. Skały nad Dniestrem koło Zaleszczyk (kwiaty i owoce 22. sierpnia).

120. *Saponaria officinalis* L. Zarośla po piaszczystych wybrzeżach rzek: Synowódzko W., Halicz, Zaleszczyki, Wyżnica, Petreczanka.

121. *Vaccaria parviflora* Moench. (*Saponaria Vaccaria* L.). W zbożu koło Grzybowic (kwiaty 17. lipca).

122. *Silene inflata* Sm. Zarośla, łąki: w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Zaleszczyki (kwiaty blado-różowe), Ławoczne, Zbaraż, Tarnopol, Suczawa.

123. *S. noctiflora* L. Pola, ogrody: Zaleszczyki, Suczawa, Ostapie.

* *S. Armeria* L. Zdziczała w ogrodzie botanicznym w Dublanach.

124. *S. nutans* L. Zarośla: Malechów, Czortków.

125. *S. Italica* L.? (według Simonkaia Enum florae Transsilv. p. 127 — *S. Italica* autorów siedmiogrodzkiej flory, a więc i naszych, jest to *S. nemoralis* W. K. [2]). Skały w górach i piaski nad Seretem koło Berhometu, Wyżnica, Körösmezö (łąki górskie; kw. 21. lipca).

126. *S. Otites* (L.) Sm. W Miodoborach o milę na północ od Skałata (owoce 23. lipca).

127. *S. Pseudotites* Bess. (Rchb., Icon. fl. germ. VI., fig. 5095; *S. Otites* Sm. δ. *densiflora* Knapp, p. 348; *S. Otites* Sm. *var. Wolgensis* Schmalh., Flora sred. i jużn. Rossii, t. I, p. 143 (ex parte) et auct., *non Otth.* — Prawdziwa *S. Wolgensis* odznacza się kwiatami białymi z zielonawym odcieniem, oraz

---

[1]) Przekonałem się teraz, że południowo-rosyjski *D. polymorphus* MB. i węgierski *D. diutinus* Kit. są to synonimy. Dla formy więc, nazywanej w Rosyi *D. diutinus*, wypada wskutek tego używać nazwy *D. Borbasi* Vandas.

[2]) „*S. Italica* Auct. Trans.! — non Pers, cujus stirps genuina floram mediterraneam solum incolit". (Simonk. loc. cit.).

odmiennym kwiatostanem. Jest to roślina czysto wschodnia, rosnąca przeważnie na stepach nad Wołgą i Donem. Nasza zaś forma posiada kwiaty żółtawo-zielone i rośnie w stepach Rosyi zachodniej, na Ukrainie, Podolu i t. d.). Kamieniste miejsca w zaroślach koło Zaleszczyk (kwiat i owoce 22. sierpnia).

128. *Heliosperma quadrifidum* (L.) Rchb. Na kamieniach po brzegach potoków górskich aż do granicy lasów: Klauzura Kośmieska, Pietros, Howerla. Kwitnie w lipcu.

129. *Cucubalus baccifer* L. Zarośla: Wyżnica, Ostapie, Rozwadów, Grzybowice, Tarnopol, Synowódzko W., Suczawa. Kwitnie w lipcu.

130. *Viscaria vulgaris* Röhl. (*Lychnis Viscaria* L.). Wzgórza, zarośla: Dublany, Malechów (kw. 11. czerwca).

131. *Lychnis Flos cuculi* L. Łąki; obficie: Dublany, Rozwadów, Hliboka. Maj.

132. *Melandryum album* Mill. Łąki, pola, zarośla: Dublany, Suczawa.

133. *M. rubrum* Garcke. Lasy i miejsca cieniste i wilgotne, przeważnie w górach: Woronienka, Worochta, Klauzura Kośmieska, Suczawa, Halicz, Synowódzko W. Kwitnie w lipcu.

134. *Agrostemma Githago* L. W zbożu; pospolita roślina.

Alsineae.

135. *Spergula arvensis* L. Pola, przeważnie piaszczyste: Dublany, Rozwadów, Synowódzko W., Ławoczne (w owsie na półku górskiem), Wyżnica + Berhomet (przy drodze).

136. *Spergularia rubra* (L.). Pers. Pola, miejsca piaszczyste nad brzegami rzek: Dublany, Malechów, Petreczanka.

137. *Sagina procumbens* L. Rozwadów, Zbaraż, Petreczanka, Dublany, Berhomet (na wierzchołku góry).

138. *S. nodosa* L. Dublany (na torfie obficie).

139. *Alsine setacea* M. et K. Skały na wysokim brzegu Dniestru koło Zaleszczyk (kwiat i owoce 22. sierpnia).

140. *Arenaria serpyllifolia* L. Dublany, w Miodoborach, Zbaraż, Zaleszczyki, Suczawa, Grzybowice.

141. *Moehringia trinervia* (L.) Clairv. Lasy cieniste, zarośla: Dublany, Berhomet, Hliboka.

142. *Holosteum umbellatum* L. Grzybowice (wzgórza gliniaste; nie często; kwiat i owoce 9. maja), Dublany (na polach bardzo rzadko).

143. *Stellaria media* (L.) Vill. (wraz z odmianą *S. neglecta* Weihe). Bardzo pospolita roślina w miejscach uprawnych na równinie i w górach.

144. *S. Holostea* L. Zarośla: Dublany, Malechów, Grzybowice, Skole, Halicz, Synowódzko, Suczawa, Czortków, Trembowla, Zaleszczyki. Kwitnie w maju.
145. *S. glauca* With. *b. virens* Fenzl. Na łące torfiastej koło Dublan (rzadko; kw. 20. czerwca).
146. *S. graminea* L. Łąki, zarośla; pospolita: Dublany, Trembowla, Suczawa, Wyżnica, Hliboka, Tarnopol.
147. *S. uliginosa* Murr. W gaju olchowym wilgotnym (lasek żydatycki) koło Dublan (kw. 27. maja).
148. *Malachium aquaticum* (L.) Fr. Dublany, Zbaraż, Tarnopol, Petreczanka, Suczawa.
149. *Cerastium semidecandrum* L. Malechów (wzgórza trawiaste), Dublany, Körösmezö + Klauzura Kośmieska.
150. *C. triviale* Lk. (*C. vulgatum* auct. non L.). Skole, Dublany (pospol.), Tarnopol.
151. *C. arvense* L. Dublany (na polach, obf.), Grzybowice. Kwitnie w maju.
152. *C. macrocarpum* Schur. (*C. fontanum* Baumg. Enum. stirp. Transsilv. I., p. 425; *C. longirostre* Wich. — Knapp, p. 336). Pietros (owoce 22. lipca), w pasie alpejskim rzadko [1]).
153. *C. ciliatum* W. K. (*C. arvense* L. δ. *alpicolum* Fenzl in Ledeb. Fl. Ross. I, p. 413; *C. arvense* L. b. *alpinum* Berdau, Fl. Tatr, str. 106). Synowódzko Wyżne (owoce 14. sierpnia). Zdaje mi się, że jeszcze tak nizko w górach forma ta znajdowaną nie była, i dlatego podaję krótki jej opis. Rośnie gęstemi kępami. Łodygi leżące i podnoszące się, gęsto liśćmi lancetowatymi okryte (w kątach liści znajdują się krótkie gałązki, wskutek czego łodyga jeszcze gęściej zdaje się ulistnioną). Listki nagie lub prawie nagie, po brzegach rzęsowate. Od rysunku *C. ciliatum* (Rchb., Icon. fl. germ. VI., fig. 4981) różni się liśćmi krótszymi i szerszymi (wogóle okazy moje podobne są nieco do *C. alpinum var. glabratum* Rchb. loc. cit., fig. 4977). Szypułki owocowe przy dojrzałych owocach przy samym owocu zgięte. Owoce trochę od kielicha dłuższe. Simonkai odróżnia (Enum. fl. trans.

[1]) Nyman zalicza *C. fontanum* Baumg. do *C. macrocarpum* Schur. ze znakiem zapytania. U Simonkaia, Enum fl. Trans p. 133, są to synonimy, przy czem pierwszeństwo oddane jest nazwie *C. fontanum*. U Baumgartena *C. fontanum* należy do grupy „*capsulis subrotundis*“ (do której zalicza także *Malachium*). Inne zaś *Cerastia* u Baumgartena należą do grupy „*capsulis oblongis*“, do której i moja forma bezwarunkowo należy (owoce 3 razy od kielicha dłuższe; większe znacznie niż u *C. triviale* Lk.). Wskutek tego wolę użyć charakterystycznej nazwy Schura, jak to czyni Fuss, Flora transsilv. p. 120, i Nyman, Consp. Europ. p. 108. *C. macrocarpum*, jeżeli się nie mylę, nie było dotąd znajdowane na Węgrzech. Przynajmniej niema o niem wzmianki u Neilreicha: *Aufzähl. Ungarn und Slavon.* 1866 i w *Nachträge* 1870.

p. 135) jeszcze jako podgatunek *C. ciliatum* W. K. — *C. Lerchenfeldianum* Schur. Nie wiem jednak, czy moja forma odpowiada formie typowej, czy należy do odmiany.

Tamariscineae.

154. *Myricaria Germanica* (L.) Desv. Piaszczyste i kamieniste brzegi rzek i rzeczek górskich; miejscami obficie: Suczawa, Synowódzko W., Berhomet, Petreczanka, Wyżnica, Kosów, Jabłonna (między Kosowem i Kołomyją). Kwiaty i owoce w końcu lipca.

Hypericineae.

155. *Hypericum perforatum* L. Łąki, wzgórza, zarośla; pospol.: Ostapie, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Zaleszczyki, Tarnopol, Suczawa, Rozwadów, Dublany.
156. *H. tetrapterum* Fr. Dublany (łąka torfiasta, rzadko; kwiaty 10. lipca), Kosów (bagienko mszyste w górach — dość obficie).
157. *Hypericum quadrangulum* L. Łąki, zarośla: Ostapie, Zbaraż, Ławoczne, Dublany, Synowódzko W., Hliboka.
158. *H. hirsutum* L. Zarośla suche, lasy: Zaleszczyki, Suczawa, Czortków, Trembowla, Zbaraż, Berhomet.
159. *H. montanum* L. W lesie cienistym koło Rozwadowa.
160. *H. alpinum* Vill. Powyżej granicy lasów na Pietrosie i Howerli (kwiaty 25. lipca).

Malvaceae.

161. *Malva Alcea* L. Brzegi lasów, zarośla: Dublany, Rozwadów.
162. *M. silvestris* L. Kosów (przy drodze), Dublany (na torfie, rzadko; kwiaty 10. lipca), Suczawa.
163. *M. Mauritiana* L. Po ogrodach, przy drogach koło Dublan (nie często; kwiaty 14. czerwca).
164. *M. neglecta* Wallr. Dublany, Zbaraż, Suczawa. Pospolita roślina.
165. *M. borealis* Wallm. Pospolita roślina: Rozwadów, Suczawa.
166. *M. crispa* L. Koło mieszkań, po ogrodach, nie często: Zbaraż, Synowódzko W., Suczawa, Sroki.
167. *Lavatera Thuringiaca* L. Wzgórza, zarośla, miedze po polach i t. d.: Zaleszczyki, Halicz, Tarnopol, Suczawa, Grzybowice, Dublany.

* *Hibiscus Trionum* L. Zdziczały w ogrodzie botanicznym w Dublanach.

* *Abutilon Avicennae* Gaertn. W niewielkiej ilości rozradza się w ogrodzie botanicznym dublańskim jako chwast.

Tiliaceae.

168. *Tilia platyphylla* Scop. (*T. grandifolia* Ehrh.). W lesie koło Rozwadowa po urwiskach koło skał w niewielkiej ilości.
169. *T. cordata* Mill. (*T. parvifolia* Ehrh.). W lasach pospolita: Synowódzko W., Zbaraż, Petreczanka, Zaleszczyki, Suczawa.

Linaceae.

170. *Linum catharticum* L. Łąki, zarośla rzadkie, pospol.: Dublany, na stepie w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Körösmező, Halicz, Kosów, Trembowla, Suczawa, Berhomet.
171. *L. flavum* L. Wzgórza trawiaste koło Suczawy (kwiaty 28. lipca).

* *L. usitatissimum* L. Jako chwast rośnie na polach górskich w owsie koło Ławocznego (dość często).

172. *L. perenne* L. Wzgórza trawiaste koło Suczawy (kwiat i owoce 28. lipca), Zaleszczyki (okazy o tyle podobne do *L. Austriacum* L., o ile niektóre szypułki owocowe są na dół zgięte).

Geraniaceae.

173. *Erodium cicutarium* (L.) L'Herit. Pola, wzgórza: Dublany, Grzybowice, Berhomet, Synowódzko W., Rozwadów, Halicz, Czortków.
174. *Geranium Robertianum* L. Lasy i miejsca cieniste: Ostapie, Wyżnica, Dublany (obf.), Rozwadów, Zbaraż, Berhomet, Hliboka.
175. *G. palustre* L. Zarośla na łąkach i lasy wilgotne (czasem nawet w zupełnie suchych zaroślach): Ostapie, Trembowla, Zbaraż, Halicz, Dublany, Hliboka. Kwitnie w czerwcu i w lipcu.
176. *G. pratense* L. Łąki, zarośla, brzegi lasów: Rozwadów, Ostapie, Dublany, Hrycowce, Petreczanka, Suczawa (wzgórza trawiaste).
177. *G. silvaticum* L. Zarośla i łąki alpejskie na Howerli (kwiaty 25. lipca) [1]).

---

[1]) Simonkai (Enum. fl. Trans. p. 160) twierdzi, że *G. silvaticum* ze stanowisk alpejskich różni się od prawdziwego *G. silv.* prócz innych cech brakiem włosków gruczołkowych. Simonkai nazywa taką formę *G. alpestre* Schur. (porówn.

178. *G. alpestre* Schur. (Simonk., Enum. Trans., p. 159). Łąki alpejskie na Pietrosie (kwiaty 22. lipca). Okazy moje ze względu na owłoszenie przypominają nieco *G. palustre* L.
179. *G. phaeum* L. W lasach i zaroślach cienistych: Suczawa, Malechów, Grzybowice, koło Laszek (i Dublan). Kwiaty 23. maja.
180. *G. columbinum* L. Przy drodze koło Berhometu, Ławocznego i Synowódzka W., rzadko. Kwitnie w lipcu.
181. *G. pusillum* L. Dublany, Rozwadów, Tarnopol.

Oxalideae.

182. *Oxalis Acetosella* L. W lasach cienistych: Synowódzko, Berhomet, Skole, Rozwadów, Grzybowice, Dublany. Kwitnie w końcu kwietnia i w maju.
*183. *O. stricta* L. Koło Synowódzka przy drodze w górach (zdziczała), Dublany (zdziczała).

Balsamineae.

184. *Impatiens Noli tangere* L. Miejsca wilgotne i cieniste: Wyżnica, Dublany, Ławoczne, Synowódzko, Berhomet, Hliboka.
* *I. parviflora* DC. Zdziczały w ogrodzie botanicznym dublańskim i w najbliższem z nim sąsiedztwie.

Celastraceae.

185. *Evonymus Europaeus* L. Lasy, zarośla: Grzybowice, Dublany, Rozwadów, Halicz, Zbaraż, Petreczanka, Suczawa.
186. *E. verrucosus* L. Malechów, Dublany, Halicz, Zbaraż, Trembowla, Czortków, Zaleszczyki, Suczawa.

Rhamnaceae.

187. *Rhamnus cathartica* L. Grzybowice, Rozwadów, Zaleszczyki (i forma szerokolistna), Halicz, Synowódzko (stoki gór, obficie).
188. *R. Frangula* L. Zbaraż, Dublany, Halicz, Hliboka, Berhomet, Rozwadów, Zaleszczyki.

---

wyżej). Roślina moja z Howerli (stanowisko alpejskie) posiada włoski gruczołkowe i wogóle od typowej *G. silvaticum* L. niczem się nie różni. Na sąsiadującym z Howerlą Pietrosie znajdowałem już *G. alpestre* Schur. Twierdzenie Simonkaia, że w Karpatach *G. silvaticum* nawet na stanowiskach podalpejskich nigdzie nie rośnie, nie jest więc bezwzględnie sprawiedliwem.

Sapindaceae.

189. *Acer Tataricum L.* Suczawa (w lasach — obf.), Zaleszczyki (zarośla na wysokim brzegu Dniestru).
190. *A. Pseudoplatanus L.* Berhomet (w lesie górskim 1 młody egzempl.) i w lasach koło Halicza, Zbaraża i Zaleszczyk.
191. *A. platanoides* L. W lesie koło Zaleszczyk.
192. *A. campestre* L. W lasach i zaroślach: Trembowla, Zaleszczyki, Halicz, Czortków, Rozwadów, Suczawa
193. *Staphylea pinnata* L. W zaroślach na wysokim brzegu Dniestru koło Zaleszczyk — nie rzadko.

Papilionaceae.

194. *Genista tinctoria* L. Lasy, zarośla: Dublany, Halicz, Hlibowa, Suczawa (wzgórza trawiaste).
195. *Cytisus nigricans* L. Lasy: Dublany, Rozwadów, Grzybowice. Koniec czerwca, lipiec.
196. *C. Ratisbonensis* Schaeff. (*C. biflorus* L' Herit., *C. Ruthenicus* Fisch.) Wzgórza, zarośla: Dublany, Grzybowice, Malechów, Hliboka, w Miodoborach o milę na północ od Skałata. Kwitnie w maju.
197. *Ononis hircina* Jacq. Łąki, wzgórza: Ławoczne (obf.), Synowódzko, Dublany, Hrycowce, Tarnopol, Zaleszczyki, Suczawa.
198. *Anthyllis Vulneraria* L. Łąki, zarośla, wzgórza trawiaste: Dublany, Rozwadów, Berhomet, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata.
199. *Medicago falcata* L. Halicz, Tarnopol, Zbaraż, Kosów, Suczawa, Dublany (często), w Miodoborach o milę na północ od Skałała. Rośnie po suchych łąkach, wzgórzach trawiastych, zaroślach rzadkich. Kwitnie w czerwcu i w lipcu.
200. *M. media* Pers. Rozwadów (na nasypie kolei żelaznej — rzadko), koło Dublan przy drodze (do Żydatycz) w miejscach trawiastych (dość obficie — razem z *M. falcata* L. i *M. sativa* L.; kw. 26. czerwca).

*201. *M. sativa* L. Miejsca trawiaste przy drodze — Dublany (kw. 26. czerwca). Prócz tego jako roślina uprawna.

202. *M. lupulina* L. Dublany, Suczawa, Skałat, Halicz, Tarnopol. Roślina pospolita.
203. *Melilotus officinalis* (*L. z.*) Desr. Dublany, Trembowla, Zaleszczyki, Halicz, Tarnopol, Zbaraż, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Suczawa.
204. *M. albus* Desr. Dublany (przy drodze — nie często), Petreczanka, Suczawa.

205. *Trifolium arvense* L. Rozwadów, Dublany, Halicz, Zbaraż, Hliboka, Hrycowce.
206. *T. pratense* L. Dublany, Rozwadów, Tarnopol.
207. *T. medium* L. Zarośla: Dublany, Trembowla, Halicz, Ławoczne, Zbaraż, Suczawa.
208. *T. alpestre* L. Wzgórza trawiaste krzakami porosłe: Dublany (kw. 22. czerwca).
209. *T. rubens* L. Brzegi lasów koło Czortkowa. Sierpień.
210. *T. Pannonicum* Jacq. Łąki górskie koło Worochty — nie rzadko (kw. 20. lipca).
211. *T. ochroleucum* L. Berhomet — piaszczysto-kamienisty brzeg Seretu (1 kw. egzempl. 30. lipca).
212. *T. fragiferum* L. Łąki, pastwiska, wilgotne brzegi: Rozwadów, Grzybowice, Halicz, Tarnopol, Synowódzko, Berhomet, Kosów (bagienko w górach).
213. *T. montanum* L. Suche wzgórza i łąki: Dublany (obf.), Rozwadów, Suczawa.
214. *T. repens* L. Dublany, Tarnopol, Suczawa.
215. *T. hybridum* L. Łąki wilgotne, pola, zarośla: Suczawa, Dublany, Rozwadów.
216. *T. agrarium* L. Zarośla koło Zaraża (kw. 22. lipca), Trembowla, Ostapie, Halicz, Ławoczne, Hliboka, Synowódzko W.
217. *T. procumbens* L. (*T. campestre* Schreb.) Dublany (pola — kw. 8. lipca — dość obf.), Petreczanka (łąki nad Seretem), Tarnopol, Suczawa.
218. *T. minus Relhan.* (*T. filiforme* Auct. non L.) Dublany (łąki — dość obf.), Suczawa, Synowódzko W., Kosów, Berhomet, (rzadkie zarośla jodłowe). Kwitnie w czerwcu i lipcu.
219. *Lotus corniculatus* L. Dublany, Ostapie, Suczawa (wzgórza trawiaste — forma cokolwiek więcej omszona niż typowa), Tarnopol, Zbaraż. Kwitnie zaczynając od czerwca przez całe lato.
220. *Coronilla varia* L. Suche łąki, wzgórza, zarośla: Dublany, Kosów, Halicz, Petreczanka, w Miodoborach o milę na północ od Skałata. Kwitnie w czerwcu i w lipcu.
221. *Onobrychis viciaefolia* Scop. (*O. sativa* Lam.) Suczawa (wzgórza trawiaste — obficie), Trembowla (nie rzadko), Dublany (trawiaste stoki — rzadko). Zaleszczyki, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata.
222. *Astragalus glycyphyllus* L. Zarośla, brzegi lasów: Trembowla, Zbaraż, Dublany, Halicz, Ławoczne, Zaleszczyki, Tarnopol, Petreczanka, Berhomet, Ostapie, Suczawa. Kwitnie w czerwcu i w lipcu.
223. *A. Cicer* L. Zarośla, wzgórza trawiaste: Suczawa, Halicz, Zaleszczyki, Grzybowice.

224. *A. Onobrychis* L. Suczawa (wzgórza trawiaste — kw. i owoce 28. lipca), Zaleszczyki (kamienisty brzeg Dniestru).
225. *Oxytropis pilosa* L. Kamieniste stoki wysokiego brzegu Dniestru koło Zaleszczyk. (Owoce 26. sierpnia).
226. *Vicia sepium* L. Lasy, zarośla: Malechów, Dublany, Halicz, Suczawa, Wyżnica, Ostapie. Kwitnie w maju i w czerwcu.
227. *V. sativa* L. Pola: Dublany, Hliboka.
228. *V. angustifolia* Roth. Dublany (pola), Suczawa (na łące — okaz szerokolistny).
229. *V. dumetorum* L. Lasy, zarośla: Rozwadów, Ostapie, Zbaraż, Trembowla, Halicz, Zaleszczyki, Suczawa.
230. *V. pisiformis* L. Hrycowce (las dębowy). Ostapie, Zaleszczyki (zarośla).
231. *V. silvatica* L. Zarośla: Rozwadów, Zbaraż, Dublany, Klauzura Kośmieska (lasy górskie).
232. *V. villosa* Roth. Dublany (jako chwast w zbożu), Suczawa (przy drodze). Kwitnie w czerwcu i w lipcu.
233. *V. cracca* L. Łąki, zarośla — pospol.: Dublany, Halicz, Ostapie, Trembowla, Kosów, Synowódzko W., Grzybowice, Suczawa, Zbaraż, Rozwadów.
234. *V. hirsuta* (L.) Koch. W zaroślach, na polach: Dublany, Suczawa, Hliboka.
235. *V. tetrasperma* (L.) Moench. Zarośla: Dublany, Trembowla, Petreczanka, Halicz.
236. *Pisum arvense* L. Dublany (w zbożu rzadko, często jednak w grochu zwykłym — kw. 11. lipca). Sorock (w zbożu).
237. *Lathyrus tuberosus* L. Na polu koło Suczawy (1 egzempl. — kw. 28 lipca).
238. *L. silvestris* L. *var. ensifolius* Buek. W zaroślach koło Dublan — rzadko (kw. 13. lipca).
239. *L. pratensis* L. Dublany, Ostapie, Trembowla, Suczawa, Rozwadów.
240. *L. paluster* L. Łąki wilgotne trawiaste — Dublany (nie często — kw. 20. czerwca).
241. *Orobus niger* L. W lasach: Dublany, Grzybowice, Ostapie, Czortków, Zaleszczyki.
242. *O. vernus* L. Lasy cieniste: Dublany, Grzybowice, Rozwadów, Czortków, Zaleszczyki, Halicz, Hliboka, Suczawa.

Rosaceae.

243. *Prunus spinosa* L. Brzegi lasów, zarośla — pospol.: Dublany, Rozwadów, Skole, Grzybowice, Petreczanka, Zbaraż, Zaleszczyki, Halicz, Synowódzko.

244. *P. avium* L. W lasach na Podolu: Zbaraż, w Miodoborach, Zaleszczyki.

*245. *P. Cerasus* L. Niby dziki na wysokim brzegu Dniestru w zaroślach koło Zaleszczyk (rzadko).

246. *P. Padus* L. W lesie — Dublany (kw. 11. maja).

247. *Spiraea media* Schm. (*S. Pikowiensis* Bess.) Niewysoki krzew 1—2′. Liście eliptyczne lub klinowate, na dolnej powierzchni omszone, z wyraźnym głównym nerwem i kilkoma bocznymi. Na górnej powierzchni liście nagie lub prawie nagie; wierzchołek ich zazwyczaj głęboko ponadcinany. Owoce omszone znacznie mniejsze niż u następnego gatunku. Młode gałązki także omszone. Skaliste brzegi Dniestru koło Zaleszczyk (rzadko — owoce 22. sierpnia).

248. *S. ulmifolia* Scop. Lasy górskie koło Körösmezö (owoce 21. lipca).

249. *Aruncus silvester* Kostel. (*Spiraea Aruncus* L.) Lasy wilgotne cieniste: Dublany (las żydatycki), Ławoczne, Synowódzko W., Wyżnica, Klauzura Kośmieska. Kw. w lipcu.

250. *Filipendula hexapetala* Gilib. (*Spiraea Filipendula* L). Wzgórza trawiste, suche łąki, zarośla: Hrycowce, Trembowla, Dublany, Suczawa (kw. 23. czerwca).

251. *F. Ulmaria* (L.) Maxim. Zarośla na łąkach wilgotnych: Ostapie (a.), Dublany (a.), Tarnopol, Rozwadów, Hliboka, Ławoczne. Tego gatunku mamy dwie formy uznawane przez niektórych autorów, aczkolwiek niesłusznie, za odrębne gatunki: *a. tomentosa* (*S. Ulmaria* L) i *b. denudata* Presl. (*sp.*). Że nie są to gatunki, ale tylko proste postacie (*formae*), widać z tego, że trafiają się osobniki, w których jedne liście są z dołu gęsto omszone, drugie zaś prawie zupełnie nagie. Innych cech wyróżniających te postacie niema.

252. *Rubus saxatilis* L. Las liściasty (żydatycki) koło Dublan (rzadko — owoce 13. lipca).

253. *R. Idaeus* L. Lasy wilgotne: Dublany (obficie), Berhomet, Ławoczne. Synowódzko W., Wyżnica (cieniste miejsca na skałach nad Czeremoszem, miejscami obficie).

254. *R. caesius* L. Zarośla, pola, łąki: Dublany, Ostapie, Petreczanka, Zbaraż, Rozwadów, Zaleszczyki, Halicz.

255. *R. plicatus* W. et N. Lasy cieniste górskie koło Berhometa (obficie — owoce 30 lipca).

256. *R. suberectus* Anders. Lasy, zarośla: Rozwadów (obf.), Synowódzko W.

257. *R. glandulosus* Bellard. (*R. hybridus* Vill.) W lasach górskich w Karpatach stryjskich, najczęściej w miejscach wil-

gotnych: Synowódzko W., Ławoczne, Skole (kw. i nied. owoce 9. sierpnia).

258. *R. sp.* (*sect. Thyrsoidei*). Łodygi podnoszące się, krągłe, nagie, mocnymi szerokimi nadół hakowato odgiętymi kolcami okryte. Roczne pędy (kwiatonośne) kanciaste, drobnymi ostrymi odgiętymi kolcami i rzadkimi cienkimi gruczołkowatymi włoskami okryte Przylistki prawie nitkowate. Liście potrójne; listeczki jajowate, lub prawie rombiczne, zaostrzone, nierówno podwójnie ząbkowane; z obu stron rzadkimi włoskami pokryte. Kwiaty blado-różowe. Kielichy biało omszone, nadół odgięte. Najbliżej zdaje się być spokrewnionym z *R. rhombifolius* Weihe. W zaroślach koło Grzybowic (kw. 17. lipca).

259. *Geum rivale* L. Dublany (w gaju olchow. i na torfie — obficie), Klauzura Kośmieska (nad strumykiem).

260. *G. Aleppicum* Jacq. (*G. strictum* Ait.). W zaroślach przy drogach (miejsca mniej lub więcej wilgotne): Dublany (rzadko), Berhomet, Stanisławów, Zbaraż.

261. *G. urbanum* L. Dublany (zarośla — obf.). Zbaraż, Ostapie.

262. *G. montanum* L. Od granicy lasów aż do szczytu na Howerli i Pietrosie (kw. i owoce 22 lipca).

263. *Fragaria vesca* L. Lasy, zarośla, wzgórza, suche łąki (w Dublanach nawet na torfie) — posp.: Dublany, Ostapie, Zbaraż, Kosów, Suczawa.

264. *F. collina* Ehrh. Dublany (pochyłe stoki trawiaste przy drodze — nied. owoce 22. czerwca), Skole, Trembowla, Tarnopol.

265. *Comarum palustre* Scop. Dublany (na torfie — rzadko, kw. 20. czerwca), Petreczanka (bagienko).

266. *Potentilla supina* L. Rozwadów (nad Dniestrem miejsca wilgotne piaszczyste), Petreczanka (brzeg Seretu).

267. *P. Norvegica* L. Synowódzko W. (kamienisto-piaszcz. brzeg rzeki, bardzo rzadko; owoce 14. sierpnia).

268. *P. anserina* L. Dublany, Suczawa, Zbaraż, Tarnopol.

269. *P. alba* L. Lasy, zarośla: Rozwadów, Hliboka, Dublany. Kwitnie w końcu kwietnia i w maju.

270. *P. silvestris* Neck. (*P. Tormentilla* Schrnk.). Łąki, gaje: Dublany (na torfie — obficie), Hliboka, Berhomet, Ławoczne, Halicz, Kosów, Synowódzko W. Kwitnie w końcu maja i w czerwcu.

271. *P. reptans* L. Łąki, miejsca wilgotne: Suczawa, Berhomet (w górach — nie rzadko), Wyżnica, Czortków, Halicz, Synowódzko W., Kosów.

272. *P. verna* L. Skole (wzgórza — kw. 5. maja). Listki na dolnej powierzchni pokryte gdzieniegdzie włoskami gwiazdkowatymi, co zbliża nieco moje okazy do następnego gatunku.

273. *P. cinerea* Chaix. Na skałach: Czortków, Zaleszczyki, w Miodoborach o milę na północ od Skałata.

274. *P. opaca* L. Dublany (w gaju olchowym i na wzgórzach trawiastych obficie; kw. 26. kwietnia), na wzgórzach koło Suczawy i Grzybowic (obf.).

275. *P. aurea* L. Powyżej lasów na Howerli i Pietrosie (kw. 22 lipca).

276. *P. canescens* Bess. (*P. inclinata* Vill.). W zaroślach koło Zbaraża. Koło Dublan na stokach trawiastych nad drogą — rzadko. W roku 1895 zebrałem kwitnące okazy (13. czerwca), które są prawie typowymi (*P. inclinata* przytoczoną była dla Dublan — porów. *Knapp* — p. 385). W roku zaś następnym w temże samem miejscu zebrałem także kwitnące okazy (22. czerwca), które jednak więcej już zbliżają się do *P. recta* L. Okazy z roku 1895 były okryte gęstymi włoskami przylegającymi do liści i łodygi (na dolnej powierzchni liści dużo włosków gwiazdkowatych). Okazy zaś z r. 1896 pokryte są włoskami więcej odstającymi (na dolnej powierzchni liści gwiazdkowatych włosków mniej), wskutek czego nie wygląda tak szaro jak typowa *P. canescens*. Od *P. recta* L. okazy 1896 r. różnią się tylko mniejszymi kwiatami i brakiem włosków gruczołowatych na szypułkach kwiatowych i kielichach.

277. *P. recta* L. Wzgórza trawiaste, zarośla suche — rzadko; Zaleszczyki, Halicz, Suczawa. Od typowej *P. recta* L. wszystkie moje okazy różnią się mniejszym wzrostem i mniejszymi kwiatami, oraz niewyraźnymi gruczołkami na włoskach pokrywających szypułki kwiatowe i kielichy.

278. *P. argentea* L. Dublany, Suczawa, Zbaraż, Halicz, Tarnopol.

279. *Alchemilla vulgaris* L. Łąki, zarośla: Dublany (obf.), Zbaraż (rzadko), Ławoczne (łąki górskie), Berhomet, Wyżnica, Pietros (łąki alpejskie — forma typowa). Kwitnie w maju i w czerwcu.

280. *Sanguisorba officinalis* L. Łąki wilgotne, zarośla: Dublany (na torfie), Rozwadów (łąki nad Dniestrem), Ostapie (zarośla w lesie), Hliboka + Berhomet, koło Wyżnicy. Kwitnie w lipcu i w sierpniu.

281. *Poterium Sanguisorba* L. Berhomet (piaszczysto-kamienisty brzeg Seretu), Dublany (w esparsecie — zapewne z nasionami tej ostatniej wysiana). Kwitnie w czerwcu i w lipcu.

282. *Agrimonia Eupatoria* L. Suche łąki, wzgórza trawiaste, zarośla. Halicz, Suczawa, Trembowla, Dublany, Ostapie, Synowódzko W., Petreczanka, Zbaraż, Tarnopol, Rozwadów, Zaleszczyki. Do tego gatunku należy *A. robusta* Andrz.

(prawdopodobnie jako odmiana), lecz nie mogłem jej dotąd wyróżnić.

283. *A. pilosa* Ledeb. W lasku koło Dublan — rzadko (kw. i nied. owoce 8. lipca).

284. *Rosa pumila* L. fil.[1]). Po brzegach lasów i po polanach leśnych krzakami porośniętych koło Dublan nie rzadko (lasek dublański, żydatycki, laszecki) kw. 23. czerwca.

285. *R. alpina* L. (Według Simonkaia — p. 208 forma nasza powinna się nazywać *R. adenophora* Kit., gdyż różni się od prawdziwej *R. alpina* L. ze Szwajcaryi mniej lub więcej omszonymi listeczkami. Sądzę jednak, że ta różnica jest zbyt subtelną i zbyt błahą dla wyróżnienia naszej formy od szwajcarskiej[2]). W lasach górskich: Ławoczne, Klauzura Kośmieska.

286. *R. pimpinellifolia* L. β. *spinosissima* L. (*sp.*). Przy drodze między Zbarażem i Skałatem (w Miodoborach o $1^1/_2$ mili od Skałata; kilka krzaków — owoce 23. lipca).

287. *R. canina* L. Synowódzko W., Grzybowice (okazy przypominające *R. glauca* Vill.), Rozwadów (owoce maleńkie okrągłe), Ostapie, Wyżnica (var.?), Berhomet (może *R. glauca* Vill.), Suczawa, Dublany (w lesie cienistym).

288. *R. glauca* Vill. Dublany (często), Grzybowice, Kosów, Trembowla, Rozwadów.

288 × 289. Wygląda jak *R. glauca* Vill., lecz listeczki na dolnej powierzchni cokolwiek omszone i słupki jak u *R. dumetorum* Thuill.

289. *R. dumetorum* Thuill. (*R. uncinella* Bess.). Dublany (kw. 14 czerwca). Odmiana *R. solstitialis* Bess. koło Halicza.

290. *R. coriifolia* Fr. Dublany, Grzybowice, Trembowla, Berhomet, Zaleszczyki.

291. *R. mollis* Sm. Grzybowice.

291 × 292. Halicz.

292. *R. tomentosa* Sm. Zaleszczyki (z owocami prawie kulistymi i gruszkowatymi), Zbaraż, (owoce kuliste), Halicz (owoce kuliste), Wyżnica (przy drodze; liście podłużno-eliptyczne, owoce eliptyczne, kolce u nasady szerokie mocne nadół zagięte).

293. *Cotoneaster vulgaris* Lindl. *var. nigra* Wahlbg. Na skałach w zaroślach koło Zaleszczyk i w Miodoborach o milę na północ od Skałata.

---

[1]) *Schmalhausen*, Flora sredn. i iużn. Rossii I. p. 339.

[2]) O ile podobne cechy nie są stałe, można sądzić z tego, że *R. alpina* L. *var. Pyrenaica* Koch (Synop. p. 248) wyróżniona na podstawie szypułek i rurek kwiatowych pokrytych szczecinkami gruczołonośnemi, przynajmniej u nas nie ma racyi bytu, gdyż na jednej i tej samej roślinie spotykamy szypułki i rurki kwiatowe bądź nagie, bądź szczecinkami okryte.

294. *Crataegus monogyna* Jacq. Dublany, zarośla nad Czeremoszem koło Wyżnicy, Zbaraż, Zaleszczyki, Rozwadów, Malechów, Suczawa, Petreczanka, Ostapie, Halicz, Kosów.
295. *Pirus communis* L. W lasach: Rozwadów, Zaleszczyki, Hliboka, w Miodoborach.
296. *P. Malus* L. Berhomet (lasy górskie — rzadko), Rozwadów, w Miodoborach (lasy).
297. *Sorbus Aucuparia* L. W lasach: Dublany, Rozwadów, Ławoczne, Synowódzko.

Saxifragaceae.

298. *Saxifraga Aizoon* Jacq. Miejsca kamieniste na Pietrosie (kw. 22. lipca).
299. *S. stellaris* L. W miejscach kamienistych koło strumyków w pasie alpejskim na Pietrosie (kw. 22. lipca).
300. *Parnassia palustris* L. Dublany (na torfie nie rzadko), Klauzura kośmieska.
301. *Chrysosplenium alternifolium* L. Miejsca cieniste wilgotne: Dublany, Grzybowice, Skole.
302. *Ch. oppositifolium* L. Koło strumyka w pasie alpejskim na Pietrosie i Howerli (kw. 22. lipca). Nasza forma według Simonkaia (p. 248) ma być *Ch. alpinum* Schur. i różni się od *Ch. oppositifolium* L. (według Simonkaja) liśćmi mniejszymi i mniej modrawymi. Nie wiem jednak, o ile te różnice można uważać za istotne, i dla tego zostawiam tu nazwę utartą.

Ribesiaceae.

303. *Ribes Grossularia* L. Na brzegu rzeczki koło Ławocznego.
304. *R. rubrum* L. W lasku koło Dublan (dziko?).
305. *R. alpinum* L. Brzeg rzeczki koło Ławocznego. Na starych murach w Zbarażu (razem z *Ribes Grossularia* i *Viburnum Lantana* — zapewne sadzone i zdziczałe).

Crassulaceae.

306. *Sedum maximum* Suter. Zarośla suche: Czortków, Zaleszczyki.
307. *S. Fabaria* Koch. (Synops. I. p. 285 = *S. Carpaticum* Reuss.) Skały i cieniste stoki w Karpatach koło Synowódzka W. (dość obf.; kw. 14. sierpnia).
308. *S. acre* L. Dublany (na torfie), Zbaraż (skały; okazy z ogólnego wyglądu podobne nieco do *S. Boloniense*), Petreczanka, Trembowla.

309. *S. repens* Schleich. (*S. alpestre* Vill.). Kamieniste miejsca na Howerli (kw. i owoce 25. lipca).
310. *Rhodiola rosea* L. Kamieniste miejsca na Howerli i Pietrosie (owoce 22. lipca). (*R. Scopoli* Kern. — Simonkai p. 234).
311. *Sempervivum sp.* Liście rozetek lancetowate lub odwrotnie jajowato-klinowate, na wierzchołku w ostry koniec odrazu zwężone, z zewnętrznej strony krótko omszone, z wewnętrznej nagie, po brzegach rzęsowane. Nie kwitnące okazy na skałach w Miodoborach o milę na północ od Skałata.

Haloragidaceae.

312. *Hippuris vulgaris* L. Błotniste miejsca po brzegach jeziorek nad Dniestrem koło Rozwadowa (miejscami dość obficie).
313. *Myriophyllum verticillatum* L. Rozwadów.
314. *Callitriche verna* L. Dublany, Berhomet.
315. *C. autumnalis* L.*) W rowie z wodą stojącą obficie koło Rozwadowa (nad Dniestrem) i Dublan. Rozetek nie tworzy (pod tym względem myli się Berdau — Fl. Tatr — str. 206). Moje okazy różnią się od typowych tem, że posiadają nie wszystkie liście równowązko lancetowate, lecz niektóre są poprostu lancetowate lub odwrotnie klinowate (ku końcowi jednak zwężone). Wogóle u nasady nie są szersze, niż u góry. W s z y s t k i e j e d n a k l i ś c i e na moich okazach m a j ą n a k o ń c u c h a r a k t e r y s t y c z n e w c i ę c i e.

Lythraceae.

316. *Lythrum Salicaria* L. Suczawa, Petreczanka, Tarnopol, Rozwadów (łąki nad Dniestrem; okazy bardzo słabo omszone i zbliżone cokolwiek do *L. intermedium* Ledeb.).

Onagraceae.

317. *Epilobium angustifolium* L. Dublany (w lasku i na torfie), Trembowla, Ostapie, Zbaraż, Ławoczne (obf.), Synowódzko W. Kwitnie w lipcu i w sierpniu.
318. *E. hirsutum* L. W miejscach wilgotnych, koło rowów błotnistych: Dublany, Suczawa, Rozwadów, Ostapie.
319. *E. parviflorum* Schreb. Suczawa (brzeg strumyka), Dublany (na torfie nie rzadko — kw. 10. lipca), Worochta, Czortków,

*) Schmalhausen. Flora sredn. i jużn. Rossii — str. 336. Z opisami innych autorów moje okazy mniej się zgadzają.

Kosów (bagienko górskie), Berhomet (bagienko wśród lasu jodłowego; tamże mieszaniec z *E. palustre* L.).

320. *E. montanum* L. Lasy, zarośla: Dublany, Grzybowice, Worochta, Zbaraż, Ostapie, Halicz.

321. *E. collinum* Gmel. Berhomet (w górach), skały w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Grzybowice (wzgórza; kw. i owoce 17. lipca), Ławoczne (okazy bardzo duże rosły w lesie wilgotnym; może mieszaniec z jakimkolwiek innym gatunkiem?).

322. *E. palustre* L. Berhomet (bagienko wśród lasu górskiego), Dublany (*var. lineare* Schmalh. p. 372; na torfie dość obficie), Petreczanka, Synowódzko W.

323. *E. tetragonum* L. (Schmalhausen, Flora sredn. i jużn. Rossii — I., p. 372). Zarośla suche koło Trembowli (kw. i owoce 24. lipca).

324. *E. alpinum* L. (*E. anagallidifolium* Lam.) Po brzegach strumyków górskich w pasie alpejskim na Pietrosie (kw. 22. lipca).

*325. *Oenothera biennis* L. Roślina amerykańska, u nas zupełnie zdziczała: Rozwadów, Dublany (na torfie — kw. 23. czerwca), Suczawa, Petreczanka (kamienisto-piaszczyste brzegi Seretu).

326. *Circaea Lutetiana* L. Lasy cieniste: Rozwadów, Hliboka, Berhomet, Wyżnica.

327. *C. intermedia* Ehrh. Cieniste miejsca nad Czeremoszem koło Wyżnicy (kw. 30. lipca).

328. *C. alpina* L. Berhomet (las jodłowy w górach), Pietros. (kw. 22. lipca).

Cucurbitaceae.

329. *Bryonia alba* L. Koło płotów: Dublany, Sorock, Trembowla, Tarnopol.

Umbelliferae.

330. *Eryngium campestre* L. Suche wzgórza, przy drogach: Sorock, Wyżnica, Suczawa, Trembowla, Zaleszczyki, Czortków, Kosów.

331. *E. planum* L. Wzgórza trawiaste, suche łąki, zarośla: Suczawa, Sieciechów (koło Dublan), Petreczanka, Hrycowce, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Halicz.

332. *Astrantia major* L. W lasach cienistych: Ostapie, Ławoczne, Dublany, Zbaraż, Hliboka, Synowódzko.

333. *Sanicula Europaea* L. W lasach cienistych: Dublany, Malechów, Berhomet, Ostapie, Zbaraż, Hliboka, Halicz.

334. *Cicuta virosa* L. Brzegi błotniste, rowy: Dublany, koło Sorocka, Zbaraż.
335. *Berula angustifolia* (L.) Koch. Na torfie w kanale koło Dublan (dość obf.).
336. *Sium latifolium* L. Łąki nad Dniestrem koło Rozwadowa.
337. *Falcaria Rivini* Host. (L.). Wzgórza suche: Zaleszczyki, Dublany, Suczawa, Tarnopol.
338. *Trinia Henningii* Hoffm. (Schmalhausen, Fłora sred. i jużn. Rossii I. p. 338). Tu zapewne należy *T. vulgaris* Auct. Galiciae (DC.): Rehman, Przegl. roślin Tarnopol. Czortk. 1873 r. str. 22 i 1874 r. str. 18; Knapp — p. 250. *Trinia vulgaris* DC. jest nazwą zbiorową zawierającą dwa odrębne gatunki: *T. glaberrima* Hoffm. (formę zachodnią, rosnącą niemal w całej Europie zachodniej w pasie umiarkowanym; *T. vulgaris* DC. u Kocha — *Syn. Fl. germ.* i wielu innych autorów) i *T. Henningii* Hoffm.[1]) (formę wschodnią, rosnącą w stepach Rossyi południowej, w Besarabii, na Podolu, Ukrainie, Wołyniu do Krzemieńca i Żytomierza!, w Krymie, na Kaukazie, w Rumunii, Bułgaryi, a jak się pokazuje, we wschodniej Galicyi. Zapewne także na Bukowinie i w Siedmiogrodzie[2]?). Knapp (*loc. cit.*), przytaczając *T. vulgaris* DC. dla Galicyi i Bukowiny, podaje jako synonimy nie tylko rzeczywiste synonimy *T. vulgaris* (*T. glaberrima* Hoffm.), ale i *T. Henningii* Hoffm., która, jak tylko co powiedziałem, stanowi odrębny gatunek. Ta ostatnia różni się wybitnie od *T. glaberrima* Hoffm. liśćmi podzielonymi na nitkowate długie listeczki (dług. 10—30 mm.) i większymi owocami (na moich okazach do 4 mm. dł.[3]).
Step w Miodoborach o milę na północ od Skałata (owoce 23. lipca[4]).
339. *Bupleurum falcatum* L. Step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Suczawa (wzgórza trawiaste), Zaleszczyki (zarośla na urwistym brzegu Dniestru — obficie). Kwitnie w lipcu i w sierpniu.
340. *Aegopodium Podagraria* L. Lasy, miejsca cieniste: Dublany, Zbaraż, Ostapie.

---

[1]) *Trinia Henningii* u Kocha (Syn. p. 318 — *pro var. T. vulgaris*) = *T. Kitaibeli* MB.

[2]) Z opisów Herbicha (*Flora der Bukowina*), Baumgartena (*Enum. Transsilv.*) i Fussa (*Fl. Transsilv.*) żadnego wniosku wysnuć nie można. U Simonkaia (*Enum. fl. Trans.* p. 250) *T. glauca* (L.).

[3]) Porówn. także Beck — *Flora von Nieder-Oesterreich* pag. 618.

[4]) Kwestyę, czy prawdziwa *T. glaberrima* Hoffm. rośnie w Galicyi, muszę wskutek braku materyałów zostawić bez odpowiedzi.

341. *Pimpinella Saxifraga* L. Suche łąki, wzgórza, zarośla: Rozwadów, Kosów, Trembowla, Dublany, Suczawa, Ławoczne, Zbaraż, Halicz, Tarnopol, Synowódzko.
342. *Carum Carvi* L. Łąki: Dublany (obf.), Suczawa, Zbaraż. Kwitnie w maju.
343. *Oenanthe aquatica* (L.) Lam. Dublany, Rozwadów, Tarnopol.
344. *Seseli Hippomaratrum* L. Wzgórza o glebie kamienistej koło Zaleszczyk (kw. i owoce 22. sierpnia).
345. *S. annuum* L. Wzgórza, zarośla: Halicz, Rozwadów, Zaleszczyki.
346. *Libanotis montana* All., Crantz. Skały w Miodoborach o milę na północ od Skałata, skaliste zarośla koło Zaleszczyk (kw. 23. lipca).
347. *Aethusa Cynapium* L. Po ogrodach, koło płotów: Trembowla, Rozwadów, Zbaraż (kw. 24. lipca), Suczawa.
348. *Meum Mutellina* (L.) Gärtn. Łąki alpejskie na Howerli (kw. 25. lipca).
349. *Selinum Carvifolia* L. Zarośla: Ostapie, Rozwadów, Trembowla.
350. *Angelica silvestris* L. Zarośla i łąki mniej lub więcej wilgotne: Halicz, Ławoczne, Ostapie, Rozwadów.
351. *Peucedanum Chabraei* (Jacq.) Rchb. Wzgórza trawiaste koło Suczawy (paczki kwiat. 28 lipca).
352. *P. palustre* (L.) Moench. Na łące trawiastej koło Dublan.
353. *P. Alsaticum* L. Zarośla nad Dniestrem koło Zaleszczyk (rzadko — kw. 22. sierpnia).
354. *P. Oreoselinum* (L.) Moench. Zarośla na wzgórzach koło Rozwadowa.
355. *P. Cervaria* L. Zarośla: Zaleszczyki, Rozwadów (kwitnie 22. sierpnia).
356. *Pastinaca sativa* L. Grzybowice (kw. 17. lipca), Suczawa, Tarnopol, Zbaraż, Synowódzko.
357. *Heracleum Sibiricum* L. Dublany, Hrycowce, Rozwadów, Zaleszczyki, Halicz.
358. *H. Spondylium* L. Przy drogach, w zaroślach na łąkach w Karpatach: Ławoczne, Synowódzko W., Klauzura Kośmieska (kw. 22. lipca).
359. *Laserpitium latifolium* L. Hrycowce (w lesie dębowym), Zaleszczyki (zarośla nad Dniestrem).
360. *L. Prutenicum* L. Halicz (zarośla — kw. 20. sierpnia).
361. *L. alpinum* W. K. Pietros (w pasie alp. — kw. i nied. owoce 22. lipca).
362. *Daucus Carota* L. Dublany, Rozwadów, Suczawa, Zbaraż, Zaleszczyki, Halicz.
363. *Torilis Anthriscus* (L.) Gmel. Zarośla: Dublany, Rozwadów, Trembowla, Suczawa, Zbaraż, Ostapie, Tarnopol.

364. *Anthriscus silvestris* L. Hrycowce.
365. *A. nitida* (Wahlenb.) Garcke. Lasy cieniste i wilgotne w Karpatach — dość obficie: Klauzura Kośmieska, Ławoczne, Berhomet.
366. *Chaerophyllum temulum* L. Dublany.
367. *Ch. bulbosum* L. Zarośla suche: Dublany (nie często), Grzybowice, Ostapie, w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Rozwadów.
368. *Ch. aromaticum* L. Lasy cieniste: Dublany, Ostapie, Suczawa.
369. *Ch. Cicutaria* Vill. (*Ch. hirsutum* L. β. *umbrosum* Jordan. Beck, Fl. von Nieder-Oesterreich p. 630). Łąki alpejskie na Pietrosie (kw. 22. lipca).
370. *Conium maculatum* L. Suczawa, Tarnopol, Hliboka.

Araliaceae.

371. *Hedera Helix* L. W lasach liściastych cienistych, rosnących na wzgórzach: Czortków (las grabowy), Malechów, Zaleszczyki (zarośla na urwistym brzegu Dniestru), Rozwadów (las bukowy).

Loranthaceae.

372. *Viscum album* L. Berhomet (na jodle w lesie górskim).

Cornaceae.

373. *Cornus Mas* L. Zarośla na wysokim brzegu Dniestru koło Zaleszczyk — dość obficie (nied. owoce 21. sierpnia).
374. *C. sanguinea* L. Lasy, zarośla: Dublany, Berhomet, Grzybowice, Ostapie, Czortków, Zaleszczyki, Halicz, Suczawa.

Caprifoliaceae.

375. *Adoxa Moschatellina* L. W gaju cienistym — Dublany. Kwitnie w maju.
376. *Sambucus Ebulus* L. Wzgórza, przy drogach, na polach miejscami obficie: Zbaraż, Wyżnica, Grzybowice, Trembowla, Czortków, Zaleszczyki, Hliboka, Halicz, Tarnopol, Kosów, Suczawa.
377. *S. nigra* L. Wyżnica (dziko?), Synowódzko W. (w górach koło skał), Dublany (w lasku zdziczały, a także koło płotów i po ogrodach), Suczawa (w lesie — dziko?).
378. *S. racemosa* L. W lasach górskich: Klauzura Kośmieska, Ławoczne (nad strumykiem).
379. *Viburnum Opulus* L. Hrycowce, Rozwadów, Zaleszczyki, Halicz, Synowodzko W., Suczawa, Petreczanka.
380. *V. Lantana* L. Brzegi lasów, zarośla, wzgórza: Czortków, Zbaraż, Halicz, Zaleszczyki. Odmiana *b. Tyraicum* Rehm.

(Przegl. rośl. zebr. w obw. Tarnopol. i Czortkow. w roku 1873 — str. 17) rośnie w lasach w miejscach więcej zacienionych: Czortków, Trembowla, Suczawa.

381. *Lonicera Xylosteum* L. Lasy, zarośla: Halicz, Zbaraż, Trembowla, Suczawa, Ławoczne, Czortków, Zaleszczyki.

382. *L. nigra* L. W cienistych górskich lasach nad strumykami: Ławoczne, Woronienka.

Rubiaceae.

383. *Asperula cynanchica* L. Suche wzgórza trawiaste: Dublany (kw. 22. czerwca), Trembowla, Zbaraż (na skałach dość często przytrafiają się okazy małe, przypominające nieco *A. supina* MB.), Zaleszczyki, Rozwadów, Suczawa, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Halicz, Tarnopol.

384. *A. glauca* (L.) Bess. (*A. galioides* MB.). Na skałach: Rozwadów, w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Zaleszczyki.

385. *A. odorata* L. Lasy cieniste: Rozwadów, Dublany (kwitnie 30. maja), Ostapie, Berhomet, Zbaraż, Suczawa.

386. *A. Aparine* MB. Zarośla w miejscach wilgotnych koło drogi — Synowódzko W. (nied. owoce 14. sierpnia).

387. *Galium Cruciata* (L.) Scop. Dublany (w lasku obficie — kw. w końcu maja i w czerwcu), Sroki.

388. *G. vernum* Scop. W lasach, gajach, zaroślach — często: Malechów, Dublany, Grzybowice, Trembowla, Skole, Berhomet, Wyżnica, Ostapie, Zbaraż, Synowódzko W., Suczawa.

389. *G. Aparine* L. Koło płotów w zaroślach: Wyżnica, Dublany, Suczawa, Tarnopol.

390. *G. Vaillantii* DC. Tarnopol.

391. *G. uliginosum* L. Hliboka, Dublany.

392. *G. palustre* L. Suczawa, Dublany.

393. *G. Mollugo* L. Dublany, Suczawa, Zbaraż.

394. *G. verum* L. Dublany, Grzybowice (*var. ochroleucum*), Kosów, Trembowla, Suczawa, Tarnopol, Halicz.

395. *G. silvaticum* L. (*G. Schultesii* Vest). W lasach i zaroślach: Dublany, Ostapie, Suczawa, Zaleszczyki, Synowódzko W., Halicz, Ławoczne, Trembowla, Czortków, Wyżnica, Berhomet. Według Becka (Fl. von Nieder-Oesterreich p. 1124) jest nieznaczną odmianą *G. silvaticum* L. Okazy z Dublan i Ostapia (w Miodoborach) odznaczają się wyraźniej czworokątną łodygą i bardzo wązkimi liśćmi; taka forma podawaną była zazwyczaj pod nazwą *G. aristatum*, odpowiadają one zapewne odmianie *G. Schultesii* Vest. Liście niektórych okazów (np. z Ławocznego, Halicza i t. d.) posiadają od-

cień modrawy. Wogóle co do drobnych cech morfologicznych *G. silvaticum* L. jest rośliną dość zmienną.
396. *G. boreale* L. Na wzgórzach i skałach koło Rozwadowa.

Valerianaceae.

397. *Valeriana officinalis* L. Hrycowce, Dublany, Synowódzko W., Klauzura Kośmieska, Tarnopol.
398. *V. dioica* L. Miejsca wilgotne w górach: Woronienka, Ławoczne. Kwitnie w maju i czerwcu.
399. *V. polygama* Bess. (*V. simplicifolia* Kabat). Rośnie obficie na torfach w Dublanach (okazy stale o liściach całych, łodygi bez rozłogów). Skole (tamże okazy przejściowe do poprzedzającego gatunku — wilgotne miejsca nad strumykiem). Forma ta właściwie jest odmianą poprzedniego gatunku. Kwitnie w maju i w czerwcu.
400. *V. tripteris* L. Pietros (kw. i owoce 22. lipca).
401. *Valerianella dentata* Poll. (*V. Morisonii* DC.). Dublany (w zbożu miejscami obficie), Rozwadów.
402. *V. Auricula* DC. Dublany (w zbożu rzadziej od poprzed.).

Dipsaceae.

403. *Dipsacus silvestris* L. Przy drogach, po ugorach, w zaroślach: Dublany (rzadko), Berhomet (obf.), Zaleszczyki, Wyżnica, Trembowla, Czortków, Hliboka, Halicz, Synowódzko W.
404. *D. laciniatus* L. W podobnych miejscach jak i poprzedni gatunek, często nawet z nim razem: Zbaraż, Suczawa, Ostapie, Trembowla (i pośrednie okazy, u których jedne liście są całe, drugie pierzaste — razem z *D. silv.*), Hliboka.
405. *D. pilosus* L. Przy drogach (najczęściej zacienionych), w zaroślach: Suczawa, Halicz, Rozwadów, Zbaraż.
406. *Knautia arvensis* (L.) Coult. Dublany, Suczawa, Ławoczne.
407. *Succisa pratensis* Moench. Łąki, zarośla: Dublany (na torfie — obf.), Hliboka, Synowódzko W., Ostapie. Kwitnie w sierpniu.
408. *S. inflexa* (Kluk) Jundz. (*Scabiosa australis* Wulf.). Zarośla na łąkach nad Dniestrem (nie rzadko — kw. 12. sierpnia).
409. *Scabiosa ochroleuca* L. Dublany (wzgórza trawiaste i na torfie), Synowódzko W., Suczawa, Petreczanka, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Halicz, Zaleszczyki.

Compositae.

410. *Eupatorium cannabinum* L. Berhomet, Dublany, Wyżnica.
411. *Solidago Virga aurea* L. Zaleszczyki, koło Howerli, Halicz, Synowódzko W., Zbaraż.

412. *Bellis perennis* L. Pastwiska, miejsca trawiaste, zarośla, wzgórza — pospol. i obficie: Rozwadów, Berhomet, Dublany, Grzybowice, Skole, Wyżnica, Zbaraż, Halicz, Kosów, Synowódzko W., Tarnopol. Kwitnie od maja przez całe lato.

413. *Erigeron acer* L. Berhomet, Trembowla, Dublany, Hliboka, Tarnopol, Halicz, Synowódzko W.

*414. *E. Canadensis* L. Dublany, Suczawa, Tarnopol.

415. *Aster Amellus* L. Zarośla na urwistym brzegu Dniestru koło Zaleszczyk. (Kw. 22. sierpnia).

* *A. salicifolius* Scholl. Zdziczały po ogrodach w Dublanach.

*416. *Stenactis annua* (L.) Nees ab Essenb. Dublany (na torfie miejscami obficie, rzadziej na polach), Rozwadów (łąki nad Dniestrem, zarośla — nie często), Ostapie, Trembowla (przy drodze). Roślina ta u nas stanowczo należy już do flory.

417. *Linosyris vulgaris* Cass. W zaroślach nad Dniestrem koło Zaleszczyk (rzadko — rozkwitające okazy 22. sierpnia).

418. *Filago arvensis* L. Na polach: Zbaraż (pospol.), Tarnopol, Suczawa.

419. *F. minima* Fr. (*Gnaphalium montanum* L.). Synowódzko W. (kamienisty brzeg rzeki), Hliboka (na pastwisku — obficie).

420. *Antennaria dioica* (L.) Gaertn. Grzybowice (pastwiska na wzgórzach), Malechów, Dublany (na torfie), Synowódzko W., Berhomet.

421. *Gnaphalium silvaticum* L. Lasy, zarośla: Trembowla, Zbaraż, Ostapie, Hliboka, Berhomet, Halicz, Synowódko W., Czortków.

422. *G. Norvegicum* Gunn. W lesie koło Howerli (kłos u dołu przerywany i ulistniony, wskutek tego okaz mój zbliża się do poprzedniego gatunku), Ławoczne. Kwitnie w sierpniu.

423. *G. supinum* L. Kamieniste miejsca w alpejskim pasie na Pietrosie. Kw. 22. lipca.

424. *S. uliginosum* L. Wilgotne pola, brzegi i t. d: Dublany, Rozwadów, Kosów, Hliboka, Zbaraż, Ostapie, Synowódzko W.

425. *Helichrysum arenarium* (L.) DC. Suche wzgórza: Rozwadów, Grzybowice (kw. 17. lipca), w Miodoborach.

426. *Inula Helenium* L. Brzegi lasu i łączki śródleśne koło Ostapia w Miodoborach (kw. 23. lipca).

427. *I. salicina* L. Zarośla: Ostapie, Zaleszczyki, Rozwadów. Kw. w lipcu i w sierpniu.

428. *I. ensifolia* L. Zarośla nad Dniestrem koło Zaleszczyk. (Kw. 23. sierpnia).

429. *I. Britanica* L. Rozwadów, Dublany, Zbaraż, Tarnopol, Suczawa, Synowódzko W.

430. *Pulicaria vulgaris* Gärtn. Wyżnica, Zbaraż.
431. *Xanthium strumarium* L. Rozwadów, Suczawa, Halicz, Tarnopol, Wyżnica.
432. *X. spinosum* L. Zbaraż, Ostapie, Suczawa, Halicz.
433. *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg. W lasach cienistych koło Berhometu i w miejscach cienistych nad Czeremoszem koło Wyżnicy (kw. 30. lipca).
434. *Bidens tripartitus* L. Dublany, Rozwadów, Tarnopol, Zbaraż, Suczawa, Synowódzko W.
435. *B. cernuus* L. Dublany, Tarnopol, Synowódzko.
436. *Carpesium cernuum* L. Nad Czeremoszem przy drodze koło Wyżnicy (niezupełnie rozkw. 30. lipca).
*437. *Galinsoga parviflora* Cav. Jako roślina zdziczała po ogrodach i przy drogach w Rozwadowie. Koło Kosowa 1 egzempl. przy drodze.
438. *Anthemis arvensis* L. Dublany (pola), Wyżnica (przy drodze).
439. *A. tinctoria* L. Wzgórza suche, zarośla: Zaleszczyki, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata (kw. 23. lipca), Dublany (kw. 2. lipca).
440. *A. tinctoria* L. *subsp. discoidea* Willd. (sp.) (Beck, Fl. von Nieder-Oesterreich p. 1193)[1]). Wzgórza trawiaste koło Suczawy (rzadko — kw. 28. lipca).
441. *A. Cotula* L. Pospol.: Rozwadów, Tarnopol, Dublany.
442. *Matricaria inodora* L. Pospol.: Dublany, Trembowla.
443. *M. Chamomilla* L. Na pastwisku przy drodze koło Rozwadowa (rzadko).
444. *Achillea Pannonica* Scheele. (*A. collina* β. *Pannonica* Beck, Fl. Nied. Oester., *A. Millefolium* γ. *lanata* Koch, Syn. p. 410). Kamienisty brzed Dniestru, między krzakami — Zaleszczyki (kw. 22. sierpnia).
445. *A. tanacetifolia* All. γ. *stricta* Koch. Łąki alpejskie na Howerli (kw. bladoróżowe — 25. lipca).
446. *A. Millefolium* L. Trembowla, Dublany, Rozwadów, Hliboka.
447. *Artemisia vulgaris* L. Dublany, Rozwadów, Tarnopol, Suczawa.
448. *A. Absinthium* L. Tarnopol, Suczawa
449. *A. campestris* L. Zaleszczyki, Rozwadów, Dublany (β. *sericea* Fr. — gliniaste stoki pagórków).
450. *A. Austriaca* Jacq. Czortków (nagie kamieniste wzgórza), Suczawa, (pastwiska i łąki suche miejscami obficie; okazy różniące się od typowych większym wzrostem).
451. *Tanacetum vulgare* L. Trembowla, Rozwadów, Hliboka.

---

[1]) O ile mi wiadomo, podgatunek ten dla Bukowiny nie był jeszcze wskazany. W Galicyi, Siedmiogrodzie i w Rosyi nie odnaleziony.

452. *Chrysanthemum Leucanthemum* L. Łąki, wzgórza, zarośla: Grzybowice, Dublany, Hliboka, Zbaraż, Suczawa, Ławoczne, Synowódzko.
453. *Ch. rotundifolium* W. K. (*Tanacetum Waldsteinii* Schultz. Bip.). Rośnie w lasach górskich cienistych przeważnie nad strumykami: koło Howerli, Klauzura Kośmieska, Ławoczne (miejscami obficie).
454. *Ch. corymbosum* L. Zarośla suche, brzegi lasów: Zaleszczyki, Tłuste + Zaleszczyki, Ostapie, Hrycowce.
455. *Tussilago Farfara* L. Dublany, Ławoczne (obf.), Skole (obf.), Zbaraż, Suczawa.
456. *Petasites albus* (L.) Gärtn. Wilgotne brzegi strumyków górskich: Skole, Ławoczne (kw. 4. maja).
457. *P. officinalis* Moench. Brzeg rzeczki koło Ławocznego (kw. 5. maja).
458. *Homogyne alpina* (L.) Cass. W pasie alpejskim w miejscach kamienistych na Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca).
459. *Adenostyles alpina* (L.) Döll. (α. *viridis* Döll.)[1]. Pietros (kw. 22. lipca).
460. *Arnica montana* L. W krainie kosodrzewiny na Howerli (rzadko — kw. 25. lipca).
461. *Doronicum Austriacum* Jacq. (Rchb. XVI tab. CMLVII). W lasach górskich: Worochta, Körösmezö, Howerla (w krainie kosodrz.), Ławoczne. Kwitnie w lipcu i w sierpniu.
462. *Aronicum Carpaticum* Grisb. (pro var. *A. scorpioidis*). W pasie alpejskim na Howerli (kw. 25. lipca). Podobny do rysunku *A. scorpioides* Rchb., Icon. fl. germ. XVI tab. CMLIII). Cała roślina jednak wysmuklejsza, wyższa, liście mniejsze, korzeniowe liczne; ogonki ich znacznie dłuższe niż u *A scorpioides*. Od podobnego *Doronicum cordifolium* Sternb. różni się tem, że moja roślina jest *Aronicum*, a więc posiada puch na wszystkich owocach. W Galicyi po raz pierwszy przeze mnie odszukany. Rośnie w Siedmiogrodzie (*Simonk.* p. 322).
463. *Senecio vulgaris* L. Dublany (pospol.), Grzybowice, Suczawa, Berhomet, Zaleszczyki (na kamienisto-piaszczystym brzegu Dniestru rośnie odmiana niby mąką obsypana).

---

[1]) Okazy moje różnią się jednak od α. *viridis* Döll. cokolwiek gęściej kutnerowatymi liśćmi na dolnej powierzchni i obecnością uszek przy nasadzie liści łodygowych. Wskutek tego zbliżają się one do *A. canescens* Sennh., t. j. do mieszańca *A. alpina* α. *viridis* z *A. alpina* β. *albifrons* Döll. Simonkai dla Siedmiogrodu wskazuje tylko *A. Kerneri* Simonk., która różni się od *A. alpina* Döll. 5—6 kwiateczkami tworzącymi główkę kwiatową. U moich okazów w każdej główce znajdują się 3, rzadziej 4 kwiatki. *A. Kerneri* nie jest właściwie samodzielnym gatunkiem, ale tylko lekką odmianą.

464. *S. vernalis* W. K. Na polach, przy drogach: Dublany (nawet i na torfie), Ostapie, Suczawa, Kosów.

465. *S. silvaticus* L. Rozwadów (poręby leśne 1 egz.), Synowódzko W. (rumowiska skał wśród lasu — rzadko). Kw. 13. sierpnia.

466. *S. Jacobaea* L. Dublany, Ostapie, Zbaraż, Trembowla, Zaleszczyki (odmiana wielkokwiatowa — *var. grandiflorus* Turcz.), Hliboka, Suczawa, Halicz.

467. *S. subalpinus* Koch. Klauzura Kośmieska (kw. 21. lipca).

468. *S. paludosus* L. Zarośla na łąkach nad Dniestrem koło Rozwadowa (kw. 12. sierpnia).

469. *S. Sarracenicus* L. (Koch, Synop. p. 431)[1]). Zarośla łoziny nad rzeką koło Synowódzka W. (obf.) i w podobnychże miejscach nad Dniestrem koło Halicza (obf. — kw. 14. sierpnia).

470. *S. nemorensis* L. Gatunek wielopostaciowy: liście już to węższe już to szersze, grubsze lub cieńsze, głębiej lub mniej głęboko uzębione; łodyga już to niższa już to wyższa i t. d. Rośnie dość obficie w lasach górskich, rzadziej w lasach na równinie: Berhomet, Rozwadów, Halicz, Hrycowce, Ławoczne, Synowódzko W., Worochta, Wyżnica, Klauzura Kośmieska, Woronienka. Kwitnie w lipcu i w sierpniu. W lasach górskich wogóle przeważają formy wązkolistne (zapewne *S. Fuchsii* Gmel.).

471. *S. palustris* (L.) DC. (*Cineraria palustris* L.). Wyrósł na dnie spuszczonego stawu w Dublanach (kw. 20. czerwca).

472. *Echinops sphaerocephalus* L. Zaleszczyki (w zaroślach skalistych nad Dniestrem — kw. 22. sierpnia). Według Simonkaia nasza forma powinnaby się nazywać *E. paniculatum* Jacq. (*E. sphaerocephalus* Auct. *non* L.), z tego powodu że Linneusz swoją formę opisał jako „foliis spinosis supra nudis" (Simonk. p. 331), nasza zaś roślina posiada liście z wierzchu omszone.

473. *Carlina vulgaris* L. Rozwadów (zarośla — kw. 6. sierpnia), Halicz.

474. *C. acaulis* L. Wzgórza trawiaste koło Ławocznego, razem z następną odmianą miejscami obficie.

---

[1]) Według Becka (*Fl. Nied. Oester.* p. 1220) i Simonkaja (p. 330) byłby to *S. fluviatilis* Wallr. (*S. Sarracenicus* Auct., *S. salicetorum* Gren.). Prawdziwy *S. Sarracenicus* według tych autorów jest to forma powszechnie znana jako *S. Fuchsii* Gmel. a więc lekka odmiana *S. nemorensis* L (niektórzy *S. Fuchsii* uważają wprost za synonim *S. nemorensis*). Nie wiem, o ile ten podział powszechnie zostanie przyjętym, więc wolę zostawić utartą nazwę. *S. Sarracenicus* Linneusza miał obejmować dwie formy (*S. fluviatilis* i *S. Fuchsii*). Powszechnie przyjęta synonimika postępuje jednak odwrotnie niż Beck (porów. Nyman, Consp. p. 353).

475. *C. acaulis* L. *var. simplex* W. K. (sp.). Rośnie z poprzed. koło Ławocznego (kw. 9. lipca). Tamże rosną formy przejściowe, a więc bez łodyg, z krótkiemi i dłuższemi łodygami.
476. *Lappa major* Gaert. Rozwadów, Tarnopol.
477. *L. subracemosa* Simonk. (Enum. fl. Trans. p. 340; *L. major* × *L. minor* Nitschke). Rośnie koło Wyżnicy. Sądzę jednak, że prędzej jest to prosty mieszaniec, a nie odrębny gatunek.
478. *L. minor* (Schkuhr) Gaertn. Tarnopol.
479. *L. tomentosa* Lam. Ostapie, Dublany, Suczawa, Tarnopol.
480. *Carduus acanthoides* L. Rozwadów, Dublany, Zbaraż, Tarnopol, Suczawa, Wyżnica.
481. *C. crispus* L. Dublany, Zbaraż.
482. *C. Personata* Jacq. Lasy cieniste górskie: Klauzura Kośmieska, Ławoczne (cieniste miejsca nad strumykiem). Kwitnie w lipcu i w sierpniu.
483. *Cirsium lanceolatum* (L.) Scop. Kosów, Tarnopol, Dublany, Wyżnica.
484. *C. eriophorum* (L.) Scop. Na wzgórzu przy drodze koło Petreczanki. Kwitnie w sierpniu.
485. *C. palustre* (L.) Scop. Dublany (na łące torfiastej — nie rzadko), Hliboka, Ławoczne. Kw. w czerwcu i w lipcu.
486. *C. rivulare* Link. (Jacq.) Dublany (na łąkach miejscami bardzo obficie).
487. *C. oleraceum* (L.) Scop. Wilgotne miejsca nad strumykiem: Ławoczne, Klauzura Kośmieska[1]).
488. *C. pauciflorum* (W. K.) Spreng. W lesie koło Woronienki (kw. w lipcu).
489. *C. arvense* (L.) Scop. Trembowla, Dublany, Zbaraż, Wyżnica, Suczawa
490. *Onopordon Acanthium* L. Tarnopol, Zbaraż, Dublany, Suczawa.
491. *Serratula tinctoria* L. Lasy, zarośla: Rozwadów, Laszki, Ostapie.
492. *Jurinea mollis* (L.) Rchb. Kamieniste miejsca nad Dniestrem koło Zaleszczyk (przekw. okazy 22. sierpnia).
493. *Centaurea Cyanus* L. Wszędzie w zbożu pospolita.
494. *C. montana* L. W lasach górskich koło Klauzury Kośmieskiej i Körösmezö (kw. 21. lipca). (*C. mollis* W. K.).
495. *C. Jacea* L. Dublany, Kosów, Zaleszczyki, Trembowla, Suczawa, Hliboka, Halicz, Rozwadów.
496. *C. stenolepis* Kern. Ostapie (w zaroślach nie rzadko), Halicz (zarośla), Synowódzko W. (okazy nie zupełnie typowe, niz-

[1]) Koło Dublan nie rośnie; w wielkiej jednak ilości można go widzieć na łąkach pod samym Lwowem (za rogatką żółkiewską).

kie, przypominające wogóle szerokolistną formę *C. Jaceae* L., główki kwiatowe (nieliczne) jednak zupełnie podobne są do *C. stenolepis*; może jest to mieszaniec?). Gatunek ten różni się od następnego końcami łusek okrywy główkowej dłuższymi, silniej ku dołowi odgiętymi i jaśniej zabarwionymi (a następ. prawie czarne). *C. stenolepis* w Galicyi dotąd odróżnioną nie była. Rośnie na Węgrzech, w Austryi, w Siedmiogrodzie i w Rosyi południowej (na północ nie zachodzi tak daleko jak następny).

497. *C. Phrygia* L. W zaroślach i na łąkach: Worochta, Ławoczne, Synowódzko. Kwitnie w lipcu i w sierpniu.

498. *C. Biebersteinii* DC. (*C. maculosa* Auct., *C. rhenana* Boreau?). Suche wzgórza, zarośla: Dublany, Trembowla, Halicz, Zbaraż, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata. Kwitnie w czerwcu, w lipcu i w sierpniu.

499. *C. Besseriana* DC. (Ledeb. Fl. Ross. II p. 705; *C. arenaria* MB. *var. Besseriana* Schmalh.) Łodyga wzniesiona, cienka, kańciasta, razem z liśćmi pajęczyną okryta, prawie do 40 cm. wysoka, w górze rozgałęziona. Liście dolne i środkowe pierzaste, o działkach równowązko lancetowatych, nie licznych, daleko jedna od drugiej osadzonych, górne liście (na gałęziach) całe, u nasady jednym, rzadziej dwoma ząbkami opatrzone (dług. do 25 mm., szerok. $1^1/_2$—2 mm.), równowązkie. Główki kwiatowe mniejsze niż u *C. Biebersteini* (kwitn. dług. do 18 mm.), więcej cylindryczne. Łuski kielichokrywy ściśle przytulone, mniej lub więcej wyraźnie 3 nerwowe (u *C. Bieberst.* bardzo wyraźnie 5 nerwowe), dolne krótsze, górne wydłużone prawie lancetowate; wierzchołki ich suchobłonkowate, mniej lub więcej bure (nie posiadają tak wyraźnej plamy trójkątnej czarniawej jak *C. Biebersteini* DC.), grzebieniasto frenzlowane, pajęczym puchem okryte. Kwiatki blado-różowe. Główki kwiatowe pojedyncze, osadzone na dość długich gałązkach rzadko ulistnionych.

Suczawa (wzgórza trawiaste — kw. 28. VII). Na Bukowinie *C. Besseriana* DC. znaleziona po raz pierwszy. W Galicyi nie rośnie. Dla Siedmiogrodu nie wskazana (roślina, która pod tą nazwą była wskazana dla Siedmiogrodu, jest to *C. tenuiflora* DC. — u Ledeb. odmiana *C. ovinae* Pall. — porów. Simonk. p. 350). Rośnie w Rosyi południowej.

500. *C. Scabiosa* L. Dublany, Zaleszczyki, Suczawa.

501. *Lapsana communis* L. Dublany (kw. 11. lipca), Tarnopol, Czortków, Synowódzko W., Suczawa, Zbaraż.

502. *Aposeris foetida* (L.) Less. Lasy cieniste w górach, lub na wzgórzach: Suczawa, Rozwadów, Skole (obf.), Malechów (obf.), Grzybowice (obf.) [1]), Howerla (powyżej krainy kosodrzewu — rzadko), Hliboka, Halicz, Synowódzko. Kwitnie w maju.

503. *Cichorium Intybus* L. Dublany, Tarnopol, Kosów, Suczawa.

504. *Hypochaeris radicata* L. Dublany (kw. 13. czerwca), Hliboka, Tarnopol, Rozwadów (łodyga nawet przy nasadzie zupełnie naga, nóżki kwiatowe na górze bardzo silnie zgrubiałe, koszyczki cokolwiek mniejsze; przypomina nieco *H. glabra* L. — niezupełnie rozkw. 12. sierpnia).

505. *H. uniflora* Vill. Pietros (w pasie alp. — kw. 22. lipca).

506. *Leontodon autumnalis* L. Dublany (łąki — kw. 11. czerwca).
b. *monocephalus* Neilr. Łąki alpejskie na Pietrosie (kw. 22. lipca) i Howerli.

507. *L. hispidus* L. Dublany, Trembowla, Suczawa (wzgórza, suche łąki — często).
b. *glabratus (L. hastilis* L.) Dublany (wzgórza trawiaste — kw. 22. czerwca), Berhomet (pastwiska górskie — obf.).

508. *L. croceus Haenke.* (*L. Pyrenaicus* Auct. Trans. non Gouan — secund. *Simonkai* p. 352). Łąki alpej kie i miejsca kamieniste na Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca).

509. *Taraxacum officinale* Wigg. Bardzo pospolita roślina.

510. *Picris hieracioides* L. Zarośla i wzgórza przeważnie o glebie wapiennej: Czortków, Podliski (koło Dublan), Grzybowice, Zaleszczyki.

511. *Tragopogon major* Jacq. W zaroślach koło Zaleszczyk.

512. *T. orientalis* L. Łąki górskie koło Körösmezö, Suczawa, (wzgórza — kw. 21. lipca).

513. *Scorzonera purpurea* L. (forma *rosea* W. K. *sp.).* Łąki alpejskie na Pietrosie i Howerli. (Kw. 22. lipca).

514. *Prenanthes purpurea* L. Cieniste miejsca koło skał — Synowódzko W. (kw. i owoce 14. sierpnia), Klauzura Kośmieska (lasy górskie).

515. *Lactuca muralis* (L.). Rozwadów, Berhomet, Ostapie, Dublany, Hliboka, Ławoczne, Synowódzko W., Wyżnica.

516. *L. Scariola* L. Tłuste + Zaleszczyki (zarośla dębowe), Tarnopol, Suczawa.

517. *L. saligna* L. Kamienisty brzeg Dniestru koło Zaleszczyk (owoce 22. sierpnia). Knapp (str. 160) powątpiewał o znajdowaniu się tej rośliny w Galicyi.

---

[1]) W lasach dublańskich nie rośnie, gdyż leżą one na równinie. Jednak na wzgórzach w okolicach Dublan (Grzybowice, Malechów) rośnie obficie. Wogóle *A. foetida* występuje w tych lasach, w których rośnie bluszcz.

518. *Mulgedium alpinum* (L.) Less. Lasy górskie w miejscach cienistych nad strumykami: Klauzura Kośmieska, Worochta (kw. i owoce 20. lipca), Ławoczne.
519. *Sonchus oleraceus* L. Pospolity: Rozwadów.
520. *S. asper* Vill. Pospol. — Dublany.
521. *S. arvensis* L. *b. glaber*. Na torfie w Dublanach (kw. 11. lipca).
522. *Crepis paludosa* (L.) Moench. Dublany (w gaju błot. olchowym — obf.; czerwiec, lipiec), Ławoczne (w lesie świerkowym nad strumykiem).
523. *C. succisaefolia* Tausch. (= *C. mollis* β. *submollis* Beck Fl. Nied. Oester. p. 1275). Łodyga tylko w dole cokolwiek gęściej omszona, zresztą wraz z liśćmi prawie naga. Koszyczki i nóżki koszyczkowe gęsto krótkiemi szczecinkami gruczołkowatemi okryta. Dublany (na torfie obf. — kw. 20. czerwca). Okazy moje od *C. mollis* β *submollis* Beck. Fl. exs. polonica Nr. 200 właściwie niczem się nie różnią.
524. *C. biennis* L. Zarośla, łąki: Suczawa, Dublany (kw. 26. czerwca).
525. *C. tectorum* L. Rozwadów, Dublany.
526. *C. virens* L. Pastwiska w górach koło Berhometu (obf.) i Kosowa (kw. i owoce 30. lipca).
527. *C. grandiflora* Tausch. Łąki górskie koło Ławocznego (kw. 9. sierpnia).
528. *Hieracium alpinum* L. W pasie alpejskim na Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca).
529. *H. Pilosella* L. Dublany (kw. 30. maja), Tarnopol, Petreczanka, Trembowla.
H. Pilosella × *praealtum*. Dublany.
530. *H. praealtum* Vill. Zbaraż, Trembowla, Ławoczne, Dublany. *var. Bauhini* Bess. *(sp.)* Dublany (obf.) Grzybowice.
H. praealtum × *aurantiacum*. Worochta.
531. *H. aurantiacum* L. Worochta, Klauzura Kośmieska. Razem z formą typową rosną odmiany (hybrydy) o kwiatach prawie zupełnie żółtych. Kw. 20. lipca.
532. *H. cymosum* L. Dublany (na łące — kw. 23. czerwca), Rozwadów (*var.*).
533. *H. umbellatum* L. Suczawa, w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Rozwadów, Zaleszczyki, Synowódzko.
534. *H. Sabaudum* L. (*H. boreale* Fr.) Halicz (poręby leśne) Rozwadów (kw. 13. sierpnia).
535. *H. murorum* L. W lasach: Synowódzko W., Rozwadów.
536. *H. vulgatum* Fr. Grzybowice (zarośla), Dublany (w lesie), Ławoczne, Berhomet (las jodłowy). Kwitnie w czerwcu i w lipcu.

537. *H. sp.* Podobne do *H. pratense* Tausch, lecz bez rozłogów, koszyczki osadzone na długich nóżkach. Rośnie w lasach górskich na Pokuciu: Woronienka, Worochta, Klauzura Kośmieska (kw. 20. lipca). Może być, że jest to *H. roxolanicum* Rehm. albo *H. pleiophyllum* Schur., których nie znam.

Campanulaceae.

538. *Jasione montana* L. Wzgórza pod lasem koło Rozwadowa (razem z wrzosem — kw. 13. sierpnia).
539. *Phyteuma spicatum* L. Lasy: Dublany nie rzadko — (kw. 14. czerwca), Grzybowice, Skole.
540. *P. Vagneri* Kern. (*P. nigra* Auct. non Pohl.). W krainie kosodrzewiny i po łąkach alpejskich na Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca).
541. *Adenophora lilifolia* (L.) Bess. Zarośla dębowe między Tłustem i Zaleszczykami (kw. 21. sierpnia).
542. *Campanula alpina* Jacq. Kamieniste miejsca u szczytu Howerli i Pietrosa (kw. 22. lipca).
543. *C. Sibirica* L. Suche wzgórza (przeważnie o glebie wapiennej): Zaleszczyki, Dublany (kw. 22. czerwca), Suczawa, Grzybowice, w Miodoborach o milę na północ od Skałata.
544. *C. cervicaria* L. Na torfie — Dublany, nie rzadko — (kw. 10. lipca).
545. *C. glomerata* L. W zaroślach, po łąkach: Zbaraż, Dublany (kw. 23. czerwca), Suczawa, Synowódzko.
var. *farinosa* Rochel. (Koch, Synopsis p. 542; Beck, Fl. Nied. Oester. p. 1100). Kamieniste miejsca na Howerli powyżej lasów (kw. 25. lipca).
546. *C. Trachelium* L. W lasach i zaroślach: Rozwadów, Suczawa, Halicz, Berhomet, Zbaraż.
547. *C. rapunculoides* L. Trembowla, Wyżnica (cieniste miejsca nad Czeremoszem), Zbaraż, Dublany. Roślina dość polimorfna. U Knappa tego gatunku n i e m a, co nastąpiło zapewne przez nieuwagę, gdyż jest to gatunek pospolity.
548. *C. Bononiensis* L. Suczawa (wzgórza trawiaste — kw. 28. lipca).
549. *C. persicifolia* L. Dublany, Hrycowce, Czortków, Suczawa, Zbaraż, Ostapie, Synowódzko W.
550. *C. patula* L. Łąki, zarośla: Dublany (obf.), Ostapie, Hliboka, Trembowla, Ławoczne, Halicz, Suczawa, Synowódzko W., Berhomet.
551. *C. Scheuchzeri* Vill. Łąki alpejskie na Pietrosie i Howerli (kw. 22. lipca). Okazy tej rośliny zebrane przeze mnie są dość różne. Łodygi niższe lub wyższe, pojedyncze lub od dołu na 2 lub 3 rozdzielone, o liściach węższych lub szerszych, długoogonkowych (lancetowatych lub prawie jajowa-

tych), krótkoogonkowych lub bezogonkowych ledwie cokolwiek u dołu zwężonych. Kwiaty duże pojedyncze na wierzchołku łodygi, lub 3—4 w kątach liści na długich nóżkach. Działki kielicha 3—4 razy od rurki kielichowej dłuższe, szydłowato-lancetowate, zazwyczaj przewyższające połowę korony, podniesione do góry, rzadziej cokolwiek odgięte. Określając według Becka *(Fl. Nied. Oester.)*, okazy o długoogonkowych liściach należałoby nazwać *C. rotundifolia* ε. *Hostii* Beck. (p. 1105). Jednak *C. Hostii* Baumg. według opisu Fussa jest rośliną gałęzistą wielokwiatową o liściach całobrzegich (Beck twierdzi, że *C. Scheuch.* różni się od odmian *C. rotundit.*, a więc i od *C. Hostii* u Beck'a liśćmi dolnymi łodygi pozbawionymi długich ogonków), tymczasem nasza forma jest przeważnie rośliną jednokwiatową (w każdym razie nie gałęzistą) posiadającą przytem dolne liście nie tylko całobrzegie lecz i mniej lub więcej wyraźnie ząbkowane. Sądzę z tego wszystkiego, że zupełnie słusznie zaliczam moją roślinę do *C. Scheuchzeri* Vill. wbrew dyagnozom Becka. Z dwunastu okazów tej rośliny, które posiadam z Czarnej Hory, niektóre niczem się nie różnią od rysunków *C. Scheuchz.* (moje okazy jednak zapewne wskutek niedbałego zebrania pozbawione są płonnych rozłogów z charakterystycznymi dla całej grupy *Linophyllum* liśćmi). Tu zapewne należy *C. lanceolata* Auct. Galiciae et Transsilv., którą Wołoszczak zalicza (określając zapewne według Beck'a) do *C. Hostii* Baumg.

552. *C. rotundifolia* L. *var.? Caulis adscendens, flexuosus uniflorus. Folia linearia. Calycis laciniae lineari-setaceae, reflexae, corollam subaequantes.* Tu zaliczam roślinę odpowiadającą opisowi *C. carnica* Fuss'a (p. 417). U Simonkai'a (p. 385) *C. carnica* auct. Transsilv. jest to *C. consanguinea* Schott. Według zaś Beck'a (p. 1105) *C. consanguinea* Schott. jest nazwą zbiorową i odpowiada po części *C. Hostii* Baumg. Roślina moja jednak wcale tej ostatniej nie odpowiada. Wobec tej plątaniny nazw, nie mogąc rozstrzygnąć, po czyjej stronie jest słuszność, zostawiam moją formę bez nazwy i zaliczam do *C. rotundifolia* L., chociaż prawdopodobnie stanowi ona odrębny gatunek. Jest to roślina dość charakterystyczna. Łodyga nizka, zgięta, podnosząca się. Dolne liście wązko-lancetowate, górne równowązkie. D z i a ł k i k i e l i c h a o d g i ę t e, do p i ę c i u r a z y o d r u r k i d ł u ż s z e i p r a w i e k o r o n i e r ó w n e. Kwiat pojedynczy. Rośnie koło Klauzury Kośmieskiej (kw. 21. lipca).

Vacciniaceae.

553. *Vaccinium Myrtillus* L. Koło Dublan w lesie żydatyckim (rzadko — kw. 30. maja), Skole (obf.), Ławoczne, Synowódzko W.
554. *V. Vitis Idaea* L. Skole.

Ericaceae.

555. *Calluna vulgaris* (L.) Salisb. Wzgórza pod lasem koło Rozwadowa (kw. 13. sierpnia), Malechów (wzgórza), Synowódzko W.
556. *Azalea procumbens* L. W pasie alpejskim na Howerli i Pietrosie.
557. *Rhododendron Kotschyi* Simonk. (*R. ferrugineum* Auct., *R. myrtifolium* Schott et Kotschy non Lodd. secund. Simonk.). Kamieniste miejsca w pasie alpejskim, miejscami obficie na Howerli i Pietrosie (kw. i owoce 22. lipca).

Pirolaceae.

558. *Pirola secunda* L. W lasach: Ławoczne, Woronienka, Rozwadów (las liściasty), Hliboka (las bukowy), Berhomet.
559. *P. minor* L. Dublany (las liściasty — kw. 14. czerwca), Rozwadów (cienisty las liściasty), Berhomet (las jodłowy).
560. *P. uniflora* L. W lasach wilgotnych i cienistych koło Klauzury Kośmieskiej.
561. *Monotropa Hypopitys* L. Hliboka (las bukowy; kw. 28. lipca).

Primulaceae.

562. *Primula officinalis* Jacq. Gaje, zarośla: Dublany (obf.), Grzybowice, Zaleszczyki, Zbaraż, w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Ostapie. Kwitnie w końcu kwietnia i w maju.
563. *P. elatior* (L. *pro var.*) Jacq. Dublany (obficie na łąkach, rzadziej w zaroślach), Grzybowice, Ławoczne, Skole, Pietros. Kwitnie w kwietniu i w maju. W r. 1896 powtórnie zakwitła w Dublanach na łące torfiastej w końcu października i zamrożona została 5. listopada.
564. *Lysimachia nemorum* L. Lasy cieniste na Pietrosie (rzadko; kw. 22. lipca).
565. *L. Nummularia* L. Gaje, zarośla, łąki; pospolita.; Hliboka, Wyżnica, Halicz, Dublany.

566. *L. vulgaris* L. Dublany, Hliboka, Rozwadów, Petreczanka, Synowódzko W.
567. *Trientalis Europaea* L. W lesie koło Dublan nie często (kw. 22. maja).
568. *Anagallis arvensis* L. *var. phoenicea* Scop. *(sp.)* Dublany, Rozwadów, Halicz, Zbaraż, Suczawa, Synowódzko W.
569. *Soldanella montana* Willd. W lasach cienistych koło Howerli i Klauzury Kośmieskiej (nied. owoce 25. lipca).
570. *S. alpina* L. (*S. Hungarica* Simonk.). Powyżej lasów aż do szczytu na Howerli i Pietrosie (kw. i nied. owoce 22. lipca). Gatunek Simonkai'a (p. 199) prawie niczem nie różni się od typowej *S. alpina* L. i jak sądzę, nie zasługuje na wyróżnienie. Kwiaty posiada wogóle nie mniejsze jak *S. alpina* z Tatr (Fl. exs. polon. Nr. 381). Jeden okaz posiadam z trzema głąbikami, na każdym z nich znajduje się do 6 kwiatków. Stanowi on przejście do poprzedniego gatunku.

Oleaceae.

571. *Fraxinus excelsior* L. Zbaraż (lasy), Zaleszczyki (zarośla na urwistym brzegu Dniestru — rzadko).

Apocyneae.

572. *Vinca minor* L. Koło Dublan w lesie żydatyckim (kw. 26. kwietnia), Halicz (w lesie).

Asclepiadaceae.

573. *Vincetoxicum officinale* Moench. Zarośla, brzegi lasów: Rozwadów, koło Hrycowiec, Zaleszczyki, w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Trembowla.

Gentianeae.

574. *Menyanthes trifoliata* L. Dublany (miejsca błotniste na torfie), Rozwadów (łąki błotniste nad Dniestrem).
575. *Erythraea Centaurium* (L.) Pers. Rozwadów (łąki nad Dniestrem), Grzybowice, Dublany, Trembowla, Zbaraż, Berhomet, Synowódzko W., Kosów, Hliboka. Koło Berhometu i Kosowa po pastwiskach górskich rosną obficie okazy *E. Centaurium*, które przez niewprawnych botaników łatwo mogą być wzięte za *E. linariifolia* Pers. Okazy te znacznie są niższe od typowych i wogóle szczuplejsze. Liście

mniejsze i węższe (górne na okazach z Berhometu lancetowate lub prawie równo-wązkie), kwiatki w kwiatostanach nie liczne (1—7). Cała roślina na pierwszy rzut oka robi wrażenie odmiennego gatunku. Nie wątpię jednak, że nie stanowi ona nawet odrębnej odmiany.

576. *E. pulchella* Fr. Miejsca wilgotne koło brzegów: Dublany (kw. 4. lipca — *typica et specimina subuniflora)*, Rozwadów, Synowódzko W.

577. *Swertia perennis* L. Dublany (na torfie, b. rzadko).

578. *Gentiana asclepiadea* L. Lasy górskie: w pasie Czarnej Hory (pospol.), Synowódzko W., Ławoczne (obf.), Berhomet. Na równinie w lesie cienistym koło Rozwadowa (miejscami dość obf.; kw. 13. sierpnia).

579. *G. excisa* Presl. *(typica — foliis obtusis)*. W pasie alpejskim na Pietrosie bardzo rzadko (1 egz. kw. 22. lipca)[1]).

580. *G. Pyrenaica* L. W pasie alpejskim na Pietrosie (kw. 22. lipca). Od rysunku Reichenbacha Icon. fl. germ. XVII, 1050. II. różni się dłuższymi składkami kielicha, które są równe z działkami tego ostatniego. Wskutek tego korona wydaje się być 10 działkowa. Dobrze zgadzają się moje okazy z dyagnozą podaną u Knappa (p. 188).

581. *G. Cruciata* L. Trawiaste stoki pagórków koło Suczawy (rzadko — kw. 28. lipca).

582. *G. Germanica* Willd. (Beck. Fl. Nied. Oester. p. 940). Łąki górskie w Karpatach: Ławoczne (obf.), Körösmezö + Klauzura Kośmieska (typ. i z białawymi kwiatami — 21. lipca). Drobnych form podanych jako gatunki (u Becka jako odmiany) nie rózróżniam, gdyż różnice między niemi są zbyt błahe i niestałe.

Boragineae.

583. *Cynoglossum officinale* L. Tarnopol, Wyżnica.

584. *Echinospermum Lappula* Lehm. Przy drogach, ugorach, wzgórzach kamienistych we wschodniej części pospolite: Zbaraż, Suczawa, Zaleszczyki, Tarnopol, Trembowla, Czortków, Halicz, Berhomet (skały na wierzchołku góry).

---

[1]) Kuzniecow (Podrod Eugentiana... S.Petersb. 1894. p. 296) w liczbie rysunków *G. excisa* Presl. przytacza Reichenbacha (Icon. fl. germ. XVII t. MLIII. f. III — pod nazwą *G. acaulis* L. *var. vulgaris*). Zauważyć muszę, że rysunek Rchb. nie przedstawia bynajmniej *G. excisa* Presl., gdyż na tym rysunku ząbki kielicha nie są u dołu zwężone, jak tego wymaga dyagnoza p. Kuzniecowa: *„calycis dentibus..... e basi contracta"* i co rzeczywiście jest charakterystyczną cechą, a naodwrót rozszerzone. Prócz tego rysunek Reichenbacha posiada zbyt małe liście.

585. *Asperugo procumbens* L. Malechów (kw. 23. maja).
586. *Symphytum officinale* L. Rozwadów, Dublany, Tarnopol, Suczawa.
587. *S. cordatum* W. K. W lasach cienistych górskich przeważnie w miejscach wilgotnych nad strumykami: Skole (kw. 4. maja), Ławoczne, Worochta.
588. *Anchusa officinalis* L. Dublany (pospol.), Zbaraż, Halicz, Tarnopol, Petreczanka, Suczawa, Synowódzko W. Kwitnie od końca maja przez całe lato.
589. *Lycopsis arvensis* L. Dublany (na polach i w zasiewach miejscami obf.).
590. *Nonnea pulla* (L.) DC. Zaleszczyki, Tarnopol.
591. *Pulmonaria officinalis* L. (*P. obscura* Du Mort.). W lasach: Dublany (obf.; kw. 26. kwietnia), Grzybowice, Ławoczne, Skole, Halicz, Suczawa, Ostapie, Hliboka.
592. *Myosotis palustris* Roth. Dublany (na torfie kw. 20. czerwca), Rozwadów, Sorock, na Pietrosie.
593. *M. nemorosa* Bess. W gajach wilgotnych: Dublany, Malechów (nie rzadko — kw. 18. maja), Hliboka (łąka w lesie brzozowym), Wyżnica. Odróżnia się od poprzedniego gatunku, którego właściwie tylko jest podgatunkiem, prawie nagą lśniącą łodygą. Włoski na górnej powierzchni liści są przytulone i zwrócone ku wierzchołkowi, na dolnej zaś naodwrót zwrócone są ku nasadzie. Cecha ta jednak nie jest tak stałą, żeby na niej tylko można było opierać definicyę. *M. nemorosa* Bess. jest formą przejściową do następnego gatunku; przytrafiają się też między niemi formy pośrednie.
594. *M. caespitosa* Schultz. Łąki wilgotne — Dublany (kw. i owoce 14. czerwca), Halicz.
595. *M. alpestris* Schmidt. Łąki alpejskie na szczycie Pietrosa (kw 22. lipca).
596. *M. intermedia* Lnk. Dublany (pola; pospol.), Zbaraż, Trembowla.
597. *M. stricta* Lnk. (*M. arenaria* Schrad.). Dublany (pola — obf.). Maj, czerwiec.
598. *M. sparsiflora* Mikan. Lasy, zarośla: Dublany, Skole (5. maja — kw.).
599. *Lithospermum arvense* L. Dublany (kw. i nied. owoce 30. maja), Grzybowice (kw. 9. maja).
600. *L. officinale* L. W zaroślach na urwistym brzegu Dniestru — Zaleszczyki (owoce 22. sierpnia).
601. *L. purpureo-coeruleum* L. Zaleszczyki — w takichże miejscach jak i poprzedni gatunek (owoce 22. sierpnia).
602. *Echium vulgare* L. Dublany, Tarnopol, Suczawa, Halicz.

603. *Cerinthe minor* L. Wzgórza, zarośla przeważnie w miejscach kamienistych wapiennych: Grzybowice, Suczawa, Trembowla, Zaleszczyki, Tarnopol, Czortków.

Convolvulaceae.

604. *Calystegia sepium* (L.) R. Br. Dublany (kw. 10. lipca), Zaleszczyki, Berhomet.
605. *Convolvulus arvensis* L. Dublany, Zbaraż, Tarnopol, Suczawa.
606. *Cuscuta europaea* L. Ławoczne, Wyżnica, Dublany, Zbaraż, Boryczówka, Synowódzko.
607. *C. Epithymum* L. *(C. planiflora* Ten.). Halicz, Zaleszczyki (kw. 20. sierpnia).
var. Trifolii Babing. Na polach koniczyny: Petreczanka (kw. 29. lipca), Dublany.
608. *C. Epilinum* Weihe. Berhomet (na lnie).

Solaneae.

609. *Solanum Dulcamara* L. Dublany, Ławoczne, Halicz, Synowódzko W., Berhomet, Zaleszczyki.
610. *S. nigrum* L. Dublany, Rozwadów, Halicz, Suczawa, Zbaraż, Kosów, Synowódzko W.
611. *Lycium barbarum* L. Koło płotów, przy drogach — zdziczałe: Rozwadów, Dublany, Tarnopol, Suczawa, Zbaraż, Czortków.
612. *Datura Stramonium* L. Dublany, Zbaraż, Suczawa.
613. *Hyoscyamus niger* L. Dublany, Zbaraż, Suczawa.
614. *Physalis Alkekengi* L. Zarośla nad Czeremoszem przy drodze koło Wyżnicy (obf.; nied. owoce 30. lipca).
615. *Atropa Belladona* L. Miejsca cieniste w górach koło Berhometu (nie często — owoce 30. lipca).

Scrophularineae.

616. *Verbascum nigrum* L. Zarośla, zręby leśne, wzgórza trawiaste: Trembowla, Ostapie, Zaleszczyki, Hrycowce, Ławoczne, Suczawa, Synowódzko W.
617. *V. Lychnitis* L. Zaleszczyki, Tarnopol, Czortków.
618. *V. phlomoides* L. Rozwadów, Trembowla, Czortków, Zbaraż, Suczawa, Halicz.
619. *V. Thapsus* L. Skały na szczycie góry koło Berhometu (kw. 30. lipca), Synowódzko W. (kamieniste stoki).

620. *V. Blattaria* L. Rozwadów (pastwiska nad Dniestrem), Synowódzko (przy drodze), Dublany (pola wilgotne), Halicz. Kw. w czerwcu i lipcu.
621. *Linaria vulgaris* Mill. Dublany, Zbaraż, Tarnopol, Suczawa.
622. *L. minor* (L.) Desf. Pola, wzgórza: Rozwadów, Synowódzko W., Zbaraż (skały), Berhomet (piaszcz.-kamienisty brzeg rzeki), Czortków (często).
* *Antirrhinum orontium* L. W ogrodzie botanicznym dublańskim jako chwast.
623. *Scrophularia alata* Gilib. (*S. aquatica* Auct. et L. ex parte), W miejscach wilgotnych i błotnistych: Czortków, Suczawa. Dublany (kw. 13. lipca), Synowódzko W.
624. *S. nodosa* L. Synowódzko W., Dublany, Zbaraż.
625. *S. Scopolii* Hoppe. (*S. glandulosa* W. K.). Przy drogach w miejscowościach górskich i podgórskich: Suczawa, Wyżnica, Körösmezö (kw. i owoce 21. lipca).
626. *Digitalis ambigua* Murr. W zaroślach, po zrębach leśnych: Zbaraż, Zaleszczyki, Dublany.
627. *Limosella aquatica* L. Wilgotne miejsca nad Seretem koło Petreczanki (29. lipca).
628. *Veronica Anagallis* L. Brzegi błotniste i wilgotne: Dublany (obf. — kw. 13. czerwca), Rozwadów, Zbaraż, Suczawa, Petreczanka, Czortków, Synowódzko W.
629. *V. Beccabunga* L. Wilgotne i błotniste miejsca nad strumykami, przeważnie, gdzie występują źródła: Dublany (obf.), Petreczanka, Suczawa, Czortków, Berhomet. Kw. w maju i w czerwcu.
630. *V. scutellata* L. Dublany (łąka wilgotna, rzadko — kw. 8. lipca), Kosów (bagienko górskie), Petreczanka.
631. *V. Chamaedrys* L. Dublany (obf. — kw. 11. maja), Zaleszczyki, Ostapie, Suczawa, Hliboka, Zbaraż, Wyżnica.
632. *V. urticaefolia* Jacq. (*V. latifolia* L. non auct.). Berhomet (na skałach w lesie górskim), Klauzura Kośmieska (lasy górskie — owoce 22. lipca).
633. *V. officinalis* L. Dublany, Skole, Ławoczne, Hliboka, Czortków, Synowódzko, Berhomet. Kw. w czerwcu i w lipcu.
634. *V. montana* L. Berhomet (w lesie górskim nie często — kw. i owoce 30. lipca).
635. *V. Austriaca* L. *var. dentata* Schmidt. (*sp.*). Wzgórza trawiaste i suche łąki: Suczawa, Tarnopol, w Miodoborach o milę na północ od Skałata.
636. *V. Teucrium* L. (*V. latifolia* Auct. non. L.). Zaleszczyki (zarośla), Hrycowce (las dębowy).
637. *V. spicata* L. Wzgórza, łąki suche: Rozwadów, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata. (Kw. 23 lipca).

638. *V. orchidea Crantz.* (Boiss. Fl. orient. IV. p. 455). Dublany (wzgórza trawiaste i koło lasu żydatyckiego nie rzadko — kw. 11. lipca). Według mego zdania jest to dobry gatunek, uważany jednak najczęściej jako odmiana *V. spicatae* L. Roślina w dolnej części zupełnie lub prawie naga, również jak i dość grube liście, w górnej części krótko omszona. Listki korony bardzo długie (3—4 razy od kielicha dłuższe), ostre, często skręcone. Cała roślina od *V. spicata* większa. Gatunek ten nierównie rzadszy jest od poprzedniego. W przeciągu kilkunastu lat, t. j. odkąd herboryzuję, widziałem *V. orchidea* (prócz Dublan) tylko w lesie sosnowym koło Chojników (pow. rzeczycki na Litwie) i koło Kamionki (pow. horodnieński gub. czernihowskiej), gdzie także rosła w lesie sosnowym.

639. *V. longifolia* L. Rozwadów (w zaroślach na łąkach naddniestrzańskich), Dublany (łąka torfiasta — kw. 10. lipca).

640. *V. serpyllifolia* L. Dublany (pola wilgotne, łąki, zarośla obf). Kw. w maju i w czerwcu.
var. Magis foliosa, floribus majoribus saturate coeruleis. In pratis alpinis — Pietros. Może jest to *V. nivalis* Schur. (*V. alpestris* Schur., *V. serpyllifolia var. major* Baumg.)? Jednak u Becka (Fl. von Nieder-Oester. p. 1056) *V. nivalis* Schur. zaliczona jest do *V. serpyllifolia var. typica.* Moje zaś okazy nie tylko posiadają kwiaty większe i ciemniej zabarwione lecz i cały wygląd cokolwiek odmienny, wskutek czego żadną miarą nie mogą być zaliczone do *V. serpyllifolia var. typica.*

641. *V. Baumgarteni* R. et Sch. (Rchb. icon. fl. germ. XX. tab. 86. fig. I). Na skałach i w miejscach kamienistych na Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca).

642. *V. arvensis* L. Kosów, Dublany (obf. — maj), Grzybowice, Zbaraż.

643. *V. triphyllos* L. Dublany (na polach zwłaszcza piaszczystych miejscami obf.). Kwiecień, maj[1]).

644. *V. Tournefortii* Gmel. (*V. Buxbaumii* Ten.). Dublany, Wyżnica, Trembowla, Rozwadów, Synowódzko W. (piaszczysto-kamienisty brzeg rzeki), Zbaraż, Tarnopol.

645. *V. polita* Fr. Dublany (pola — często), Grzybowice (kw. 7. maja).

646. *V. opaca* Fr. Dublany (na polach — często — kw. i owoce 18. maja).

647. *V. hederifolia* L. Dublany (na polach rzadko; kw. 9. maja).

---

[1]) *V. verna* L., chociaż uchodzi za roślinę pospolitą i rzeczywiście w wielu miejscowościach jest takową, nie znajdowałem.

648. *Euphrasia officinalis* L. Zebrane przeze mnie okazy wszystkie należą według mego zdania do *E. nemorosa* Pers. (z wyjątkiem okazów z Howerli, które należą do *E. officinalis* δ. *alpestris* Koch, jakkolwiek nazwa Kocha zdaje się być zbiorową). Suczawa, Halicz, Dublany (okazy z łąki torfiastej zupełnie są podobne do *E. pratensis* Fr., lecz różnią się od tej ostatniej brakiem gruczołków), Synowódzko (łąki po stokach gór — obf.), Ławoczne (obf.), Klauzura Kośmieska, Berhomet (las jodłowy), Zaleszczyki, Trembowla.

649. *Odontites rubra* Pers. Dublany (na polach, w zbożu — obf.), Synowódzko W., Halicz, Rozwadów (łąki nad Dniestrem = *b. serotina* Rchb.).

650. *Pedicularis palustris* L. Dublany (łąki błotniste obf. — kw. 27. maja).

651. *P. verticillata* L. Łąki i kamieniste miejsca w pasie alpejskim na Howerli i Pietrosie (kw. i owoce 22. lipca).

652. *Rhinanthus major* Ehrh. Łąki mniej lub więcej wilgotne: Dublany (obf), Ławoczne (łąki górskie, obf.), Petreczanka. Suczawa.

653. *R. minor* Ehrh. Dublany (łąki wilgotne — kw. 26. czerwca).

654. *Melampyrum arvense* L. W zaroślach koło Zaleszczyk (nie często — kw. 22. sierpnia).

655. *M. nemorosum* L. W lasach i zaroślach cienistych: Trembowla, Ostapie, Dublany, Rozwadów, Czortków, Synowódzko W., Halicz, Zaleszczyki, Suczawa.

656. *M. silvaticum* L. (Według Wołoszczaka miałoby to być *M. Herbichii* Woł.)[1]). Howerla, Pietros (kw. 22. lipca).

657. *Lathraea Squamaria* L. Lasy cieniste: Grzybowice, Skole. Kwitnie w maju.

658. *Orobanche ramosa* L. Rozwadów (na konopiach nie często — kw. 6. sierpnia).

659. *O. alba* Steph. Suczawa (wzgórza dość często).

660. *O. sp.* Koło Dublan. Kwiaty niebieskie. Bliżej określić nie mogłem.

Lentibulariaceae.

661. *Utricularia vulgaris* L. Dublany (w wodzie stojącej).

662. *Pinguicula vulgaris* L. Dublany (łąka torfiasta nie rzadko — kw. 25. maja), Pietros (koło strumyka powyżej lasów; kw. 22. lipca).

---

1) *M. Herbichii* jest to nieznaczna odmiana = *M. silvaticum* L. *f. dentatum* Schur.

Verbenaceae.

663. *Verbena officinalis* L. Przy drogach po wsiach pospolita: Dublany, Rozwadów, Wyżnica, Ostapie, Zbaraż, Synowódzko W., Berhomet, Czortków, Kosów, Suczawa, Halicz.

Labiatae.

664. *Mentha silvestris* L. (*M. longifolia* Beck.). W miejscach wilgotnych pospolita: Zaleszczyki, Dublany (rzadko), Suczawa (przy drodze), Berhomet (przy drodze — obf.), Rozwadów, Petreczanka, Czortków, Wyżnica (obf.), Ławoczne, Halicz. Odmiany oparte na owłoszeniu liści nie mają poważniejszego znaczenia.
665. *M. arvensis* L. Dublany, Ławoczne, Rozwadów, Halicz, Trembowla, Petreczanka.
666. *M. verticillata* Roth. Synowódzko Wyżne (miejsca wilgotne — kw. 14. sierpnia).
667. *M. Pulegium* L. Pastwiska nad Dniestrem koło Rozwadowa, miejscami obficie. Kwitnie w sierpniu i w wrześniu.
668. *Lycopus Europaeus* L. Petreczanka, Halicz, Ławoczne, Zbaraż.
669. *Origanum vulgare* L. Rozwadów, Ostapie, Grzybowice, Dublany, Synowódzko W., Berhomet, Zbaraż, Halicz.
670. *Thymus Chamaedrys* Fr. (*T. montanus* W. K., *T. ovatus* Mill., *T. praecox* Opitz.). Wogóle zaliczam tu wszystkie okazy: „*caulibus ad angulos pilosis, lateribus omnibus vel duobus oppositis glabris*“, gdyż podział na gatunki według cech Kerner'a uważam za chybiony i czysto sztuczny. Grupa *Marginati* Kern., według mego zdania, nie ma wcale racyi bytu. Zgrubiały brzeg liści (właściwie wewnątrz skręcony) i wydatniejsze nerwy są cechami bardzo niestałemi nawet na jednym i tym samym okazie, a nawet na jednym i tym samym listku (połowa często ma brzeg zakręcony, druga zaś płaski). Nawet w masie, biorąc pod uwagę liście całej rośliny, często nie można zdecydować się, do której grupy zaliczyć dany okaz. O chwiejności tej cechy można się przekonać z tego, że gdy Beck *T. pulcherrimus* Schur. zalicza do grupy *Marginati*, to Simonkai do grupy „*foliis non marginatis*“. Niestałość tej cechy powtarza się i w grupie *T. Serpyllum* L.. a nawet u *Calomintha Acinos* Clairv., u której nerwy bywają także mniej lub więcej wydatne. Zresztą wydatniejsze nerwy powstają do pewnego stopnia od sposobu suszenia. Gdy liście nie są silnie przyciśnięte, wtedy brzegi ich zakręcają się i nerwy występują wyra-

źniej. Okazy należące do *T. Chamaedrys* (w moim zakresie) różnią się pomiędzy sobą już to łodygami płożącemi się, już to podnoszącemi się, już to prawie zupełnie prostemi; liście posiadają mniejsze lub większe, szersze lub węższe; kwiatostany kłosowate (przerywane lub nieprzerywane), lub główkowate i t. d. Mimo to wszystkie te postacie tworzą jedną naturalną grupę, którą tylko sztucznie można podzielić na mniejsze oddziały, nie mające jednak dla geografii botanicznej (a jak sądzę i dla systematyki) poważniejszego znaczenia.

W północnej części kraju, jak również w górach i na podgórzu jest to najpospolitszy z *Thymus'ów*. Rośnie po łąkach, wzgórzach, pastwiskach i zaroślach: Dublany, Klauzura Kośmieska, Grzybowice, Ławoczne, Berhomet, Halicz, Kosów, Wyżnica, Synowódzko W.

671. *T. Serpyllum* L. (*T. angustifolius* Pers. = *forma foliis angustioribus*). Suche wzgórza we wschodniej części kraju: Czortków, Zaleszczyki, Tarnopol, Trembowla. Chociaż nie ulega wątpliwości, że rośnie i w zachodniej części, lecz musi być tam rzadki, skoro go tam nie znalazłem.

672. *T. Marschallianus* Willd. (*T. lanuginosus* Mill.). Wzgórza trawiaste: Suczawa, Tarnopol, Zbaraż (skały). Jest to wschodnia (przeważnie) forma obficie rosnąca w Rosyi południowej.

673. *Calamintha Acinos* (L.) Clairv. Wzgórza, pola: Suczawa, Zaleszczyki, Zbaraż, Dublany (wzgórza gliniaste i na torfie), Tarnopol, Synowódzko W., Halicz.

674. *Clinopodium vulgare* L. Zarośla: Dublany, Grzybowice, Ostapie, Synowódzko W., Zbaraż, Wyżnica, Suczawa, Halicz.

675. *Salvia pratensis* L. Wzgórza trawiaste, łąki suche: Suczawa, Dublany (kw. 27. maja).

676. *S. silvestris* L. Wzgórza suche we wschodniej części: Skałat, Zaleszczyki, Czortków, Suczawa. Kwitnie w lipcu i w sierpniu.

677. *S. glutinosa* L. Lasy, zarośla cieniste: Ostapie, Zbaraż (rzadko), Rozwadów, Ławoczne (miejscami obficie), Synowódzko W., Körösmezö, Berhomet, Wyżnica. Kwitnie w lipcu i w sierpniu.

678. *S. verticillata* L. Grzybowice, w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Tarnopol, Synowódzko W., Zaleszczyki, Zbaraż, Czortków, Kosów, Suczawa, Halicz.

679. *Nepeta Cataria* L. Rozwadów, Tarnopol, Zbaraż, Halicz, Suczawa, Wyżnica.

680. *N. nuda* L. Halicz (na górze zamkowej — obf.), Suczawa (kw. 28. lipca), Wyżnica (brzeg lasu), Hrycowce, Petreczanka.
681. *Glechoma hederacea* L. Zarośla, miejsca uprawne — pospol.: Dublany, Grzybowice, Tarnopol, Suczawa.
682. *G. hirsuta* W. K. Wzgórza krzakami porośnięte: Skole, Ławoczne (dość obf. — kw. 5 maja).
683. *Scutellaria galericulata* L. Dublany (łąka torfiasta — kw. 21. czerwca), Synowódzko W., Petreczanka, Zbaraż, Ławoczne.
684. *S. altissima* L. W zaroślach koło Zaleszczyk.
685. *Brunella (Prunella) grandiflora* L. Wzgórza trawiaste, zarośla: Suczawa, Dublany (rzadko — kw. 22. czerwca).
686. *B. vulgaris* L. Pospol.: Dublany (kw. 14. czerwca), Zbaraż, Hliboka, Wyżnica.
687. *Marrubium vulgare* L. Przy drogach, po pustych placach w miastach: Zbaraż, Czortków, Suczawa.
688. *Galeopsis Ladanum* L. Pola: Zbaraż, Czortków.
689. *G. Tetrahit* L. Dublany, Wyżnica.
690. *G. pubescens* Bess. Zarośla, przy drogach, koło płotów: Dublany, Rozwadów, Hrycowce, Berhomet, Czortków, Halicz.
691. *G. speciosa* Mill. (*G. versicolor* Curt.). Zręby leśne, zarośla, przy drogach w miejscach wilgotnych: Ławoczne (*var. sulphurea* Jord — *sp.*), Synowódzko W., Wyżnica, Rozwadów.
692. *Leonurus Cardiaca* L. Tarnopol, Zbaraż, Suczawa.
693. *L. marrubiastrum* L. Przy drogach po wsiach: Rozwadów, Hliboka, Wyżnica. Kwitnie w lipcu i w sierpniu.
694. *Lamium Galeobdolon* (L.) Crantz. W lasach i zaroślach cienistych: Dublany (obf.), Grzybowice, Skole, Czortków, Suczawa, Rozwadów.
695. *L. purpureum* L. Dublany (miejsca uprawne — obf.).
696. *L. maculatum* L. Wyżnica (cieniste wilgotne miejsca nad Czeremoszem — nie rzadko), Klauzura Kośmieska (lasy wilgotne).
697. *L. album* L. Koło płotów, w ogrodach, przy drogach: Dublany (kw. 11. maja), Rozwadów, Zbaraż, Tarnopol, Synowódzko W., Wyżnica, Kosów, Suczawa, Halicz, Trembowla.
698. *L. amplexicaule* L. Dublany (miejsca uprawne), Zbaraż.
699. *Stachys Germanica* L. Wzgórza kamieniste, przy drogach, na polach, w zaroślach: Dublany (rzadko — kw. 13. lipca), Petreczanka, Zbaraż, Czortków, Halicz, Suczawa.

700. *S. silvatica* L. W lasach i zaroślach cienistych: Zbaraż, Trembowla, Rozwadów, Halicz, Dublany (kw. 26. czerwca), Grzybowice, Ostapie, Berhomet, Suczawa.
701. *S. palustris* L. Dublany pola (wilgotne, obf.), Rozwadów, Tarnopol, Synowódzko W.
702. *S. annua* L. Na polach: Zaleszczyki, Czortków, Suczawa.
703. *S. recta* L. Zarośla suche, wzgórza trawiaste: Suczawa, Zaleszczyki.
704. *Betonica officinalis* L. Dublany, Trembowla, Synowódzko W., Zbaraż, Suczawa.
705. *Ballota nigra* L. Rozwadów, Tarnopol, Zbaraż, Suczawa.
706. *Ajuga reptans* L. Gaje, zarośla, łąki: Dublany (obf.), Grzybowice (kw. 9. maja), Skole, Synowódzko W., Berhomet, Suczawa, Hliboka, Rozwadów.
707. *A. Genevensis* L. Pola, zarośla: Dublany (kw. 18. maja).
708. *Teucrium Chamaedrys* L. Suche wzgórza trawiaste i kamieniste: Rozwadów, Kosów, Zbaraż (dość obf.), Grzybowice, Dublany (rzadko — kw. 11. lipca), Trembowla, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Suczawa, Czortków, Wyżnica.
709. *T. montanum* L. Skały nad Dniestrem koło Zaleszczyk (kw. 22. sierpnia).

Plantagineae.

710. *Plantago major* L. Pospol.: Dublany, Rozwadów, Tarnopol.
711. *P. media* L. Dublany, Tarnopol, Suczawa.
712. *P. lanceolata* L. (dwie formy: *typica* i *sphaerostachya* Wim. et Grab). Dublany, Tarnopol.

Paronychiaceae.

713. *Herniaria glabra* L. Rozwadów (piaszczyste miejsca nad Dniestrem), Petreczanka (wilgotne piaszczysto-kamieniste brzegi Seretu).
714. *Scleranthus annus* L. Rozwadów (pola — obf.), Dublany, Suczawa, Synowódzko W.

Chenopodiaceae.

715. *Amarantus retroflexus* L. Suczawa, Synowódzko W., Zbaraż.
716. *Chenopodium polyspermum* L. Rozwadów (pola), Dublany.
717. *Ch. album* L. Pospolity chwast.
718. *Ch. glaucum* L. Rozwadów, Petreczanka, Tarnopol.

719. *Ch. vulvaria* L. Nagie kamieniste wzgórza koło drogi — Czortków (rzadko — 21. sierpnia).
720. *Ch. hybridum* L. Czortków, Zaleszczyki.
721. *Ch. urbicum* L. Rozwadów.
722. *Ch. Botrys* L. Kamienisto-piaszczysty brzeg Dniestru koło Zaleszczyk (kw. 22. sierpnia).
* *Ch. foetidum* Schrad. (Ledeb. Fl. ross. III. p. 705). Jako chwast rośnie w ogrodzie botan. dublańskim. Zapewne w wielu spisach roślin galicyjskich podawane jako poprzedni gatunek.
723. *Ch. Bonus Henricus* L. Przy drogach: Kosów, Zbaraż + Skałat, Zbaraż, Synowódzko W., Skole (pierwsze kwiaty 5. maja). Kwitnie do jesieni.
724. *Atriplex patulum* L. Pospolite.
725. *A. roseum* L. Rozwadów, przy drodze nie często.
726. *Kochia scoparia* (L.) Schrad. Zaleszczyki (kamienisty brzeg Dniestru), Ostapie (ogrody), Suczawa (ogrody),

Polygonaceae.

727. *Rumex maritimus* L. Dublany (na wsi, brzeg stawu), Rozwadów (miejsca błotniste, nie często; 1 egzempl. na zrębie leśnym). Kwitnie w lipcu i w sierpniu.
728. *R. crispus* L. Dublany, Tarnopol.
729. *R. Hydrolapathum* Huds. Brzegi i rowy błotniste koło Rozwadowa.
730. *R. confertus* Willd. Na łąkach koło Dublan (nied. owoce 20. czerwca). U Knappa (str. 105) *R. confertus* wskazany jest tylko dla dalej na wschód posuniętych miejscowości. W okolicach Lwowa roślina ta jeszcze obserwowana nie była.
731. *R. alpinus* L. Kolo szałasów na Pietrosie (obf. — kw. 22. lipca).
732. *R. obtusifolius* L. Przy drogach w zaroślach: Wyżnica, Dublany, Zbaraż.
733. *R. conglomeratus* L. Petreczanka (kamienisto piaszczysty brzeg Seretu).
734. *R. acetosa* L. Dublany (łaki, obf.), Berhomet
735. *R. Acetosella* L. Dublany, Synowódzko W., Suczawa.
736. *Polygonum viviparum* L. Łaki alpejskie na Pietrosie (kw. i nied. owoce 22. lipca).
737. *P. Bistorta* L. Dublany (na torfie obf., kw. 1. czerwca), na Pietrosie.
738. *P. amphibium* L. *var. natans* Moench. W stawie dublańskim (obf., kw. 22. czerwca).
739. *P. Persicaria* L. Dublany (pospol.).

740. *P. lapathifolium* L. Pospolite.
741. *P. Hydropiper* L. Wilgotne miejsca obf: Rozwadów, Halicz, Synowódzko W.
742. *P. minus* Huds. Wilgotne zarośla i brzegi lasów: Rozwadów, Halicz.
743. *P. Convolvulus* L. Dublany, Petreczanka, Synowódzko, Zbaraż.
744. *P. dumetorum* L. Rozwadów, Czortków.
745. *P. aviculare* L. Pospolite.

Aristolochiaceae.

746. *Asarum Europaeum* L Lasy liściaste cieniste: Grzybowice, Dublany (obf.), Skole, Rozwadów, Czortków, Halicz.
747. *Aristolochia Clematitis* L. Zaleszczyki (w zaroślach — kw. 22. sierpnia).

Thymelaceae.

748. *Daphne Mezereum* L. W lasach cienistych: Malechów, Dublany, Grzybowice, Skole, Ławoczne, Rozwadów, Halicz.

Euphorbiaceae.

749. *Euphorbia Helioscopia* L. Na polach, po ogrodach, przy drogach: Dublany (nie często), Trembowla, Wyżnica, Rozwadów, Ostapie, Tarnopol, Synowódzko W., Zbaraż.
   var. —? Po ulicach w Suczawie i Kosowie rośnie odmiana odznaczająca się kolorem więcej ciemno-zielonym, gęściej ulistnioną i gęściej owłoszoną łodygą, a także liśćmi silniej zwężonymi ku nasadzie. Dolne liście zazwyczaj z bardzo wyraźnym i dość długim ogonkiem, górne na wierzchołku lekko wcięte. Kwitnie znacznie później od typowej (ledwo rozkwitłe okazy 28. i 31. lipca). Może jest to odrębna odmiana albo podgatunek, jednak dla braku owoców nie decyduję w tej kwestyi i nazwy nie daję.
750. *E. platyphyllos* L. Przy drogach po wsiach i miastach: Dublany, Malechów, Grzybowice, Trembowla, Ostapie, Rozwadów, Wyżnica, Halicz, Suczawa.
751. *E. stricta* L Hliboka (polanka leśna), Kosów (przy drodze).
752. *E. angulata* Jacq. W lasach: Dublany (kw. 13. maja), Hliboka.
753. *E. Carniolica* Jacq. Lasy górskie koło Klauzury Kośmieskiej (nied. owoce 22. lipca).
754. *E. amygdaloides* L. W lasach cienistych: Zaleszczyki, Berhomet, Suczawa, Halicz, Ławoczne, Rozwadów, Skole.

755. *E. lucida* W. K. Zarośla łoziny i łąki nad Dniestrem koło Rozwadowa (dość obf.)
756. *E. procera* MB. (*E. villosa* W. K.). Zarośla w miejscach kamienistych koło Zaleszczyk, miejsca wilgotne kamieniste koło Ławocznego (kw. 5. maja).
757. *E. Cyparissias* L. Dublany, Grzybowice, Hrycowce, Trembowla, Suczawa, Berhomet, Zaleszczyki, Halicz.
758. *E. Gerardiana* Jacq. Suche wzgórza koło Suczawy (obf.; nied. owoce 28. lipca).
759. *Mercurialis perennis* L. Lasy cieniste: Dublany (kw. 30. kwietnia), Ławoczne, Rozwadów, Suczawa.
760. *M. ovata* Sternb. et Hoppe. W lesie dębowym — Ostapie.

Urticaceae.

761. *Urtica urens* L. Dublany, Rozwadów, Tarnopol, Suczawa.
762. *U. dioica* L. Ostapie, Rozwadów, Dublany, Grzybowice, Tarnopol, Wyżnica, Suczawa.
763. *Humulus Lupulus* L. Rozwadów, Petreczanka, Synowódzko W., Zaleszczyki.
764. *Ulmus campestris* L. Rozwadów (typ. i *var. suberosa* Ehrh.), Halicz *(suber.)*, Zaleszczyki *(suber.)*.

Fagaceae.

765. *Fagus silvatica* L. W lasach górskich, a na równinie przeważnie w miejscowościach wzgórzami pokrytych: Skole, Malechów, Grzybowice, Rozwadów (lasy bukowe), Synowódzko W. (rzadko), Hliboka (lasy bukowe), Halicz, Berhomet, Wyżnica.
766. *Quercus pedunculata* Ehrh. W lasach pospolity, a na Podolu tworzy lasy dębowe. Koło Suczawy znalazłem (prócz typowych) odmianę o liściach bardzo wydłużonych i o gałęziach zwieszonych (młody okaz).
767. *Q. sessiliflora* Sm. Zaleszczyki (zarośla), Czortków (brzeg lasu grabowego). Pomimimo że owoców nie widziałem, nie wątpię, że zebrane przeze mnie okazy należą mianowicie do tego gatunku.

Betulaceae.

768. *Corylus Avellana* L. W lasach pospolita: Dublany (las żydatycki), Synowódzko W., Suczawa, Zbaraż, Wyżnica.

769. *Carpinus Betulus* L. W lasach i tworzy lasy na Podolu: Suczawa, Zaleszczyki, Rozwadów, Trembowla (tworzy obszerne lasy), Wyżnica, Czortków (tworzy lasy).
770. *Betula alba* L. *var. verrucosa* Ehrh. *(sp.)*. W lasach, a w północnej części tworzy lasy: Dublany, Ostapie (w lasach gdzieniegdzie), Synowódzko W. (w lasach górskich), Berhomet, Wyżnica, Halicz, Zbaraż (dość często).
771. *B. alba* L. *var. pubescens* Ehrh. *(sp.)*. Dublany, na torfie.
772. *Alnus glutinosa* (L. *pro var.)* Gaertn. Dublany, Berhomet (w lesie górskim nad strumykiem), Synowódzko W. (stoki gór, razem z następnym gatunkiem), Tarnopol, Hliboka.
773. *A. incana* (L. *pro var.*) DC. Wyżnica nad Czeremoszem, obf.), Berhomet, Halicz (brzeg lasu obf.), Synowódzko W. (tworzy obszerne zarośla w górach).
774. *A. viridis* DC. Kamieniste stoki w pasie kosodrzewiny na Pietrosie i Howerli (obf.).

Salicineae.

775. *Salix fragilis* L. Przy drogach i koło stawów po wsiach sadzona. Wyżnica (nad strumykiem, dziko?), Rozwadów (nad Dniestrem).
776. *S. alba* L. Przy drogach sadzona (na przykład: Suczawa).
777. *S. amygdalina* L. Petreczanka (brzeg Seretu; *var. discolor)*, Dublany *(var. concolor)*, Rozwadów (nad Dniestrem obf.).
778. *S. purpurea* L. Rozwadów (brzeg Dniestru obf.), Ławoczne (nad rzeczką — obf.), Petreczanka, Synowódzko W. (brzeg rzeki), Suczawa (nad rzeką obf.), Halicz (brzeg Dniestru).
779. *S. viminalis* L. Rozwadów (nad Dniestrem obf.), Dublany (parę krzaków we wsi nad stawem), Halicz.
780. *S. repens* L. *var. rosmarinifolia* L. *(sp.)*. Dublany, na torfie rzadko.
781. *S. aurita* L. Malechów (w lesie — nied. owoce 23. maja), Hliboka, Halicz (w lesie).
782. *S. cinerea* L. Rozwadów (obf.).
783. *S. Caprea* L. W lasach: Dublany, Grzybowice, Skole, Ostapie, Suczawa, Hliboka, Zbaraż.
784. *S. livida* Wahlg. Dublany (brzeg wilgotnego lasu).
785. *S. arbuscula* L. *α. Waldsteiniana* W. W pasie alpejskim na Pietrosie [1]).

---

[1]) Sądząc ze słów p. Wołoszczaka (Pokucie przycz. 3. str. 10) można byłoby sądzić, że to jest *S. bicolor* Ehrh. (*S. phylicifolia* L). Okazów z Pietrosa żadną miarą nie mogę jednak zaliczyć do tego gatunku, lecz do *S. arbuscula* L.

786. *Populus alba* L. Brzeg strumyka koło Suczawy (młode okazy).
P. nigra L. Widziałem tylko sadzone.
787. *P. tremula* L. W lasach miejscami obf.: Dublany, Synowódzko W., Halicz, Zbaraż.

Ceratophyllaceae.

788. *Ceratophyllum submersum* L. W stawie we wsi obf. — Dublany (owoce 10. lipca).

Monocotyledoneae.

Hydrocharideae.

789. *Hydrocharis Morsus ranae* L. W wodzie — Dublany, Tarnopol.
790. *Stratiotes Aloides* L. Rozwadów (w jeziorkach nad Dniestrem obf.), Dublany (w jeziorku na torfie).

Orchideae.

791. *Neottia Nidus avis* W lasach cienistych: Dublany, Suczawa, Rozwadów.
792. *Listera ovata* (L.) R. Br. W lesie cienistym koło Dublan (rzadko; kw. 14. czerwca).
793. *Epipactis palustris* (L. *pro var.*) Crantz. Na torfie koło Dublan niezbyt często.
794. *E. atrorubens* Crantz. W lesie nad strumykiem koło Ławocznego (kw. 9. sierpnia).
795. *Orchis Morio* L. Dublany (łąki suche; kw. 18. maja), Malechów (wzgórza; obf.).
796. *O. coriophora* L. Miejsca trawiaste — Dublany (rzadko; kw. 5. lipca).
797. *O. globosa* L. Łąki górskie koło Ławocznego — rzadko; (liście węższe, kwiaty drobniejsze).
798. *O. maculata* L. Rozwadów (w lesie cienistym).
799. *O. incarnata* L. Dublany, na łące torfiastej nie rzadko (kw. 27. maja).
800. *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. Łąki górskie koło Ławocznego.
801. *Platanthera bifolia* (L.) Rich. Dublany (kw. 14. czerwca), Hliboka.

Irideae.

802. *Gladiolus imbricatus* L. Dublany, zręby leśne (las żydatycki; nied. owoce i kw. 13. lipca).
803. *Iris Pseudacorus* L. Dublany, Rozwadów.
804. *I. Sibirica* L. Łąki nad Dniestrem koło Rozwadowa.

Amaryllideae.

805. *Galanthus nivalis* L. W lesie liściastym koło Ławocznego (kw. i nied. owoce 5. maja).

Liliaceae.

806. *Asparagus tenuifolius* Lam. Zarośla cieniste koło Zaleszczyk (nie często).
807. *Streptopus amplexifolius* (L.) DC. W lasach górskich koło Ławocznego i Klauzury Kośmieskiej (nied. owoce 22. lipca).
808. *Polygonatum verticillatum* (L.) All. Cieniste miejsca koło skał: Synowódzko W.
809. *P. officinale* All. Dublany (w lesie cienistym; kw. 18. maja), Zaleszczyki.
810. *P. multiflorum* (L.) All. W lasach: Dublany (kw. 27. maja), Ostapie.
811. *Convallaria majalis* L. W lasach i zaroślach: Dublany, Zaleszczyki, Ostapie.
812. *Majanthemum bifolium* (L.) Sm. W lasach: Dublany (obf.; kw. 30. maja), Zbaraż, Rozwadów, Berhomet, Synowódzko W., Halicz.
813. *Paris quadrifolia* L. W lasach cienistysh: Rozwadów, Ławoczne, Skole, Grzybowice, Dublany.
814. *Anthericum ramosum* L. Suczawa, (wzgórza trawiaste), Hrycowce (las dębowy), Zaleszczyki (zarośla), step w Miodoborach o milę na północ od Skałata.
815. *Scilla bifolia* (L.) W lesie koło Skolego (kw. i nied. owoce 6. maja).
816. *Gagea lutea* (L.) Schultz. Gaje, zarośla: Dublany, Skole.
817. *G. minima* (L.) Schultz. Dublany (miejsca cieniste — obf.).
818. *Lilium Martagon* L. Koło Dublan (w lesie żydatyckim — owoce 13. lipca).
819. *Allium acutangulum* Schrad. Łąki nad Dniestrem koło Rozwadowa (obf.). Kwitnie w lipcu i w sierpniu.
820. *A. fallax* Don. Skały nad Dniestrem koło Rozwadowa (kw. 6. sierpnia) i Zaleszczyk.

821. *A. rotundum* L. Skały nad Dniestrem koło Zaleszczyk (owoce 22. sierpnia).
822. *A. paniculatum* L. Na skałach w Miodoborach o milę na północ od Skałata (kw. 23. lipca) i koło Zaleszczyk.
823. *A. oleraceum* L. Zarośla koło Zbaraża (β *latifolium* Koch.), Suczawa (wzgórza — α. *angustifolium* Koch.).
824. *Veratrum album* L. *(typicum)*. Na Howerli aż do kr. kosodrzewu (kw. 25. lipca).

Juncaceae.

825 *Luzula pilosa* (L.) Willd. *(L. vernalis* DC.). Lasy cieniste: Dublany (dość obf.), Grzybowice, Ławoczne, Skole (często), Halicz.
826. *L. spadicea* (All.) DC. Łąki alpejskie na Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca). Okazy z Pietrosa zapewne należą do *L. glabrata* Desv., gdyż kłoski są osadzone na długich nóżkach pojedynczo, lub prawie pojedynczo. Liście zaś tylko na brzegu pochwy z nielicznymi długimi włosami.
827. *L. pallescens* Bess. Na torfie koło Dublan nie zbyt często; kw. 13. maja. (Jest to prawdziwa *L. pallescens* Bess., a nie *L. multiflora* ε. *pallescens* Koch.).
828. *L. multiflora* Lej. Suche łąki koło Dublan (kw. 12. maja), Malechów. Przytrafia się odmiana o kłosach jaśniejszych — jest to odmiana ε. *pallescens* Koch.
829. *L. campestris* (L.) DC. Zarośla, łąki, miejsca trawiaste; pospol.: Dublany (kw. 7. maja), Rozwadów, Grzybowice, Skole.
830. *L. nigricans* Desv. *(L. multiflora* γ. *nigricans* Koch.). Łąki alpejskie na Howerli i Pietrosie (owoce 22. lipca).
831. *L. albida* W lasach i zaroślach górskich: Klauzura Kośmieska, Ławoczne, Synowódzko W. (obf.), Berhomet (skały na szczycie góry). Na równinie koło Rozwadowa (po urwiskach koło skał w lesie).

β. *rubella* Hopp. Howerla, Pietros.
832. *L. maxima* DC. W lasach górskich koło Ławocznego (kw. 5. maja) i Klauzury Kośmieskiej.
833. *Juncus effusus* L. Zbaraż, Kosów (obf.), Berhomet, Petreczanka.
834. *J. diffusus* Hoppe. *(J. glaucus* × *J. effusus)*. Ostapie koło Skałata. Zupełnie podobny do *J. conglomeratus*, lecz rdzeń nieprzerywany.
835. *J. glaucus* Ehrh. Ławoczne, Kosów (obf.), Suczawa, Berhomet.

836. *J. conglomeratus* L. *var. Leersii* Mars. *(sp.)*. Hliboka (łąka w lesie brzozowym).

837. *J. compressus* Jacq. Przy drogach, brzegi wilgotne: Dublany, Wyżnica, Ławoczne, Kosów, Tarnopol, Synowódzko W.

838. *J. bufonius* L. Dublany (obf.), Zbaraż, Petreczanka.
b. *fasciculatus* Koch. Piaszczyste miejsca nad kanałem koło Dniestru — Rozwadów.

839. *J. trifidus* L. Na szczycie Pietrosa i Howerli (obficie, kw. 22. lipca).

840. *J. lamprocarpus* Ehrh. *(J. articulatus* L. *ex parte)*. Kosów (obf.), Suczawa (piaszczysty brzeg rzeki), Berhomet, Petreczanka.

841. *J. alpinus* Vill. [1]) Kosów (bagienko — owoce 31. lipca), Dublany (na torfie). Okazy z Kosowa należą do *J. carpaticus* Simonk., lecz ten ostatni jest bardzo lichym gatunkiem. Posiadam z Litwy *J. alpinus* niczem nie różniący się od karpackiego. Jak wiadomo, *J. alpinus* jest rośliną zmienną. U Rchb. (Ic. fl. germ. CCCCIII) wyrysowano pięć postaci tego gatunku.

842. *J. atratus* Krock. Na łące wilgotnej — Dublany (kw. 22. czerwca).

β. *Bukowinensis. Inflorescentia densa congesta, perigonii phyllis pallidioribus subviridibus seu subfuscis. In pratis silvaticis prope Hliboka (fl. et fruct. 29. Julii)*. Kwiatostan gęsty, czasem prawie główkowaty (niby z kilku odrębnych główek). Okrywy kwiatowe gdzieniegdzie zielonawe, przeważnie zaś koloru ciemnego, lecz nie czarnego, jak u formy typowej. Z ogólnego wyglądu do *J. atratus* nie bardzo podobny.

843. *J. castaneus* Sm. (Koch, Synop. fl. germ. II. p. 840; Rchb., Icon. fl. germ. IX. fig. 868). Przy strumyku powyżej lasów na Howerli (w jednem miejscu dość obf. — nied. owoce 25. lipca).

Typhaceae.

844. *Typha latifolia* L. Dublany, Suczawa.
845. *T angustifolia* L. Dublany, Tarnopol.
846. *Sparganium ramosum* Huds. Sorock.
847. *S. simplex* Huds. Rozwadów.

---

[1]) Knapp łączy *J. alpinus* Vill. z *J. lamprocarpus* Ehrh., co jest wielkim błędem.

Araceae.

848. *Acorus Calamus* L. Dublany (łąki meliorowane, nie licznie), Rozwadów.

Lemnaceae.

849. *Lemna trisulca* L.
850. *L. minor* L.
851. *L. polyrrhiza* L. Wszystkie trzy gatunki są pospolite w wodach stojących na równinie.

Alismaceae.

852. *Alisma Plantago* L. Dublany, Zbaraż, Suczawa, Ostapie.
853. *Sagittaria sagittifolia* L. Rozwadów (obficie), Dublany.
854. *Butomus umbellatus L.* Rozwadów, Dublany (kw. 7. czerwca), Czortków, Tarnopol.

Najadaceae.

855. *Triglochin palustre* L. Łąki wilgotne mszyste: Dublany, Tarnopol, Czortków.
856. *Potamogeton natans* L. Dublany, Rozwadów (obf.).
857. *P. lucens* L. Dublany (w kanale, niezbyt często).
858. *P. perfoliatus* L. Tarnopol.
859. *P. crispus* L. Dublany, Czortków.
860. *P. acutifolius* Link. Rozwadów, w wodzie stojącej (obf.; owoce 6. sierpnia).
861. *P. pusillus* L. W rowie z wodą stojącą obf. koło Dublan.
862. *P. pectinatus* L. Dublany (w stawie we wsi — obf.), Czortków.

Cyperaceae.

863. *Cyperus flavescens* L. Miejsca mszyste wilgotne po brzegach błot: Dublany, Berhomet.
864. *C. fuscus* L. Błotniste brzegi: Synowódzko W., Czortków.
865. *Heleocharis palustris* (L.) R. Br. Dublany (kw. 27. maja), Tarnopol, Petreczanka.
866. *H. acicularis* (L.) R. Br. Brzegi jeziorek nad Dniestrem — Rozwadów (miejscami obf.).
867. *Scirpus lacustris* L. Pospolite.
868. *S. Tabernaemontani* Gmel. Dublany (brzeg stawu, prawie razem z poprzednim gatunkiem — obf.) i łąka między Dublanami a Malechowem (kw. 23. czerwca).

869. *S. silvaticus* L. Koło rowu w błotnistych zaroślach olszyny — Dublany (kw. 21. czerwca), Suczawa (brzeg strumyka).
870. *Blysmus compressus* Panz. Dublany (pastwiska wilgotne, miejscami dość obf. — kw. 21. czerwca), Ławoczne (łączka nad strumykiem).
871. *Schoenus ferrugineus* L. Na torfie w Dublanach (obf. — kw. 25. maja).
872. *Eriophorum latifolium* Hoppe. Łąki piaszczyste wilgotne i błotniste: Dublany (na torfie miejscami obf. — kw. 13. maja; w r. 1896 niektóre okazy zakwitły powtórnie w końcu października), Ławoczne.
873. *E. vaginatum* L. Łąki torfiaste powyżej lasów na Howerli i Pietrosie (22. lipca).
874. *Carex Davalliana* Sm. Na torfie w Dublanach (obf.; kw. w maju).
875. *C. curvula* All. W pasie alp. na Howerli (kw. 25. lipca).
876. *C. brizoides* L. Malechów (w lesie miejscami obf. — kw. 23. maja), Rozwadów.
877. *C. vulpina* L. Dublany (miejsca błotniste, obf.; kw. 13. maja), Berhomet.
878. *C. muricata* L. Zarośla, zręby leśne: Dublany, Trembowla, Zbaraż, Ostapie.
879. *C. leporina* L. Dublany (łąki pod lasem i w lasku brzozowym), Berhomet, Ostapie (zręby leśne).
880. *C. remota* L. W lasach wilgotnych i cienistych: Hliboka, Rozwadów, Berhomet.
881. *C. canescens* L. Przy strumyku powyżej lasów na Howerli (nied. owoce 25. lipca).
882. *C. stellulata* Good. Bagienko w górach koło Berhometu (ow. 30. lipca).
883. *C. paradoxa* Willd. Dublany na torfie (nie często — owoce 1. czerwca).
884. *C. vulgaris* Fr. Dublany (na torfie obf.), Howerla (powyżej lasów nad strumykiem).
885. *C. stricta* Good. Dublany, na torfie (nied. owoce 1. czerwca).
886. *C. atrata* L. Na Howerli (nied. owoce 25. lipca).
887. *C. praecox* Jacq. Wzgórza trawiaste koło Grzybowic (kw. 9. maja).
888. *C. montana* L. Skole (kw. 5. maja).
889. *C. digitata* L. W lasach cienistych: Dublany (dość obf.), Grzybowice (kw. 30. kwietnia), Skole.
890. *C. glauca* Scop. Wilgotne miejsca pod wzgórzem, z którego wychodzą źródła — Dublany (dość obf. — nied. owoce 27. maja).
891. *C. pallescens* L. W lasach i zaroślach cienistych: Hliboka, Trembowla, Ostapie, Malechów (kw. 23. maja), Synowódzko W., Halicz, Berhomet. Dziwnie zmieniony okaz

tej turzycy posiadam z Rozwadowa (las — nied. owoce 13. sierpnia). Łodyga 6 kłosowa, wszystkie kłosy żeńskie, najniżej osadzony (wychodzący z pochwy liści korzeniowych) osadzony jest na nadzwyczaj długiej nóżce (koło 70 mm.), drugi także posiada dość długą nóżkę (koło 45 mm.) i wychodzi z pochwy następnego liścia, trzeci ma nóżkę koło 15 mm., czwarty na krótkiej nóżce, piąty (maleńki nierozwinięty kłos) osadzony tuż pod wierzchołkowym. Kłosy wogóle od typowych dłuższe, lecz również gęste. Owoce normalne, tylko plewy dłuższe, bardzo ostro zakończone. Liście dolne liczne długie (niektóre od łodygi wysokiej 30 cm. dłuższe), szerokie (7 mm.), przeważnie na dolnej powierzchni i po brzegach ostro-szorstkie, z wydatnymi nerwami, przypominające liście *C. pilosa* Scop. Okaz tej rośliny posiadam tylko jeden (niestety w swoim czasie nie zwróciłem uwagi, czy był on unikatem czyli też było ich więcej). Prawdopodobnie jest to mieszaniec z *C. pilosa* Scop., od której odziedziczył rozmieszczenie kłosów i liście.

892. *C. panicea* L. Dublany (na torfie i łąkach wilgotnych — kw. 13. maja), Skole.

893. *C. Pseudocyperus* L. Dublany (koło rowu na torfie — nied. owoce 20. czerwca).

894. *C. pendula* Huds. Miejsca wilgotne w cienistym lesie bukowym: Hliboka (owoce 29. lipca).

895. *C. silvatica* Huds. W lasach cienistych: Rozwadów, Ławoczne, Dublany, Malechów (kw. 23. maja), koło Howerli (lasy górskie), Zbaraż (nierzadko, zarośla), Halicz, Berhomet, Hliboka.

896. *C. pilosa* Scop. Lasy cieniste, zarośla: Rozwadów, Skole (kw. 5. maja), Grzybowice, Czortków, Halicz, Suczawa, Hliboka.

897. *C. frigida* All. Tu zaliczam turzycę rosnącą na Howerli i Pietrosie (łąki alpejskie, dość obf.; kw. i owoce 25. lipca), która, według mego zdania, prawie niczem nie różni się od typowej. Rehman (Karpaty wschod. str. 7) odpowiednią turzycę czarnohorską określił jako *C. ferruginea* Scop., również postąpił Müller *(Verzeichn. der in der Marmaros gesam. Pflanz.)* z okazami z Pietrosa. Janka i Simonkai zaliczają *C. ferruginea* autorów flory siedmiogrodzkiej do *C. tristis* MB., bardzo zbliżonej do *C. sempervirens* Vill (porówn. Boissier, Fl. orient. V p. 421). Moje okazy w żaden sposób nie mogą jednak być zaliczone ani do *C. tristis* MB., ani do uznawanych przez niektórych autorów, jako rosnące w Siedmiogrodzie: *C. sempervirens* Vill. i *C. ferruginea* Scop. (Simonkai wskazówki auto-

torów dla Siedmiogrodu tych dwu turzyc zalicza do *C. tristis* MB.), a to dla następnych powodów: *C. tristis* MB. (również jak i bardzo blizka *C. semperv.*) odznacza się tem, iż jest: „*caespitosa, radice von stolonifera*“, moje zaś okazy posiadają gruby płożący się korzeniak. Dalej *C. sempervirens* Vill. (*C. ferruginea* Schk. *non* Scop.) posiada owoce: „*utriculis ovato- lanceolatis parce nervatis dorso subpapillosis*“. (Boiss. Fl. Orient. V. p. 423 — to samo u Kocha, Synop. p. 881 i 882, i bardzo wyraźnie na rysunku Reichenbacha, Icon. fl. germ. VIII. fig. 611). Podobne owoce posiadają *C. ferruginea* Scop. (Rchb. Icon. fl. germ. fig. 613) i *C. tristis* MB. (*utriculis oblongotrigonis superne parce puberulis glabris...*). Moja zaś turzyca posiada owoce lancetowate, nagie, dzióbkiem dwudzielnym po brzegach mniej lub więcej wyraźnie ząbkowanym opatrzone. Nie mogę też okazów moich zaliczyć i do *C. fuliginosa* Schk. — *C. frigida* All. i *C. fuliginosa* Schk. różnią się wogóle nie znacznie (porów. Koch, Syn. p. 881). Pierwsza z nich ma korzeniak włóknisty darnisty, druga korzeniak gruby płożacy się, często horyzontalny. Nie wiem, o ile te cechy dotyczące korzeniaka są stałe w danym wypadku, lecz dla mnie są one decydujące i głównie ukośny lub horyzontalny korzeniak zmusza mię do zaliczenia turzycy czarnohorskiej do *C. frigida* All., a nie do pokrewnej *C. fuliginosa* Schk., jak to czynią inni autorowie. Białe obrzeżenie dzióbka, podawane jako cecha wyróżniająca *C. fuliginosa* od *C. frigida*, na moich okazach albo wcale nie istnieje, albo jest bardzo niewyraźne. Być może, że cecha dotycząca korzeniaka nie jest stałą (co jest prawdopodobne ze względu na zaplątaną synonimikę tych turzyc) i że lepiej byłoby zaliczyć moją formę do *C. fuliginosa* Schk., lecz kwestyi tej nie decyduję. Tu zostawiam nazwę *C. frigida* All., ponieważ okazy moje więcej zbliżone są do rysunku Reichenbacha (Icon. germ. VIII, fig. 616) *C. frigida*, niż do *C. fuliginosa*, ostrzegam jednak, że wskutek braku materyału nie mam pretensyi do nieomylności. Pewny jednak jestem, że moje okazy żadną miarą nie mogą być zaliczone do *C. tristis* MB., jakby to można było sądzić ze wskazówek innych autorów. Całe podobieństwo do *C. sempervirens* Vill. (*C. ferruginea* Schk.) polega na tem, że niektóre okazy posiadają dolny kłos osadzony na bardzo długiej nóżce (koło 15 cm), jak to widać na rysunku *C. sempervirens* Rchb. (Ic. fl. germ. loc. cit. fig. 611). Jednak jest to cecha zbyt błaha[1]).

[1]) W spisach p. Wołoszczaka z Pokucia żadnej z turzyc tej grupy niema.

898. *C. distans* L. *var. Hornschuchiana* Hopp. *(sp.)* Dublany (na torfie dość obf.; nied. owoce 25. maja).
899. *C. flava* L. Pietros (koło strumyka w pasie alp.), Dublany (na torfie obf.). Forma rosnąca na torfach w Dublanach zdaje się być *C. lepidocarpa* Tausch., która jest nieznaczną odmianą *C. flavae.*
900. *C. Oederi* Ehrh. Berhomet (bagienko wśród lasu górskiego; owoce 30. lipca).
901. *C. Michelli* Host. Grzybowice (w zaroślach — kw. 9. maja).
902. *C. ampullacea* Good. Dublany (brzeg stawu, obf. — kw. 21. maja).
903. *C. vesicaria* L. Dublany (miejsca błotniste, obf. — kw. 13. maja).
904. *C. paludosa* Good. *(C. acutiformis* Ehrh.) Dublany (koło rowu na torfie; nied. owoce 1. czerwca).
905. *C. riparia* Curt. Błotniste brzegi rowu: Dublany (obf.; kw. 21. maja).
906. *C. filiformis* L. Moczar kępiasty koło Petreczanki (owoce 29. lipca).
907. *C. hirta* L. Ostapie, Dublany (obf.), Suczawa (piaszczysty brzeg rzeki), Ławoczne, Tarnopol.
b. *hirtaeformis* Pers. Na łące wilgotnej koło Malechowa (kw. 23. maja).
908. *C. sp.* Na stepie w Miodoborach o milę na północ od Skałata znalazłem w końcu lipca jeden okaz turzycy (bez liści, z dojrzał. owocami, lecz źle rozwiniętymi), który przypomina mi *C. nutans* Host, obficie rosnącą w stepach Rosyi południowej. *C. nutans* Host. w Galicyi dotąd obserwowaną nie była. Zwracam więc niniejszem uwagę przyszłych badaczy flory podolskiej na tę formę.

Gramineae.

909. *Andropogon Ischaemum* L. Zaleszczyki, Czortków (wzgórza, miejscami obf.), Suczawa (suche łąki po stokach wzgórz, obf.; kw. 28. lipca).
910. *Anthoxanthum odoratum* L. Dublany (obf.), Grzybowice (kw. 9. maja), Zbaraż (zarośla), Ławoczne, Kosów, Suczawa, Halicz, Synowódzko, Berhomet, Hliboka.
911. *Alopecurus pratensis* L. Rozwadów (łąki nad Dniestrem, obf.), Dublany (łąki, obf. — kw. 13. maja).
912. *A. fulvus* Sm. Rozwadów (łąki nad Dniestrem — łodygi i pochwy liści modre), Dublany (na torfie i po łąkach wilgotnych), Petreczanka.

913. *A. geniculatus* L. Malechów (koło rowu — kw. 23. maja), Dublany.

914. *Phalaris arundinacea* L. Łąki błotniste i wilgotne, brzegi rowów i stawów: Dublany (obf. — kw. 21. czerwca), Rozwadów, Zbaraż (zarośla suche), Suczawa.

915. *Panicum Crus galli* L. (var. *submuticum* Neilr. i *var. aristatum* Rchb.). Rozwadów, Dublany, Zbaraż, Suczawa.

916. *P. glabrum* Gaud. *(P. lineare* Krock.). Synowódzko W. (piaszczysto-kamienisty brzeg rzeki), Rozwadów (piaszczyste miejsca nad kanałem koło Dniestru — kw. 12. sierpnia), Halicz (przy drodze), Zaleszczyki (piaszczysto-kamienisty brzeg Dniestru)

917. *P. sanguinale.* L. Zaleszczyki, razem z poprzednim gatunkiem.

918. *Setaria glauca* (L.) P. B. Rozwadów, Zbaraż, Halicz, Suczawa, Dublany.

919. *S. viridis* (L.) P. B. Rozwadów, Zbaraż.

920. *Phleum pratense* L. Dublany (pospol.), Ławoczne, Suczawa, Zbaraż, Tarnopol.

921. *P. Boehmeri* Wibel. W Miodoborach o milę na północ od Skałata, Dublany (suche wzgórza — kw. 13. czerwca), Suczawa.

922. *P. alpinum* L. *var. commutatum* Gaud. *(sp.).* Howerla i Pietros (od granicy lasów po łąkach alp. — kw. 22. lipca).

923. *Leersia oryzoides* (L.) Sw. Rozwadów (miejsca błotniste — kw. 13. sierpnia), Dublany (brzeg stawu), Sorock (na Podolu).

924. *Agrostis alba* L. Pospolita na łąkach, polach i t. d. Można rozróżnić następne odmiany.
a. *coarctata* Hoffm. *(sp.).* Dublany (kw. 21. czerwca)
b. *diffusa* Host. *(sp.).* Suczawa (wzgórza — kw. 28. lipca).
c. *gigantea* Roth. *(sp.).* Suczawa (brzeg strumyka — kw. 28. sierpnia).

925. *A. vulgaris* With. Na połoninach koło Pietrosa (kw. 22. lipca), jako *A. pumila* L. (wysok. od 3 do 7 cm.), która, zdaniem nowszych autorów, jest formą uszkodzoną przez „*Tilletia*“. Okazy moje zupełnie podobne są do rysunku Reichenbacha (Pl. crit. XI. fig. 1425), tylko liście do kwiatostanu nie są tak zbliżone.

926. *Apera Spica venti* (L.) P. B. Dublany (w zbożu — kw. 4. lipca), Zbaraż.

927. *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth. Dublany (kw. 8. lipca), Trembowla (zarośla), Zaleszczyki.

928. *C. neglecta* Ehrh. *(C. stricta* Nutt.) Dublany, na torfie (kw. 21. czerwca).

929. *C. arundinacea* Roth. (L.) (*Calamagr. silvatica* DC.). W lasach i zaroślach: Ławoczne, Ostapie, Klauzura Kośmieska, (kw. 22. lipca), Synowódzko W.
930. *C. littorea* DC. (*C. glauca* MB.). Petreczanka (kamienisto-piaszczysty brzeg Seretu — obf.), Suczawa (piaszczysty brzeg rzeki — kw. 28. lipca). Roślina ta nie była dotąd znajdowana na Bukowinie. Rośnie w Siedmiogrodzie, Rumunii, zachodniej Galicyi i t. d.
931. *Stipa capillata* L. Kamieniste miejsca na wysokim brzegu Dniestru koło Zaleszczyk (kw. 22. sierpnia).
932. *Milium effusum* L. Lasy i zarośla cieniste: Suczawa, Zbaraż, Dublany (kw. 25. maja), Malechów, Rozwadów.
933. *Aira caespitosa* L. Łąki, zarośla: Trembowla (nie często). Dublany, Ostapie, Ławoczne, Suczawa, Synowódzko. Halicz, Berhomet, Hlibocka.
934. *Holcus lanatus* L Dublany (łąki, zwłaszcza na torfie miejscami obficie — kw. 7. czerwca), Rozwadów.
935. *H. mollis* L. Ławoczne (łąki wilgotne), Dublany (w zaroślach — rzadko — kw. 13. lipca), Synowódzko W.
936. *Avena pubescens* L. Step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Dublany (łąki, niezbyt często — kw. 25. maja; dublańska forma jest to *var. glabrescens* Rchb.).
937. *A. elatior* L. Dublany (łąki obficie — kw. 13. czerwca).
938. *A. flavescens* L. Dublany (łąki — kw. 11. czerwca; pochwy prawie nagie, liście omszone), Suczawa (miejsca trawiaste przy drodze; pochwy omszone).
939. *A. versicolor* Vill. W pasie alpejskim ne Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca).
940. *Phragmites communis* (L.) Trin. Pospolita roślina po brzegach rzek, stawów i po łąkach kwaśnych.
941. *Molinia coerulea* (L.) Moench. Na łące torfiastej koło Dublan.
942. *Triodia decumbens* (L.) P. B. Berhomet (pastwiska górskie — obf.), Grzybowice (pastwiska — owoce 17. lipca), Ławoczne, Kosów, Synowódzko W.
943. *Sesleria coerulea* (L.) Ard. Powyżej granicy lasów na Howerli i Pietrosie (kw. 22. lipca).
944. *S. Heufleriana* Schur. Skały w zaroślach nad Dniestrem — Zaleszczyki (owoce 22. sierpnia).
945. *Poa annua* L. Dublany (kw. 27. kwietnia), Skole, Rozwadów, Kosów, Tarnopol, Suczawa.
946. *P. trivialis* L. Dublany (koło rowu z wodą; kw. 1. czerwca),
947. *P. pratensis* L. Dublany (łąki, obf. — *var. latifolia* i *b. angustifolia* L. — sp.).
948. *P. compressa* L. Zbaraż (na murach), w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Berhomet (skały na szczycie góry).

949. *P. nemoralis* L. Lasy, zarośla cieniste: Dublany (obf.), Trembowla, Malechów (kw. 23. maja), Wyżnica, Suczawa, w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Zbaraż, Halicz.

950. *P. sterilis* MB.? Tu zaliczam Wyklinę *(Poa)* rosnącą na skałach w zaroślach koło Zaleszczyk (kw. 22. sierpnia), chociaż nie jestem pewien, czy dla różnic, jakie zachodzą między moimi okazami i typową *P. sterilis*, postępuję właściwie. Od opisów *P. sterilis* MB. (u Boissier Fl. orient. V p. 608) okazy moje różnią się dłuższymi liśćmi, z których łodygowe często znacznie od swych pochw dłuższe, prócz tego gałązki kwiatostanu jak i sam kwiatostan są długie; języczki liści wydłużone i ostre *(Poa sterilis* MB. według Boissier: *foliis anguste linearibus, brevibus, culmeorum laminis vagina sua brevioribus, ligulis quadrato-oblongis laceris, paniculae... ramis brevissimis, panicula 1½—2 pollicaris* i t. d). Okazy moje wogóle podobne są do *P. nemoralis* L., lecz posiadają bardzo wyraźne języczki, większe kłoski, bardzo szorstkie liście i gałązki kwiatostanu (Boissier robi uwagę, że *P. sterilis* różni się od pokrewnych: *A formis panicula contracta depauperata*, *P. nemoralis ligula protracta, a P. serotina inflorescentia distincta).* Nie mam okazów *P. sterilis* MB. do porównania z moimi, wskutek tego nie mogę sądzić, czy mam do czynienia ze zmienioną formą *P. sterilis*, czy też może z nowym gatunkiem lub odmianą. P. Rehman (Przegl. roślin Tarnopol. i Czortk. 1873 r.) mówi, że na Podolu *P. nemoralis* L. (z wyjątkiem 2 stanowisk w Miodoborach) zastąpioną jest przez wschodnią formę *P. sterilis* MB. i między innemi stanowiskami wymienia tę ostatnią dla Zaleszczyk.

951. *P. palustris* L. *(P. fertilis* Host.) Dublany (na łące i w zbożu).

952. *P. Chaixii* Vill. *(P. sudetica* Haenke). Pietros (kw. 22. lipca).

953. *P. alpina* L. Howerla (łąki alpejskie — kw. 25. lipca). Forma z Howerli zdaje się należeć do *P. subalpina* Schur. (właściwie odmiana *P. alpinae),* różniącej się większymi kłoskami i płożącym się korzeniakiem (porówn. Simonkai p. 579).

954. *Eragrostis poaeoides* P. B. *(Poa Eragrostis* L.). Kamienisto-piaszczysty brzeg Dniestru koło Zaleszczyk (kw. i owoce 22. sierpnia), Rozwadów (koło dworca kolei „Mikołajów-Drohowyże“). Ostatnie stanowisko jest przypadkowe i zawdzięcza swą egzystencyę kolei żelaznej, pierwsze zaś ła-

czy się z południowo-rosyjskiem, gdzie *Eragr. poaeoides* jest pospolitą rośliną[1]).

955. *Dactylis glomerata* L. Dublany (obf.), Ostapie, Suczawa, Halicz, Synowódzko W.

956. *Melica altissima* L. Zarośla między skałami nad Dniestrem koło Zaleszczyk (owoce 22. sierpnia).

957. *M. ciliata* L. Miejsca kamieniste w Miodoborach o milę na północ od Skałata (owoce 23. lipca).

958. *M. nutans* L. Lasy, zarośla: Dublany, Grzybowice, Skole (kw. 5. maja), Trembowla, Suczawa, Zaleszczyki, Halicz.

959. *Catabrosa aquatica* (L.) P. B. Miejsca błotniste: Dublany (obf. — kw. 1. czerwca), Suczawa.

960. *Briza media* L. Łąki, zarośla: Ostapie (nie rzadko), Trembowla, Suczawa, Dublany (i na torfie; prócz typowej i *var. elatior* Sibth.), Ławoczne, Kosów.

961. *Cynosurus cristatus* L. Trembowla (w zaroślach nie często), Dublany (łąki — kw. 23. czerwca), Wyżnica, Ławoczne, Kosów, Suczawa, Halicz, Synowódzko, Berhomet, Hliboka.

962. *Glyceria fluitans* (L.) R. Br. Dublany (koło rowów obf. — kw. 13. czerwca).

963. *G. plicata* Fr. Suczawa (bagienko przy strumyku), Ostapie, Dublany (brzeg stawu — typowe i formy przejściowe do poprzedniego). Kwitnie w czerwcu i w lipcu.

964. *G. spectabilis* M. et K. *(Poa aquatica* L). Brzegi stawów i wogóle wód stojących, obficie: Zbaraż, Sorock, Dublany, Rozwadów, Suczawa.

965. *Festuca ovina* L. Czortków, Zbaraż, Dublany, na Howerli i Pietrosie (powyżej lasów).

966. *F. heterophylla* Lam. Dublany (w lesie żydatyckim — kw. 14. czerwca), Ostapie (w lesie dębowym).

967. *F. rubra* L. Dublany, Ostapie.

968. *F. gigantea* Vill. W lasach i zaroślach cienistych: Synowódzko W., Zbaraż, Dublany, Wyżnica, Halicz, Ostapie.

969. *F. elatior* L. *(F. pratensis* Huds.) Dublany (łąki obf.), Suczawa (wzgórza trawiaste), Ostapie, Zbaraż, Tarnopol, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata.

970. *F. arundinacea* Schreb. Brzeg strumyka koło Suczawy (owoce 28. lipca).

971. *F. silvatica* Vill. *(F. latifolia* Host.) Powszechnie przyjętem jest mniemanie, że we wschodnich Karpatach rośnie tylko *F. montana* MB. (*F. Drymeja* M. K.) Simonkai (p. 592) wskazówki *F. silvatica* dla Siedmiogrodu zalicza do *F. mon-*

[1]) W ogrodzie botan. dublańskim rośnie *Eragrostis* (jako chwast dość obficie) podobna do *E. pilosa* P. B. lecz stanowczo różniąca się od tej ostatniej brakiem włosków w kątach pochw liści. Zapewne jest to jakiś egzotyczny gatunek.

tana MB., Wołoszczak (Pokucie, 3 przyczyn. str. 7) wskazuje tylko *F. montana* itd. Wbrew tym mniemaniom okazy moje zaliczam do *F. silvatica* Vill, a to dla następnych powodów: Okazy moje posiadają korzeń włóknisty (nie płożący się), kwiatostan dość rzadki rozpierzchły, gałązki kwiatostanu najczęściej bardzo wyraźnie powyginane *(flexuosi)*, kwiatki w kłoskach luźnie ułożone (według dyagn. Boissier Fl. orient V p. 626 *F. montana* MB. jest: *longe stolonifera, spiculis... densiuscule 3—5 floris. rachide scabra subflexuosa)*. Koch. (Syn. II. p. 942) mówi: *Festuca Drymeja „simillima quidem antecedenti* (t. j. *F. silvatica* Vill.), *sed panicula florente nutante, floribus minus attenuatis, vix scabris, praesertim autem, stolonibus elongatis, pedalibus, bipedalibus, squamatis, crassitie et forma stolonum Caricis hirtae, diversa est speciemque valde insignem exhibet*". Moje okazy zupełnie są podobne do rysunku Reichenbacha (Pl. crit. cent. XI. fig. 1563 — sub *F. latifolia* Host.). Od opisu u Boissier różnią się tem, że nie są *„laminis... margine antrorsum aculeolatis*" lecz po prostu *„margine scabris*" (jak opisuje Koch.). Co się tyczy różnic w budowie kwiatów, to nie są one stałe, i dla tego o nich nie wspominam.

W lasach górskich koło Pietrosa i Klauzury Kośmieskiej (kw. 23. lipca).

972. *Koeleria cristata* (L.) Pers. Wzgórza, miejsca trawiaste: Dublany, Czortków, Zaleszczyki. Kwitnie w czerwcu i w lipcu.

973. *Bromus inermis* Leyss. Zaleszczyki, step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Suczawa, Tarnopol, Trembowla, Halicz.

974. *B. asper* Murr. W lesie cienistym koło Suczawy (pochwy gęsto omszone — kw. 28. lipca).

975. *B. tectorum* L. Suczawa (przy drodze).

976. *B. arvensis* L. Dublany (na polach obf. — kw. 3. czerwca), Suczawa, Wyżnica, Zbaraż, Trembowla (przy drodze).

977. *B. patulus* M. K.? Zaleszczyki (nied. owoce 22. sierpnia).

978. *B. secalinus* L. Suczawa (przy drodze), Dublany (w życie, rzadziej w pszenicy) (kw. 22. czerwca), Zbaraż (przy drodze).

979. *B. mollis* L. Rozwadów, Dublany, Suczawa, Tarnopol.

980. *Brachypodium silvaticum* (Huds.) P. B. Lasy, zarośla cieniste: Synowódzko W., Ostapie, Zaleszczyki, Dublany (kw. 11. lipca).

981. *B. pinnatum* (L.) P. B. W zaroślach: Zaleszczyki, Rozwadów, Dublany (kw. 26. czerwca), Suczawa (wzgórza trawiaste).

982. *Lolium perenne* L. Dublany (obf.), Wyżnica, Suczawa, Halicz, Zbaraż, Tarnopol, Synowódzko W.
983. *L. remotum* Schrank. (*L. linicola* A. Br.). Koło Hrycowiec (w lesie dość obficie).
984. *L. temulentum* L. Hliboka (w owsie miejscami obf.), Dublany (w owsie miejscami obf. — kw. 13. lipca).
* *L. multiflorum* Lam. Dublany (koło cegielni kilka okazów niewątpliwie przypadkowych (kw. 13. czerwca).
985. *Triticum intermedium* Host. (*T. glaucum* Desf.). Suczawa. (wzgórza, obf.), Halicz (wzgórza gliniaste), Hrycowce (zarośla dębowe), step w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Zaleszczyki.
986. *T. repens* L. Pospolite: Dublany, Suczawa, Tarnopol.
987. *T. caninum* L. W lasach i zaroślach: Ławoczne, Synowódzko W., Berhomet, Wyżnica, Klauzura Kośmieska (kw. 21. lipca).
988. *Hordeum murinum* L. Suczawa (po ulicach w mieście — kw. 28. lipca).
989. *Nardus stricta* L. Malechów (wzgórza kw. 23. maja), Kosów, Synowódzko W.

Gymnospermae.

Coniferae.

990. *Juniperus communis* L. Skole (nie często), Synowódzko W., Dublany (na torfie jeden maleńki krzak, który wyrósł zapewne przypadkowo, gdyż nigdzie więcej w okolicy Dublan nie widziałem jałowca), Kosów (wzgórza i pastwiska górskie obficie), Berhomet (na wierzchołku góry obficie). Knapp (str. 80) i Rehman (Karpaty wschodnie str. 10) utrzymują, że na Bukowinie zwykły jałowiec nie rośnie (u Herbicha, Fl. der Bucovina niema go także). Ponieważ rośnie koło Berhometu obficie, można więc sądzić, że i w innych miejscowościach zachodniej Bukowiny da się odszukać. Zauważyć jednak muszę, że jałowiec z Berhometu (a także i z Kosowa) nie zupełnie jest typowym.. Różni się mianowicie krótszymi liśćmi (do 14 mm. dług.); na młodych owocujących gałązkach (30. lipca), liście są jeszcze krótsze (koło 8 mm. długości) i mało co od owoców są dłuższe. Wskutek tego zbliżają się moje okazy do *J. intermedia* Schur., który rośnie w Siedmiogrodzie i jest formą przejściową między *J. communis* i następnym gatunkiem (u Simonkaia jako odmiana *J. nanae*). Jałowiec Schur'a odpowiada zapewne *J. communis var. montana* Ait. (*J. Si-*

birica α. montana Beck.). Okazy moje, według mego zdania, znacznie więcej są zbliżone do zwykłego jałowca niż do *J. nana* Willd., gdyż od pierwszego różnią się tylko długością liści. Sądzę, że mam do czynienia z górską formą *J. communis*, do czego skłania mię i wysoki wzrost krzewu i stanowisko niżej granicy lasów [1]).

991. *J. nana* Willd. (*J. Sibirica* β. *imbricata* Beck.). Powyżej granicy lasów na Howerli obficie.

992. *Picea excelsa* Link. (*Abies excelsa* Poir.). Tworzy obszerne lasy w Karpatach. Na równinie tylko sadzone świerki dają się widzieć i chociaż czasem pozornie wyglądają niby dzikie, nie ulega jednak kwestyi, że takimi nie są. Na Podolu widziałem grupę starych świerków w lesie niedaleko od Trembowli. Takie sadzone świerki znajdują się w lasku za Myszkowicami (w stronę Tarnopola). W miejscowościach bogatszych w lasy sadzone świerki napotykamy częściej (naprz. koło Rozwadowa itd.).

993. *Abies alba* Mill. (*A. pectinata* DC.). Tworzy lasy górskie koło Berhometu, Skole (w lasach górskich).

* *Larix decidua* Mill. Sadzone koło Skolego. Jedno młode drzewko widziałem w lesie górskim koło Ławocznego (na granicy węgierskiej).

994. *Pinus silvestris* L. Dublany (na torfie i w laskach pojedyńcze drzewa), Grzybowice (w lesie dość obf.), Skole (sadzona). Na Podolu sadzone sosny widziałem między Sorockiem i Trembowlą, a także za Myszkowicami (przy drodze do Tarnopola w lasku).

995. *P. Pumilio* Hänke. Po kamienistych stokach powyżej granicy lasów i u granicy w miejscach błotnistych na Howerli.

996. *P. nigra* Arnold. (*P. nigricans* Host., *P. Austriaca* Höss.). W roku 1895 znalazłem jedno młode drzewko w lesie górskim koło Ławocznego (na granicy węgierskiej), w roku zaś 1896 znalazłem kilkadziesiąt okazów krzaczastych, które rosły po urwiskach i pastwiskach górskich koło Kosowa (razem z *P. nigra* rosły tam krzaczaste świerki, jałowiec zwykły i *Crataegus)*. Okazy moje z Kosowa odznaczają się nadzwyczaj długiemi igłami dochodzącemi 17 cm. długości (Beck, Die Nadelhölzer Niederösterreichs — długość igieł *P. nigra* podaje na 6—11 cm., a dla *P. Laricio* Poir. 11—16 cm.) Okaz z Ławocznego posiada igły do 10 cm. długości. Ze względu jednak na anatomiczną budowę liści okazy z Kosowa niczem nie różnią się od *P. nigra* (autentyczne okazy przysłane były dla porównania

---

[1]) W miejscach wymienionych wyższych gór niema.

z Wiednia). Okaz z Ławocznego anatomicznie więcej jest zbliżony do *P. Laricio* Poir. Prócz tego posyłałem moje okazy do znanego florysty P. Ascherson'a i on uznał je za należące do *P. nigra*. Chociaż szyszek nie miałem, nie można jednak wątpić, że jest to prawdziwa *P. nigra*. Dziwnem jednak jest, że rośnie ona koło Kosowa w stanie dzikim (co do okazu z Ławocznego nie można tego twierdzić), gdyż dla sąsiednich miejscowości Węgier nie jest wskazana. W Siedmiogrodzie rośnie według Fuss'a *P. Laricio* Poir (zapewne zamiast *P. nigra*) *„in subalpinis“* (p. 602), a u Nymana (Conspect. p. 674) *P. nigricans* Host. wprost przytoczoną jest dla Siedmiogrodu. Jednak u Simonkai'a (p. 598) *P. nigra* przytoczona jest tylko jako drzewo uprawiane: *„sat frequens colitur“*.

Cryptogamae.

Lycopodiaceae.

997. *Lycopodium annotinum* L. W lasach szpilkowych górskich: Ławoczne, Klauzura Kośmieska (owoce 21. lipca).

998. *L. clavatum* L. W lasach szpilkowych, rzadziej w liściastych: Skole, Ławoczne, Berhomet, Halicz (las liściasty — rzadko), Rozwadów (las liściasty), Synowódzko W.

999. *L. alpinum* L. Powyżej granicy lasów na Howerli i Pietrosie.

1000. *L Selago* L. Kamieniste miejsca na Howerli i Pietrosie, Synowódzko W. (skały w lesie).
β. *recurvum* Kit. *(sp.)*. W lesie świerkowym koło Skolego

Equisetaceae.

1001. *Equisetum arvense* L. Dublany, na polach nie rzadko.

1002. *E. Telmateja* Ehrh. *(E. maximum* Lam.). Rozwadów (wilgotne miejsca w lesie cienistym), Kosów (bagienko i zarośla), Berhomet (w lesie jodłowym).

1003. *E. pratense* Ehrh. Zarośla: Grzybowice, Dublany (owoce 30. kwietnia).

1004. *E. silvaticum* L. W lasach i zaroślach: Skole, Grzybowice, Pietros, Berhomet (las jodłowy).

1005. *E. limosum* L. Brzegi jezior koło Rozwadowa obf. *(var. fluviatile* L. *sp.)*.

1006. *E. palustre* L. Dublany (łąki wilgotne — obf.).

1007. *E. hyemale* L. Ławoczne.

1008. *E. ramosissimum* Desf. Mniej lub więcej wilgotne stoki wzgórz koło Suczawy.

1009. *E. variegatum* All. *var. caespitosum* Döll. (Ascherson, Synop. der Mitteleurop. Flora I. p. 146). Piaszczysto kamienisty brzeg Seretu — Berhomet (okazy odznaczają się modrawo zielonym kolorem).

Polypodiaceae.

1010 *Polypodium vulgare* L. Skały śródleśne: Skole, Synowódzko W., Rozwadów, Berhomet, Zaleszczyki (zarośla po skałach nad Dniestrem).
1011. *Pteris aquilina* L. Dublany (brzeg lasku żydatyckiego, nie rzadko), Ławoczne, Kosów, Synowódzko W., Berhomet.
1012. *Asplenum Trichomanes* L. Rozwadów (skały w lesie), Zaleszczyki (skały w zaroślach), Berhomet (skały w górach), Wyżnica (skały nad Czeremoszem), skały w Miodoborach o milę na północ od Skałata, Zbaraż (szczeliny nagich skał).
1013. *A. viride* Huds. Howerla (na skałach).
1014. *A. Ruta muraria* L. Rozwadów (skały), skały w Miodoborach o milę na północ od Skałata.
1015. *Blechnum Spicant* (L.) With. W lasach koło Howerli.
1016. *Aspidium Thelypteris* (L.) Sw. Na torfie koło Dublan (miejscami obf.).
1017. *A. Filix mas* (L.) Sw. W lasach — pospolita: Dublany, Halicz, Wyżnica, Synowódzko W.
1018. *A. Filix femina* (L.) Sw. W lasach cienistych: Rozwadów (obf.), Ostapie, Trembowla, Zbaraż, Halicz, Dublany, Hliboka, Synowódzko W., Wyżnica.
1019. *A. aculeatum* (L.) Döll. Skole.
1020. *A. spinulosum* Sw. Synowódzko W. (lasy cieniste).
1021. *Phegopteris Dryopteris* (L.) Fée. Lasy cieniste: Grzybowice, Ławoczne, Rozwadów, Berhomet, Klauzura Kośmieska, Synowódzko W.
1022. *Ph. polypodioides* Fée. (*Polypodium Phegopteris* L.). W lasach: Rozwadów, Synowódzko, Ławoczne, Berhomet, Grzybowice.
1023. *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh. Lasy cieniste, skały zacienione: Skole, Grzybowice, Dublany, Berhomet, Zbaraż (szczeliny nagich skał).

Ophioglossaceae.

1024. *Botrychium Lunaria* Sw. Zacienione miejsca między kamieniami na Howerli (owoce 25. lipca).

Spis nazw rodzajowych.

Sprostowania i uzupełnienia.

Str. 8 w. 7 od dołu zamiast często ma być nie często.
Str. 12 w. 18 i 19 zam. *Oxyacantha* ma być *monogyna*.
Uwaga do str. 13 w. 1—4: Stosuje się to do letniej pory. Na wiosnę widziałem po zaroślach na łąkach nad Dniestrem koło Rozwadowa (w r. 1897, już po napisaniu tej pracy) *Scilla bifolia*, *Galanthus nivalis* i *Tritillaria Meleagris*, które na Polesiu nie rosną.
Str. 16 w. 18 zam. *Ichaemum* ma być *Ischaemum*.
Str. 29 w. 12 opuścić: P i e t r o s.
Str. 34 w. 27—29 opuścić: Ze Skolego posiadam... *V. Riviniana*. (Porównawszy staranniej okazy ze Skolego, przekonałem się, że ich nie można zaliczyć do *V. arenaria* DC).
Uwaga do str. 35 w. 11: Koło Dublan rośnie także forma typowa *Pol. amarae* L.
Str. 73 w. 1 i 2 od dołu: Na wiosnę r. 1897 znalazłem *V. verna* L. w niewielkiej ilości na polach piaszczystych między Dublanami i Grzybowicami.
Str. 84 w. 8 dodać: Zarośla na łąkach nad Dniestrem koło Rozwadowa.
Tamże w. 9 od dołu, dodać: Zarośla nad Dniestrem koło Rozwadowa.
Str. 90 w. 4 zamiast *von* ma być *non*.
Str. 97 w. 4 „ w lesie „ w lnie.

VERITAS